

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ТЕКСТИ ЛЕКЦІЙ

для студентів спеціальності 051 “Економіка”
за освітньою програмою “Економіка підприємства”
денної форми навчання

Затверджено

на засіданні кафедри теоретичної та
прикладної економіки

Протокол № 12 від 01.06.2020 р.

Чернігів ЧНТУ 2020

Фінансовий аналіз діяльності підприємства. Тексти лекцій для студентів спеціальності 051 “Економіка” за освітньою програмою “Економіка підприємства” денної форми навчання / Укладачі: Самко О.О. – Чернігів: ЧНТУ, 2020. – 112 с.

Укладачі: Самко Олеся Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Дерій Жанна Володимирівна, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки, доктор економічних наук, професор

Рецензент: Дубина Максим Вікторович, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЧНТУ

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ.....	6
1.1.Сутність та значення фінансового аналізу підприємства в умовах ринкової економіки.....	6
1.2.Види фінансового аналізу.....	10
1.3.Характеристика методів та прийомів фінансового аналізу.....	12
Тема 2. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ.....	18
2.1.Фінансова звітність як інформаційна база фінансового аналізу підприємства.....	18
2.2.Загальна характеристика основних форм фінансової звітності підприємств.....	19
2.3.Сучасна методика аналізу фінансових звітів.....	23
2.4.Агрегування фінансової звітності.....	26
2.5.Попередня оцінка динаміки фінансового стану підприємства.....	28
Тема 3. АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА.....	29
3.1. Економічна сутність і структура майна підприємства.....	29
3.2. Методи аналізу майна підприємства.....	30
3.3. Аналіз наявності, стану та ефективності використання основних засобів підприємства.....	32
3.4. Зміст, завдання та основні напрями аналізу оборотних активів підприємства.....	34
3.5. Основні завдання та методологія здійснення аналізу виробничих запасів та дебіторської заборгованості.....	35
3.6. Аналіз ефективності використання оборотного капіталу.....	38
Тема 4. АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ.....	41
4.1. Завдання та методологія здійснення аналізу джерел формування капіталу підприємства.....	41
4.2. Аналіз складу та структури власного капіталу.....	42
4.3. Основні завдання та напрями аналізу позикового капіталу.....	43
4.4. Аналіз кредиторської заборгованості.....	44
Тема 5. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	46
5.1. Сутність ліквідності та її значення при оцінці фінансового стану підприємства.....	46
5.2. Класифікація активів за ознакою ліквідності і пасивів за ознакою терміновості погашення.....	47
5.3. Зміст та послідовність аналізу ліквідності підприємства.....	48
5.4. Система показників ліквідності: методика їх розрахунку та економічна інтерпретація.....	50
5.5. Сутність платоспроможності та її значення при оцінці фінансового стану підприємства.....	52
5.6. Аналіз платоспроможності підприємства.....	54

Тема 6. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	57
6.1. Сутність фінансової стійкості підприємства та необхідність її аналізу.....	57
6.2. Характеристика типів фінансової стійкості та порядок їх визначення.....	58
6.3. Методика розрахунку відносних показників фінансової стійкості підприємства.....	60
6.4. Інтегральна оцінка фінансової стійкості підприємства.....	66
Тема 7. АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	69
7.1. Економічна сутність, цілі та значення аналізу грошових потоків підприємства. Класифікація грошових потоків підприємства.....	69
7.2. Характеристика основних етапів аналізу грошових потоків підприємства..	70
7.3. Методи розрахунку чистого грошового потоку.....	72
7.4. Аналіз показників якості, ліквідності та ефективності грошових потоків підприємства.....	74
Тема 8. АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	78
8.1. Сутність і значення аналізу ділової активності підприємства.....	78
8.2. Фінансовий і операційний цикл підприємства.....	81
8.3. Оцінка стійкості економічного зростання.....	83
Тема 9. АНАЛІЗ ПРИБУТКОВОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	85
9.1. Значення та завдання аналізу формування фінансових результатів діяльності підприємства.....	85
9.2. Аналіз рівня, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства. Аналіз рівня беззбитковості.....	86
9.3. Факторний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.....	89
9.4. Аналіз розподілу та використання чистого прибутку.....	92
9.5. Розрахунок показників рентабельності.....	93
Тема 10. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	96
10.1. Сутність, завдання та етапи проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства.....	96
10.2. Методи узагальнюючої оцінки фінансового стану підприємства.....	97
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	101
ДОДАТКИ.....	103

ПЕРЕДМОВА

Сучасна економіка вимагає від суб'єктів господарювання швидкої реакції на мінливі умови зовнішнього середовища та прийняття ефективних управлінських рішень, враховуючи відповідні зміни. Особливістю зовнішнього середовища є його невизначеність. Це зумовлює необхідність розробки та прийняття рішень економічних суб'єктів на основі тієї інформації, що є в доступі. Максимально ефективно використати наявну інформацію щодо своєї діяльності з метою розробки та проведення чіткої економічної політики на підприємстві – це одна із заповорок успішної діяльності. З іншого боку, використання відкритої інформації про діяльність інших суб'єктів та вірний чіткий її аналіз дозволить економічним суб'єктам бути конкурентоспроможними в ринковому середовищі. В даному випадку найбільш ефективним засобом є фінансовий аналіз, як складова частина фінансового менеджменту та аудиту. Саме він допомагає систематизувати великий масив фінансової інформації, обрати та проаналізувати лише ту її частину, яка дозволить прийняти оптимальне управлінське рішення, дозволяючи економити час та зусилля фахівців на обробці непотрібної зайвої інформації.

Користувачами інформації про фінансовий стан суб'єктів господарювання є не лише самі суб'єкти, але й інвестори, кредиторі, постачальники та інші потенційні партнери. Фінансовий аналіз є дієвим інструментом розробки ефективної стратегії діяльності підприємства, оскільки він дає змогу оцінити: майно і капітал підприємства та вплив його використання на фінансовий стан, фінансову стійкість та стабільність підприємства, його ділову активність, динаміку прибутку та рентабельності, кредитоспроможність підприємства, ефективність використання власних та залучених фінансових ресурсів, ліквідність та платоспроможність підприємства, провести комплексну оцінку його фінансового стану.

Пропонований конспект лекцій дасть змогу студентам зрозуміти суть та поняття фінансового аналізу, оволодіти його основними методиками, сформулювати відповідний категоріальний апарат, систематизувати теоретичні знання для ефективного практичного їх застосування.

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

1.1. Сутність та значення фінансового аналізу підприємства в умовах ринкової економіки.

1.2. Види фінансового аналізу.

1.3. Характеристика методів та прийомів фінансового аналізу.

1.1 Сутність та значення фінансового аналізу підприємства в умовах ринкової економіки

В загальному випадку аналіз – це метод наукового дослідження, за допомогою якого вивчаються причинно-наслідкові зв'язки і залежності між явищами та процесами.

Фінансовий аналіз є прикладним науковим напрямком, що історично сформувався в рамках бухгалтерського обліку і пізніше ввійшов як складова частина в систему фінансового менеджменту.

Фінансовий аналіз є частиною загального повного економічного аналізу господарської діяльності підприємств, що складається з фінансового та управлінського аналізу (рис. 1.1).

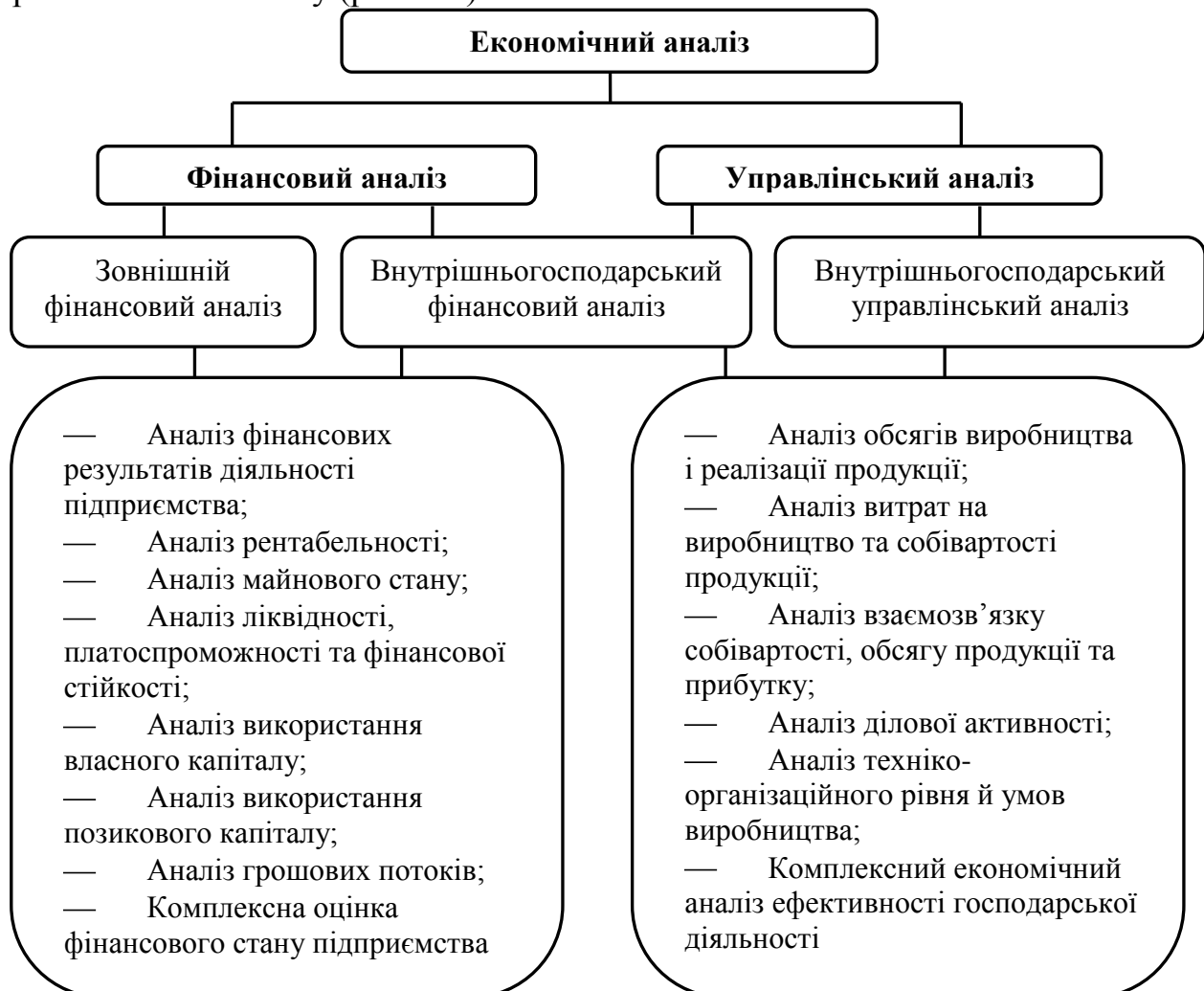

Рисунок 1.1 – Складові елементи фінансового та управлінського аналізу

Фінансовий аналіз є складовим елементом системи фінансового менеджменту. Як система управління фінансовий менеджмент складається з двох підсистем – керованої підсистеми (об'єкт управління) та керуючої підсистеми (суб'єкт управління). Взаємодія між керованою та керуючою підсистемами (об'єкта і суб'єкта) досягається через систему інформаційного забезпечення, яка передбачає безперервний, цілеспрямований відбір інформативних показників, необхідних для проведення аналізу, планування та підготовки ефективних рішень фінансового менеджменту.

Фінансовий аналіз спрямований на формування, систематизацію, обробку фінансової інформації та обґрунтування управлінських рішень.

В узагальненому вигляді фінансовий аналіз охоплює **три головні напрями**:

- ✓ оцінка фінансових потреб підприємства;
- ✓ розподіл грошових потоків залежно від конкретних планів підприємства, визначення додаткових обсягів залучених фінансових ресурсів та джерел їх формування (кредити, додатковий випуск акцій, облігацій тощо);
- ✓ організація системи фінансової звітності, яка б об'єктивно відображала процеси та забезпечувала контроль за фінансовим станом підприємства.

Отже, **фінансовий аналіз** – це система взаємопов'язаних методів обробки фінансової інформації підприємства, спрямована на визначення фінансових ресурсів та джерел їх формування з метою прийняття оптимального управлінського рішення.

У спеціальній літературі зустрічаються різні визначення **предмета фінансового аналізу**, які можна згрупувати таким чином:

- ✓ фінансова діяльність підприємств;
- ✓ фінансовий стан підприємства;
- ✓ процеси формування і використання фінансових ресурсів підприємства.

Предмет фінансового аналізу конкретизується і розкривається через його об'єкти, виходячи із класифікаційних ознак суб'єктів господарювання та видів їх діяльності.

Об'єктами фінансового аналізу є безпосередньо підприємства відповідної територіальної ознаки, форми власності, організаційно-правової форми господарювання, виду економічної діяльності і системи підпорядкування та окремі елементи економічного механізму господарювання.

Таким чином, **предметом фінансового аналізу** є діяльність підприємства, спрямована на забезпечення його сталого розвитку і стійкого фінансового стану.

Предмет фінансового аналізу поділяється на чотири базових елементи:

- фінансові відносини – відносини, що спричиняють зміни в складі активів і/або зобов'язань суб'єктів господарювання;
- ресурси – склад і структура активу балансу;
- джерела фінансування – склад і структура пасиву балансу;
- результати використання фінансового потенціалу – елемент, що є критерієм для визначення перспектив розвитку підприємства.

Суб'єктами фінансового аналізу є:

- ✓ аналітики, які зацікавлені в оцінці діяльності підприємства з будь-яких причин;
- ✓ власники та уповноважені ними органи;
- ✓ персонал та функціональні служби підприємства;
- ✓ зовнішні учасники, що забезпечують і спрямовують діяльність підприємства;
- ✓ спеціальні інформаційні служби.

У загальному вигляді **фінансовий аналіз** можна уявити як процес, що полягає в ідентифікації, систематизації й аналітичній обробці доступних фінансових даних з метою надання користувачеві рекомендацій, які можуть слугувати основою для прийняття управлінських рішень стосовно об'єкта аналізу.

Зміст фінансового аналізу можна визначити за допомогою **двох методичних підходів**:

- 1) за основними елементами економічного аналізу (зміст фінансового аналізу визначається його предметом, метою й завданнями, які він дозволяє вирішувати);
- 2) за етапами здійснення аналітичного дослідження.

Мета фінансового аналізу полягає у всебічній оцінці майнового і фінансового стану підприємства, його ділової активності, пошуку резервів підвищення рентабельності виробництва.

Конкретна мета фінансового аналізу залежить від інтересів різних партнерських груп – користувачів аналітичної інформації.

В загальному випадку **головними завданнями фінансового аналізу** є:

- 1) *дати оцінку виконанню плану з надходження фінансових ресурсів та їх використанню* з метою покращення фінансового стану підприємства на підставі вивчення причинно-наслідкового взаємозв'язку між різними показниками фінансово-господарської діяльності;
- 2) *обґрунтувати та оптимізувати цільові економічні програми, бізнес-плани* на основі прогнозування можливих змін фінансового стану, виходячи з реальних умов господарювання і виявлених резервів його поліпшення;
- 3) *оцінити виконання цільових завдань розвитку економічної системи, причин і факторів, які зумовили позитивні та негативні зміни* шляхом детального вивчення виконання плану за фактичними показниками; кількісної та якісної оцінки їх зміни; розкриття і дослідження причин (факторів), які викликають ці зміни; розроблення відповідних варіантів рішень для виконання плану;
- 4) *обґрунтувати оптимальні управлінські рішення* шляхом розробки конкретних заходів, спрямованих на більш ефективне використання фінансових ресурсів та зміцнення фінансового стану підприємства.

Для отримання необхідної аналітичної інформації розв'язують групу вузько спрямованих аналітичних завдань, яку можна зобразити як загальну модель фінансового аналізу підприємства (рис. 1.2).

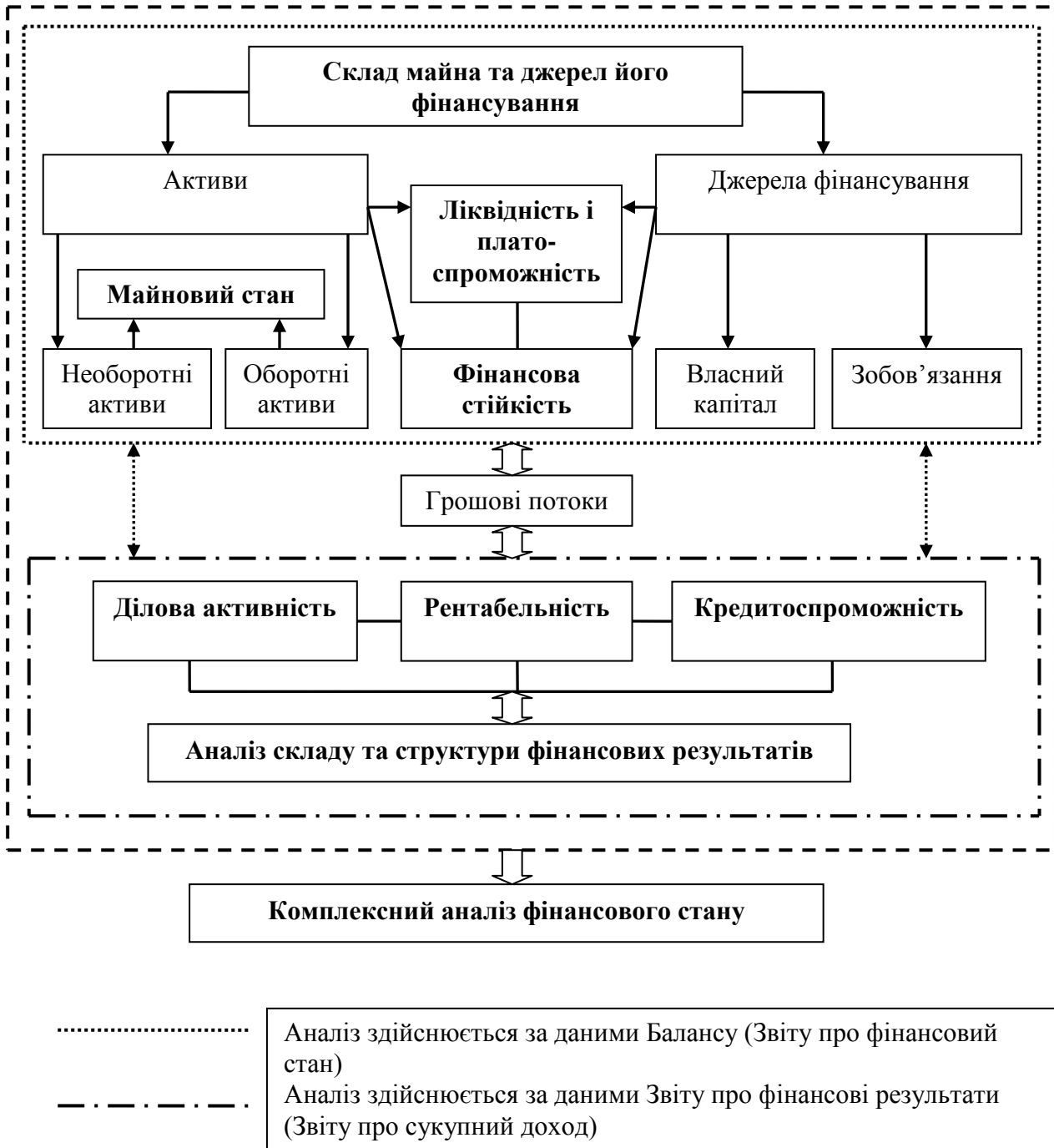

Рисунок 1.2 – Загальна модель фінансового аналізу [19]

В процесі фінансового аналізу реалізуються такі **основні функції**:

- *оціночна* – об'єктивна оцінка фінансового стану, фінансових результатів, ефективності й ділової активності об'єкта аналізу;
- *діагностична* – встановлення причинно-наслідкових змін фінансового стану у кількісному і якісному вимірі під впливом окремих факторів;

- *пошукова* – виявлення невикористаних резервів та потенційних можливостей поліпшення фінансового стану і розвитку економічної системи, обґрунтування механізму їх мобілізації;
- *конструктивна* – підготовка і обґрунтування прийнятих управлінських рішень.

Усі показники, що використовуються в аналізі, взаємопов'язані і взаємозумовлені. Вони вивчаються в комплексі, і це передбачає відповідну їх систематизацію. Їх класифікують за ознаками, наведеними в таблиці 1.2.

Фінансовий аналіз включає наступні **етапи**, які в упорядкованій сукупності забезпечують вирішення поставлених завдань:

1. Конкретизація завдання аналізу даного об'єкта.
2. Збір інформації й оцінка її вірогідності, відбір даних з форм звітності за аналізований період часу.
3. Побудова аналітичних таблиць.
4. Розрахунок й групування показників за основними напрямками аналізу, виявлення зміни показників за досліджуваний період.
5. Встановлення взаємозв'язків між основними аналітичними показниками й інтерпретація результатів.
6. Підготовка висновку про фінансовий стан підприємства.
7. Виявлення вузьких місць і пошук резервів.
8. Розробка рекомендацій з поліпшення фінансового стану підприємства.

Таблиця 1.2 - Класифікація показників фінансового аналізу

Класифікаційна ознака	Характеристика
Економічний зміст досліджуваних явищ і процесів	Кількісні та якісні
Спосіб виміру	Абсолютні, відносні, середні
Ступінь охоплення	Загальні, часткові, специфічні
Місце у причинно-наслідкових зв'язках	Результативні та факторні
Спосіб формування	Нормативні (кошторисні), планові, облікові, аналітичні
За ознакою часу	Інтервальні (динамічні) та моменти (статичні)

1.2. Види фінансового аналізу

Існують кілька видів фінансового аналізу, які можна виокремити в залежності від наступних ознак.

За **організаційними формами проведення** виділяють два головні види фінансового аналізу:

- *внутрішній* (здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані);
- *зовнішній* (здійснюють аналітики, котрі є сторонніми щодо підприємства особами і не мають доступу до його внутрішньої інформаційної бази; через це такий аналіз є більш формалізованим і загальним).

Різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана також з різницею завдань.

Особливості *зовнішнього* фінансового аналізу:

- значна кількість суб'єктів аналізу – користувачів інформації про діяльність підприємства;
- різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу;
- наявність типових методик аналізу, стандартів обліку і звітності;
- орієнтація аналізу тільки на публічну зовнішню звітність підприємства;
- обмеженість завдань аналізу як наслідок попереднього фактора;
- максимальна доступність результатів аналізу для користувачів інформації.

В процесі здійснення *зовнішнього* фінансового аналізу в основному оцінюють **показники**:

- прибутку і рентабельності;
- ліквідності балансу і платоспроможності підприємства;
- ефективності використання позичкового капіталу;
- експрес-діагностики фінансового стану підприємства і рейтингової оцінки емітентів.

Фінансовий аналіз за даними фінансової звітності називається класичним.

Основним змістом *внутрішнього* аналізу фінансового стану підприємства є оцінювання:

- майна і капіталу підприємства та впливу його використання на фінансовий стан підприємства;
- фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- ділової активності підприємства;
- динаміки прибутку та рентабельності підприємства;
- кредитоспроможності підприємства;
- ефективності використання власних та залучених фінансових ресурсів;
- ліквідності та платоспроможності підприємства;
- комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

Отже, зовнішній і внутрішній фінансовий аналіз різняться між собою за певними ознаками (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 - Ознаки зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу

Оцінка	Зовнішній фінансовий аналіз	Внутрішній фінансовий аналіз
Суб'єкт аналізу	Підприємство та його ділові партнери	Підприємство
Інформаційна база	Публічна фінансова звітність	Бухгалтерський управлінський облік та звітність
Відкритість результатів аналізу	Відкритість	Комерційна таємниця
Регламентация правил здійснення	Установлює держава	Установлює підприємство

За **обсягом дослідження** виділяють:

- *Повний фінансовий аналіз* проводять з метою комплексного вивчення всіх аспектів фінансової діяльності підприємства.
- *Тематичний фінансовий аналіз* обмежується вивченням окремих аспектів фінансової діяльності підприємства. Предметом такого аналізу може бути ефективність використання активів підприємства чи фінансових ресурсів з окремих джерел, рівень фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, оптимальність фінансової структури капіталу тощо.

Залежно від **об'єкта аналізу** можна виділити такі його види:

- аналіз фінансової діяльності підприємства в цілому;
- аналіз фінансової діяльності окремих структурних одиниць та підрозділів;
- аналіз окремих фінансових операцій.

З огляду на **терміни та цілі** проведення виокремлюють:

- ✓ *попередній (ретроспективний)* фінансовий аналіз пов'язаний з вивченням умов фінансової діяльності підприємства в цілому чи здійсненням окремих фінансових операцій (наприклад, оцінка власної платоспроможності за потреби отримання банківського кредиту);
- ✓ *поточний (чи оперативний)* фінансовий аналіз провадиться в процесі поточної фінансової діяльності з метою оперативного впливу на результати фінансової діяльності;
- ✓ *прогнозний (чи перспективний)* фінансовий аналіз здійснюється підприємством за прогнозними або очікуваними даними, які порівнюють з даними відповідного звітного періоду. Він дає змогу глибше й повніше проаналізувати фінансовий стан і результати фінансової діяльності підприємства, ніж попередній та поточний, оскільки базується на звітних матеріалах, а також уможливорює прогнозування діяльності підприємства в майбутньому.

1.3. Характеристика методів та прийомів фінансового аналізу

Досягнення мети фінансового аналізу здійснюється за допомогою певних методів. *Метод фінансового аналізу* – це система теоретико-пізнавальних категорій, наукового інструментарію і регуляторних принципів дослідження фінансової діяльності суб'єкта господарювання.

В основу методології економічного аналізу покладено метод діалектики, який передбачає, що економічні явища необхідно розглядати у їх взаємозв'язку, русі і розвитку.

Отже, метод фінансового аналізу – це діалектичний науковий спосіб вивчення становлення та розвитку господарських явищ та процесів.

Головними складовими методу фінансового аналізу є дедуктивний і індуктивний методи дослідження.

Дедуктивний метод дослідження фінансових процесів припускає їх вивчення по ланцюжку від наслідків до причин. *Індуктивний метод*

дослідження фінансових процесів припускає вивчення їх по ланцюжку від причин до наслідків.

Характерні ознаки методу фінансового аналізу:

1. Розкладання та деталізація складних економічних систем.

Будь-яке явище чи процес розглядають як складну систему, і в процесі дослідження треба виділити їх елементну будову за цільовими ознаками аналізу та взаємозв'язки цих елементів.

2. Виявлення та визначення взаємозв'язків елементів досліджуваної системи і причинно-наслідкових зв'язків зміни їх параметрів.

Метод аналізу передбачає з'ясування типу та характеру зв'язків, побудову функції факторної залежності у вигляді математичних формул чи математичних моделей і визначення послідовності оцінок впливу факторів.

3. Вимірювання ступеня впливу факторів на зміну параметрів економічної системи та визначення їх пайової участі у зміні загального результату їх сукупної дії.

Вичерпність і точність аналітичних результатів перевіряють за критерієм балансової узгодженості: сума часткових результатів впливу окремих факторів дорівнює результату їх сумарної дії.

4. Оцінка аналітичних результатів та обґрунтування висновків за цільовою функцією дослідження.

5. Розробка і використання системи показників, що всебічно характеризує господарську діяльність підприємств.

В загальному випадку існує дворівневий розподіл методів аналізу. На першому рівні всі методи аналізу розділяють на формалізовані і неформалізовані.

Неформалізовані методи аналізу засновані на описі аналітичних процедур на логічному рівні. До них відносять методи евристичного пошуку: експертні оцінки, сценарії, психологічні, морфологічні методи та інші. До **формалізованих методів** відносять методи, в основу яких покладені достатньо визначені формалізовані аналітичні залежності. Відомі десятки таких методів, які виходячи із змісту можна також підрозділити на наступні групи:

1) *економіко-статистичні (логічні)*, до яких належать:

- ✓ класичні методи економічного аналізу (балансовий метод, ланцюгові підстановки, абсолютних різниць, диференціювання, логарифмування, інтегральний метод та інші);
- ✓ традиційні методи економічної статистики (середні і відносні величини, групування, графічний, індексний);

2) *економіко-математичні*, до яких належать:

- ✓ математико-статистичні методи (кореляційний аналіз, регресійний аналіз, метод головних компонент);
- ✓ економетричні методи (матричні методи, методи теорії виробничих функцій, міжгалузевий баланс);
- ✓ методи економічної кібернетики та оптимального програмування (лінійне та динамічне програмування, методи системного аналізу);

- ✓ методи дослідження операцій та теорії прийняття рішень (теорія ігор, теорія масового обслуговування, теорія графів та інші).

Економіко-статистичні методи підрозділяють на загальностатистичні і методи елімінування. До **загальностатистичних методів** відносять традиційні методи обробки економічної інформації: групування, динамічні ряди, вибіркоче спостереження, середні і відносні величини, порівняння, балансовий метод. Методи **елімінування** включають наступні прийоми: спосіб ланцюгових підстановок, абсолютні різниці, відносні різниці, індексний, логарифмічний та інтегральний.

Економіко-математичні методи спрямовані на вирішення таких аналітичних завдань, як: стохастичний факторний аналіз, оптимізація показників, комплексна оцінка. До них належать кореляційний та регресійний аналіз, математичне програмування, теорія масового обслуговування та ін.

Технічні прийоми і методи економічного аналізу використовуються на різних етапах аналітичного дослідження. Тому доцільно провести їх групування відносно етапів аналітичного дослідження.

У найбільш загальному вигляді аналітичний процес може бути розділений на **три етапи**:

- 1) підготовка даних для аналізу;
- 2) обробка вхідних даних;
- 3) узагальнення результатів аналізу.

Кожному з наведених етапів економічного аналізу відповідає комплекс методів і технічних прийомів.

Вибір та практичне використання відповідних методів аналізу залежить від мети та глибини аналізу, об'єкту дослідження, технічних можливостей виконання аналізу і інших причин.

Традиційні методи аналізу складаються з сукупності прийомів. Вихідними в будь-якому дослідженні є *прийоми порівняння*.

Найчастіше в економічному аналізі проводять порівняння досягнутих результатів з нормативними, середніми, базовими та з оптимальними. Крім цього, існують порівняння з кращими світовими та вітчизняними результатами, і часові порівняння (день, місяць і тощо).

Прийоми порівняння мають межі застосування, які визначаються порівнювальністю величини в просторі, в часі або за якісними властивостями. Для використання прийому порівняння в аналізі необхідно дотримуватися **умов порівнюваності показників**, які складаються з таких вимог:

- 1) єдність об'ємних, вартісних, якісних і структурних факторів;
- 2) єдність проміжків часу, за які були обчислені показники;
- 3) порівнянність вхідних умов виробництва (технічних, природних і кліматичних);
- 4) єдність методики обчислення і складу показників.

Результати порівняння можуть бути виражені в таких **кількісних розрахункових показниках**:

- ✓ *абсолютне відхилення* – різниця значень порівнюваної характеристики та її базової величини;
- ✓ *відносне відхилення*, яке характеризується темпом зростання або темпом приросту;
- ✓ *коефіцієнт еластичності*, що характеризує, наскільки відсотків зміниться значення аналізованого показника, якщо значення базового показника збільшиться на один відсоток.

Виділяють декілька **різновидів порівняльного аналізу**:

- 1) *горизонтальний аналіз* – побудова рядів динаміки аналізованого показника з метою визначення тенденцій чи напрямків розвитку економічних явищ і процесів; передбачає порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;
- 2) *вертикальний аналіз* – розкладання економічних явищ на складові елементи, що дозволяє вивчити їх внутрішню структуру; передбачає розрахунок питомої ваги окремих статей звітності в загальному підсумковому показнику (включаючи вплив кожної позиції звітності на загальну зміну результату);
- 3) *трендовий аналіз* – оцінка динаміки досліджуваного процесу або явища на основі розрахунків базисних темпів росту і приросту показників, визначення тренду;
- 4) *міжгосподарський* (або внутрішньогосподарський) аналіз – порівняння з показниками інших підприємств (структурних підрозділів), середньогалузевими або середніми загальноекономічними даними.

Причиною застосування технічних прийомів у фінансовому аналізі є необхідність дослідження стохастичних зв'язків між випадковими величинами, який виявляється лише при значній кількості спостережень.

Особливістю технічних прийомів є те, що вони пов'язані не тільки з певною технікою обробки інформації, а і з математикою та статистикою. До них належать: деталізація, групування, індексний прийом, прийом середніх і відносних величин, прийом динамічного ряду, графічний метод, табличний метод, кореляційно-регресійний аналіз.

Значне місце серед методології фінансового аналізу займає *прийом розрахунку відносних величин*, оскільки він становить основу формування фінансових коефіцієнтів.

При здійсненні аналізу показників фінансової звітності розраховуються такі відносні величини: рівень виконання плану, рівень планового завдання, рівень динаміки, рівень структури, рівень зовнішнього порівняння, рівень інтенсивності.

Оцінити фінансовий стан підприємства за кожним показником можна таким чином:

- ✓ *достатньо позитивно* – фактичний рівень показника перевищує норматив і має тенденцію до покращення;
- ✓ *недостатньо позитивно* – фактичний рівень показника нижчий за норматив і має тенденцію до покращення;

- ✓ *достатньо негативно* – фактичний рівень показника перевищує норматив і має тенденцію до погіршення;
- ✓ *недостатньо негативно* – фактичний рівень показника нижчий за норматив і має тенденцію до погіршення.

Балансові співвідношення – це спеціальний прийом зіставлення взаємопов'язаних адитивною залежністю показників господарської діяльності з метою встановлення та виміру їх взаємного впливу.

В аналізі використовують різні балансові рівняння бухгалтерського обліку і планування: баланс ресурсів, баланс продукції, платіжний баланс, бухгалтерський баланс.

Балансовий прийом застосовується для:

- 1) перевірки якості вихідної аналітичної інформації;
- 2) деталізації факторів в економічних детермінованих моделях;
- 3) для визначення кількісного впливу окремих факторів на результативний показник.

Прийоми елімінування використовуються для факторного дослідження детермінованих функціональних зв'язків.

Елімінувати – означає ліквідувати, виключити вплив всіх факторів на величину результативного показника, крім одного. Ця група включає в себе такі спеціальні прийоми: прийом ланцюгових підстановок, прийом різниці абсолютних величин, прийом відносних величин, інтегральний прийом, прийом логарифмування, прийом перерахунку даних, прийом оцінки часткової участі, прийом пропорційного ділення.

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками.

Існують три головні типи моделей, які застосовуються в процесі аналізу фінансового стану підприємства.

Дескриптивні моделі є головними для оцінки фінансового стану підприємства. Дескриптивні моделі ґрунтуються на використанні інформації з бухгалтерської звітності.

До них належать:

- ✓ побудова системи звітних балансів;
- ✓ подання фінансової звітності в різних аналітичних розрізах;
- ✓ вертикальний та горизонтальний аналіз звітності;
- ✓ система аналітичних коефіцієнтів;
- ✓ аналітичні записки до звітності.

Предикативні моделі – це моделі передбачувального, прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів та прибутків підприємства, його майбутнього фінансового стану.

Найпоширеніші з них:

- розрахунки точки критичного обсягу продажу,
- побудова прогностичних фінансових звітів,

— моделі динамічного аналізу (жорстко детерміновані факторні та регресивні моделі).

Нормативні моделі – це моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства з нормативними (розрахованими на підставі нормативу). Ці моделі використовуються у внутрішньому фінансовому аналізі витрат. Їх суть полягає у встановленні нормативів на кожен статтю витрат стосовно технологічних процесів, видів виробів та у розгляді і з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Фінансовий аналіз значною мірою базується на застосуванні жорстко детермінованих і стохастичних факторних моделей [19].

Тема 2. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

2.1. Фінансова звітність як інформаційна база фінансового аналізу підприємства.

2.2. Загальна характеристика основних форм фінансової звітності підприємств.

2.3. Сучасна методика аналізу фінансових звітів.

2.4. Агрегування фінансової звітності.

2.5. Попередня оцінка динаміки фінансового стану підприємства.

2.1 Загальна характеристика інформаційної бази фінансового аналізу підприємства

Будь-яке підприємство, вступаючи у взаємовідносини з іншими суб'єктами зовнішнього середовища, прагне отримати та оцінити інформацію щодо їх діяльності з метою прийняття ефективного управлінського рішення для реалізації власних економічних інтересів.

Фінансова інформація – це систематизований набір відповідних інформативних показників, необхідних для проведення аналізу, планування та підготовки ефективних управлінських рішень щодо фінансово-господарської діяльності підприємства.

Оцінка фінансового стану підприємства здійснюється на основі даних, що представлені в першу чергу в фінансовій звітності підприємства.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» **фінансова звітність** – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період».

Загальні вимоги до фінансової звітності викладені в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [14].

Склад фінансової звітності:

- ✓ Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- ✓ Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи);
- ✓ Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом);
- ✓ Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом);
- ✓ Звіт про власний капітал;
- ✓ Примітки до річної фінансової звітності;
- ✓ Додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами».

Окрім перерахованих форм, необхідно мати додаткову інформацію про підприємство, яку не завжди можна виділити із фінансових звітів.

Склад звітності повністю відповідає вимогам Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Мета фінансової звітності – надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

Так, інформація щодо фінансового стану та результатів діяльності часто використовується як основа для прогнозування майбутнього фінансового стану.

2.2 Загальна характеристика основних форм фінансової звітності підприємств

У фінансовій звітності повинна міститись достовірна та зіставна інформація про фінансовий стан, результати діяльності підприємства, рух його грошових коштів, зміни у складі власного капіталу.

Згідно НП(С)БО 1 фінансова звітність повинна містити інформацію про [14]:

- назву, організаційно-правову форму та місцезнаходження підприємства (країну, де зареєстроване підприємство, адресу його офісу);
- короткий опис основної діяльності підприємства;
- назву материнської (холдингової) компанії підприємства;
- середню кількість працівників підприємства протягом звітного періоду;
- дату затвердження фінансової звітності;
- повідомлення про складання фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності;
- дату, станом на яку наведені ного показники фінансового звіту, або період, який він охоплює (якщо період, за який складено фінансовий звіт, відрізняється від звітного періоду, то причини і наслідки цього повинні бути розкриті у примітках до фінансової звітності);
- обрану облікову політику шляхом опису;
- принципи оцінки статей звітності;
- методи обліку щодо окремих статей звітності;
- іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними НП(С)БО.

За НП(С)БО 1, звітний період, зазвичай, становить календарний рік.

Фінансова звітність не обмежується лише балансом (звітом про фінансовий стан), звітом про фінансові результати (звітом про сукупний дохід), звітом про рух грошових коштів, звітом про власний капітал, а містить і примітки, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансової звітності, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності.

Основним звітним документом підприємства є Баланс (Звіт про фінансовий стан) (Додаток А).

Баланс – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

Елементами балансу, безпосередньо пов'язаними з визначенням фінансового стану підприємства та змін у ньому, є:

- **активи** – ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому;
- **зобов'язання** – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди;
- **власний капітал** – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу.

В активі балансу показують наявність та розміщення майна.

Статті активу розташовані залежно від ступеня ліквідності майна (за зростанням ліквідності), тобто від того, наскільки швидко даний вид активу може бути переведений в грошову форму. Розділи балансу також складаються в порядку зростання ліквідності.

Зобов'язання відображається у балансі, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

Пасив балансу відображає джерела фінансування коштів підприємства, згруповані на певну дату за їх приналежністю, призначенням та терміновістю повернення.

У звітних балансах показники активу і пасиву наводяться на початок року і кінець звітної періоду. Інформація, що наводиться у балансі, дозволяє вивчити склад та структуру активів підприємства та його капіталу, оцінити майновий стан, ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість.

Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) – звіт про доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід.

Звіт про фінансові результати складається з чотирьох розділів [Додаток Б].

Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки та сукупний дохід підприємства за звітний період.

Отже, **процес розрахунку прибутку (збитку) звітної періоду** може бути поділений на такі кроки:

- 1) розрахунок валового прибутку (збитку);
- 2) визначення фінансового результату від операційної діяльності – прибутку (збитку) від операційної діяльності;
- 3) розрахунок фінансового результату до оподаткування – прибутку чи збитку;
- 4) визначення іншого сукупного доходу до оподаткування;

5) визначення чистого фінансового результату – чистого прибутку (збитку) звітного періоду.

Використання інформації, наведеної у звіті про фінансові результати разом з інформацією з балансу дозволяє визначити показники рентабельності, ділової активності підприємства.

Звіт про рух грошових коштів відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [Додаток В, Г].

Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період. Звіт про рух грошових коштів (Cash Flow) доповнює балансовий звіт і звіт про фінансові результати. Баланс відображає фінансовий стан підприємства на певний момент часу, а звіт про рух коштів пояснює зміни, що відбулися з одним із компонентів активів підприємства – грошовими коштами протягом звітного періоду.

Звіт про фінансові результати відображає формування чистого прибутку підприємства, який є основним чинником зміни стану грошових коштів.

Інформація про рух грошових коштів підприємства є основою для оцінки здатності підприємства залучати й використовувати кошти та їх еквіваленти, його платоспроможності.

Грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання. Еквівалентами грошових коштів є короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості. Рух коштів відображається у звіті у розрізі трьох видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, яка не є інвестиційною та фінансовою.

Інвестиційна діяльність – це сукупність операцій придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Негрошові операції (операції, які не потребують грошових коштів або їхніх еквівалентів) не входять до звіту про рух грошових коштів.

Звіт про рух грошових коштів складається прямим або непрямим методами [Додаток В, Г].

У звіті про рух грошових коштів, складеному за прямим методом, рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається за сумою надходжень від операційної діяльності та сумою витрачання на операційну діяльність грошових коштів за даними записів їх руху на рахунках бухгалтерського обліку.

У звіті про рух грошових коштів, складеному за непрямим методом, рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається шляхом коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування.

Звіт про власний капітал – це звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду [Додаток Д].

Метою складання звіту про власний капітал є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

В основі побудови цього звіту покладено балансовий метод, тобто за кожним елементом підрахунок здійснюється виходячи з балансового співвідношення:

$$\begin{aligned} & \text{Сальдо на кінець періоду} = \\ & \text{Сальдо на початок періоду} \pm \text{Зміна за звітний період} \end{aligned} \quad (2.1)$$

Підсумки останньої графі і останнього рядка збігаються.

Отже, заповнення звіту починається з залишків на початок року, а перевірити кінцевий результат можна за залишками складових власного капіталу на кінець періоду – вони повинні дорівнювати показникам відповідних балансових статей.

Власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Власний капітал характеризує власні джерела фінансування підприємства, які без визначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками) або залишені ними на підприємстві з чистого прибутку. Тому *за формою* власний капітал поділяється на дві категорії:

- ✓ інвестований (вкладений або сплачений капітал);
- ✓ нерозподілений прибуток.

За *рівнем відповідальності* власний капітал поділяється на:

- зареєстрований капітал;
- додатковий капітал (нереєстрований) – це додатковий капітал, капітал у дооцінках, резервний капітал та нерозподілений прибуток.

Разом із фінансовими звітами подаються примітки до фінансової звітності.

Примітки до фінансової звітності – це сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансової звітності, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності.

Розкриття інформації у примітках до фінансової звітності здійснюється за показниками, визначеними формою 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Інформаційні ресурси за показниками форми 5 формуються за 15 розділами, а також окремо відображається показник про середньооблікову чисельність працівників підприємства за рік:

- I. Нематеріальні активи.
- II. Основні засоби.
- III. Капітальні інвестиції.
- IV. Фінансові інвестиції.
- V. Доходи і витрати.
- VI. Грошові кошти.
- VII. Забезпечення і резерви.
- VIII. Запаси.
- IX. Дебіторська заборгованість.
- X. Нестачі і втрати від псування цінностей.
- XI. Будівельні контракти.
- XII. Податок на прибуток.
- XIII. Використання амортизаційних відрахувань.
- XIV. Біологічні активи.
- XV. Фінансові результати від первісного визнання та реалізації сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів.

2.3 Сучасна методика аналізу фінансових звітів

Початковим етапом оцінки фінансового стану суб'єкта господарської діяльності є аналіз фінансових звітів.

За допомогою аналізу фінансових звітів проводять:

- ✓ попередню (загальну) оцінку фінансового стану підприємства;
- ✓ аналіз кредитоспроможності підприємства та ліквідності його балансу;
- ✓ аналіз платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- ✓ аналіз фінансових результатів підприємства;
- ✓ аналіз обігу оборотних коштів;
- ✓ оцінку потенційного банкрутства;
- ✓ аналіз дохідності (рентабельності);
- ✓ аналіз використання капіталу;
- ✓ аналіз рівня самофінансування.

При порівнянні показників різних підприємств потрібно обирати суб'єкти господарювання, котрі мають схожі характеристики (близький асортимент продукції, аналогічні розміри, єдину дату закінчення фінансового року, використання схожої облікової політики, розташування в регіонах з однаковими рівнями накладних витрат, застосування схожих методів обліку, подібність облікової політики).

Загальна оцінка фінансового стану підприємства проводиться за допомогою «читання» балансу, під яким розуміють попереднє загальне ознайомлення з підсумками роботи підприємства та його фінансовим станом.

Воно передбачає:

- 1) виявлення позитивних та явно негативних статей балансу;
- 2) оцінку зміни валюти балансу за аналізований період;
- 3) оцінку динаміки і структури балансу.

Позитивні статті балансу – ті статті, збільшення залишків за якими оцінюється позитивно – грошові кошти, поточні фінансові інвестиції, незавершене виробництво.

За впливом на фінансовий стан негативні статті балансу можна умовно поділити на дві групи:

- ✓ ті, що свідчать про вкрай незадовільну діяльність підприємства, визначаючи його стан – непокритий збиток, неоплачений капітал, вилучений капітал;
- ✓ ті, що вказують на недоліки у роботі підприємства – прострочена дебіторська заборгованість, прострочена кредиторська заборгованість, відстрочені податкові зобов'язання, поточні зобов'язання з оплати праці (в разі їх перевищення середньомісячного фонду заробітної плати).

При початковому ознайомленні з балансом для загальної оцінки фінансового стану активно використовуються показники горизонтального, вертикального та трендового аналізів.

У ході горизонтального аналізу визначають абсолютні зміни розміру валюти балансу та різних його статей за звітний період, а також відносні показники динаміки (темпи зростання або приросту).

«Читання» балансу передбачає визначення характеру змін окремих статей і розділів балансу. Позитивно оцінюється збільшення в активі балансу залишків грошових коштів, поточних фінансових інвестицій, як правило, основних засобів, нематеріальних активів і виробничих запасів; у пасиві балансу – підсумку першого розділу й особливо сум прибутку. Негативної оцінки заслуговує різке зростання дебіторської заборгованості в активі та кредиторської заборгованості в пасиві.

Метою вертикального (структурного) аналізу є визначення:

- питомої ваги статей балансу у валюті балансу на початок і кінець звітного періоду;
- змін у питомій вазі;
- змін у % до розміру статей балансу на початок періоду (темпері приросту статті балансу);
- змін у % до змін валюти балансу (темпері приросту структурних змін – показник динаміки структурних змін).

Зіставляючи структури змін в активі та пасиві, можна зробити висновок про те, через які джерела в основному відбувалося надходження нових коштів, і в які активи ці кошти, в основному, вкладено.

Позитивної оцінки заслуговує збільшення частки оборотних активів, що є свідченням формування мобільної структури активів. В структурі пасиву позитивним є збільшення частки власних джерел фінансування.

При трендовому аналізі використовуються економіко-математичні методи.

Отже, **ознаками «доброго» балансу** щодо підвищення ефективності можна вважати наступні:

- ✓ наявність власного оборотного капіталу;
- ✓ відсутність різких змін в окремих статтях балансу;
- ✓ перевищення власного капіталу над зобов'язаннями і збільшення темпів його зростання проти темпів зростання зобов'язань;
- ✓ дебіторська заборгованість на рівні розмірів кредиторської, приблизно однакові темпи приросту дебіторської і кредиторської заборгованості;
- ✓ перевищення темпів приросту всіх активів над темпами приросту необоротних активів;
- ✓ відсутність «хворих» статей (збитки, протермінована заборгованість).

В процесі аналізу показників фінансової звітності підприємства за балансом слід враховувати, що окремі із них не відповідають реальній оцінці майна. Це виникає із наступних причин:

1. Інфляційні процеси збільшують номінальну вартість окремих видів активів.
2. Відображена в балансі залишкова вартість окремих видів активів залежить від облікової політики підприємства.
3. Балансова (залишкова) вартість основних засобів залежить від вибраного підприємством методу нарахування амортизації.
4. Вартість малоцінних та швидкозношуваних предметів відображається у балансі тільки в частині тих об'єктів, що належать підприємству, знаходяться на складі і не використовуються при здійсненні технологічного процесу.
5. Сумнівний борг за поточною дебіторською заборгованістю, щодо якої існує невпевненість в її погашенні боржниками, в балансі підприємства не відображається.
6. Запаси (виробничі запаси, готова продукція, товари), оцінені в балансі за фактичною собівартістю (купівельною вартістю), що не відповідає їх реальній оцінці на звітний період.
7. Підприємство може використовувати для господарської діяльності активи, які йому не належать, але знаходяться у нього на правах оренди, відповідального зберігання тощо. Ці активи обліковуються окремо на позабалансових рахунках.
8. Відображення відстрочених податкових активів і зобов'язань при оподаткуванні прибутку збільшує валюту балансу без забезпечення її відповідними майновими ресурсами.
9. При наявності у підприємства непокритого збитку, неоплаченого і вилученого капіталу показники власного капіталу за балансом підприємства не відповідають їх фактичному розміру.

Отже, інформація окремих рядків балансу підприємства для оцінки реального стану його активів і зобов'язань в процесі здійснення фінансового аналізу має бути трансформована за наступною **методикою**:

1. На суму відстрочених податкових активів зменшити активи підприємства і відповідно зменшити нерозподілений прибуток (збільшити непокритий збиток).
2. На суму відстрочених податкових зобов'язань зменшити довгострокові зобов'язання підприємства та збільшити нерозподілений прибуток (зменшити непокритий збиток).
3. За наявності у підприємства непокритого збитку, неоплаченого і вилученого капіталу на їх суми необхідно послідовно зменшити відповідно резервний, інший додатковий, додатковий, пайовий та статутний капітал.
4. Перевищення фактичних обсягів капітальних інвестицій над сумою амортизації майна та інших спеціальних внутрішніх та зовнішніх джерел, включаючи їх залишки, а також приріст оборотних активів в межах визначеного нормативу відображають шляхом зменшення нерозподіленого прибутку та збільшення іншого додаткового капіталу.

2.4 Агрегування фінансової звітності

У ході проведення оцінки фінансового стану, як правило, складається агрегований аналітичний баланс, який можна одержати шляхом об'єднання (групування) однорідних статей.

При агрегуванні статей балансу використовують різні види групувань залежно від мети аналізу та його напрямів.

Так, форма №1 в укрупненому вигляді може бути представлена із п'яти основних аналітичних блоків. Два блоки перебувають в активах підприємства, а три – у пасивах (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Схема побудови агрегованого аналітичного балансу

Актив	Пасив
I. Необоротні активи (НА) Ф. 1 ст. 1095 В тому числі: Нематеріальні активи Основні засоби Довгострокові фінансові інвестиції	I. Власний капітал (ВК) Ф. 1 ст. 1495 В тому числі: Зареєстрований капітал Додатковий капітал Резервний капітал Нерозподілений прибуток
II. Оборотні активи (ОА) Ф. 1. ст. 1195 В тому числі: Запаси і витрати Дебіторська заборгованість Грошові кошти та їх еквіваленти	II. Довгострокові зобов'язання (ДЗ) Ф. 1. ст. 1595 В тому числі: Довгострокові кредити банків
	III. Короткострокові (поточні) зобов'язання (ПЗ) Ф. 1 ст. 1695 В тому числі: Короткострокові кредити банків
Баланс	Баланс

Агрегування дозволяє виділити такі види капіталу підприємства:

- 1) **сукупний капітал** – підсумок балансу;
- 2) **інвестований або довгостроковий капітал (ІК)** – сукупний капітал, скоригований на величину поточних зобов'язань, тобто капітал, сформований з довгострокових джерел:

$$IK = HA + OA - ПЗ, \quad (2.2)$$

де HA – необоротні активи підприємства;

OA – оборотні активи;

$ПЗ$ – поточні зобов'язання.

- 3) **нетто-величина капіталу підприємства (ВК)** – виключно власний капітал підприємства за балансом без врахування прорівняних до нього джерел, показує капітал, який належить безпосередньо власникам підприємства;
- 4) **чистий робочий (функціонуючий, оборотний) капітал (ЧРК)** показує величину оборотного капіталу, сформовану за рахунок довгострокових позикових або довгострокових і власних джерел підприємства. Визначається за агрегованим балансом:

$$ЧРК = OA - ПЗ \text{ або } ЧРК = ВК + ДЗ - HA, \quad (2.3)$$

де $ДЗ$ – довгострокові зобов'язання;

- 5) **власний оборотний капітал (ВОК)**, показує величину оборотних активів, сформованих за рахунок нетто-капіталу (власного) підприємства:

$$ВОК = ВК - HA \quad (2.4)$$

При аналізі агрегованого балансу звертають увагу на такі основні моменти:

- 1) співвідношення необоротних і оборотних активів (оцінка залежить від галузевої приналежності підприємства: для промислового підприємства прогресивною є «важка» структура балансу, для торгівельних – «мобільна»);
- 2) структура необоротних активів у промислових підприємств переважно має бути представлена основними засобами;
- 3) в оборотних активах близько 80 % має припадати на товарно-матеріальні запаси і дебіторську заборгованість;
- 4) наявність робочого і власного оборотного капіталу. У фінансово нестійких підприємств власний оборотний капітал і робочий капітал мають від'ємне значення.

2.5 Попередня оцінка динаміки фінансового стану підприємства

Попередня оцінка динаміки фінансового стану підприємства проводиться шляхом аналізу збалансованості темпів зміни чистого прибутку, чистого доходу від реалізації, власного капіталу й сукупних активів (валюти балансу).

Оптимальним є наступне співвідношення, яке називається «золотим правилом економіки»:

$$Tr(ЧП) > Tr(ЧД) > Tr(ВК) > Tr(А) \quad (2.5)$$

де $Tr(ЧП)$ - темп зростання чистого прибутку;

$Tr(ЧД)$ - темп зростання чистого доходу від реалізації продукції;

$Tr(ВК)$ - темп зростання власного капіталу;

$Tr(А)$ - темп зростання активів підприємства.

Виконання наведеного вище співвідношення означає, що у звітному періоді використання фінансових ресурсів було більш ефективним у порівнянні з попереднім періодом: спостерігався ріст рентабельності активів, власного капіталу і продажів, прискорення оборотності активів і капіталу, а також зростання фінансової незалежності підприємства.

При порівнянні темпів зміни валового і чистого прибутку зі зміною чистого доходу від реалізації продукції оптимальним є співвідношення:

$$Tr(ЧП) > Tr(ВП) > Tr(ЧД) \quad (2.6)$$

де $Tr(ВП)$ — темп зростання валового прибутку.

Порівняння темпів зміни чистого і валового прибутку характеризує рентабельності діяльності підприємства в цілому з врахуванням ефективності здійснення всіх видів витрат. Недодержання вказаного співвідношення свідчить про високий рівень витрат у підприємства [19].

Тема 3. АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Економічна сутність і структура майна підприємства.

3.2. Методи аналізу майна підприємства.

3.3. Аналіз наявності, стану та ефективності використання основних засобів підприємства.

3.4. Зміст, завдання та основні напрямки аналізу оборотних активів підприємства.

3.5. Основні завдання та методологія здійснення аналізу виробничих запасів та дебіторської заборгованості.

3.6. Аналіз ефективності використання оборотного капіталу.

3.1 Економічна сутність і структура майна підприємства

Аналізуючи майно підприємства, потрібно розуміти, що воно представлено активами підприємства.

Активи – це економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються в господарській діяльності з метою отримання прибутку.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» **активи** – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [14].

Для забезпечення ефективної діяльності підприємства в майбутньому, процес формування його активів повинен носити цілеспрямований характер. Основною метою формування активів підприємства є виявлення та задоволення потреб в окремих їх видах для забезпечення операційного процесу, а також оптимізація їх складу для забезпечення умов ефективної господарської діяльності.

Активи підприємства класифікуються за різними ознаками:

– **за характером участі в господарському процесі та швидкості обороту:**

1) *необоротні активи*: основні засоби, незавершені капітальні інвестиції, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, інвестиційна нерухомість, довгострокові біологічні активи, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи;

2) *оборотні активи*: запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, дебіторська заборгованість; гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції, інші оборотні активи;

– **залежно від строків обслуговування діяльності підприємства:** *короткострокові та довгострокові;*

– **залежно від характеру володіння активами:**

1) *власні активи*: до них належать активи підприємства, які постійно перебувають у його володінні і відображаються в балансі;

2) *орендовані активи*, які тимчасово перебувають у володінні підприємства відповідно до укладених угод оренди (лізингу);

– **залежно від рівня ліквідності:**

1) *абсолютно ліквідні активи* – характеризують майнові цінності підприємства, які не потребують реалізації і представляють собою готові засоби платежу;

2) *високоліквідні активи* – характеризують групу майнових цінностей підприємства, яка швидко може бути перетворена в грошову форму без відчутних втрат своєї поточної ринкової вартості з метою своєчасного забезпечення платежів по поточним фінансовим зобов'язанням;

3) *середньоліквідні активи* – характеризують групу майнових цінностей підприємства, які можуть бути перетворені в грошову форму без відчутних втрат своєї поточної ринкової вартості в строк від одного до шести місяців;

4) *низьколіквідні активи* – представляють групу майнових цінностей підприємства, які можуть бути перетворені в грошову форму без втрати своєї поточної ринкової вартості протягом тривалого періоду часу;

5) *неліквідні активи* – характеризують відображені в балансі окремі види майнових цінностей підприємства, які не можуть бути реалізовані самостійно (вони можуть бути продані лише в складі цілісного майнового комплексу);

– **залежно від характеру обслуговування:**

1) *операційні активи*: що безпосередньо використовуються в комерційно-виробничій діяльності підприємства з метою отримання операційного прибутку;

2) *інвестиційні активи*: сукупність майнових цінностей підприємства, пов'язаних із здійсненням його інвестиційної діяльності. До складу інвестиційних активів включають: незавершені капітальні інвестиції; довгострокові фінансові інвестиції, поточні фінансові інвестиції.

– **залежно від характеру фінансових джерел формування активів:**

1) *валові активи*: сукупність майнових цінностей підприємства, сформованих за рахунок власних і залучених коштів;

2) *чисті активи*: сукупність майнових цінностей підприємства, сформованих виключно за рахунок власних коштів. Вартість чистих активів визначається за формулою:

$$ЧА = A - ЗК \quad (3.1)$$

де ЧА - вартість чистих активів;

A – загальна сума активів підприємства;

ЗК – загальна сума запозичених коштів.

3.2 Методи аналізу майна підприємства

В ході аналізу майна підприємства вивчається і дається оцінка:

– змінам, що відбулись в складі та структурі майна;

– співвідношенню необоротних та оборотних активів;

- темпам приросту реальних активів;
- змінам у складі та структурі основних фондів та нематеріальних активів;
- динаміки запасів, дебіторської заборгованості, грошей та їх еквівалентів.

Аналіз динаміки складу і структури майна дозволяє встановити розмір абсолютного і відносного приросту або зменшення всього майна підприємства та окремих його видів. Характеристику про якісні зміни в структурі майна та його джерел можна отримати за допомогою вертикального та горизонтального аналізу балансу.

Вертикальний аналіз показує структуру майна підприємства та його джерел. Горизонтальний аналіз звітності полягає в побудові однієї чи кількох аналітичних таблиць, в яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами зростання (зниження).

На практиці нерідко об'єднують горизонтальний і вертикальний аналізи, тобто будують аналітичні таблиці, котрі характеризують як структуру майна підприємства та їхніх джерел, так і динаміку окремих його показників.

Структура вартості майна дає загальне уявлення про фінансовий стан підприємства. Вона показує частку кожного елемента в активах і співвідношення позикових і власних коштів підприємства в пасивах.

Найбільш загальну структуру активів характеризує **коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів** (Ко/н):

$$Ko/n = OA/HA, \quad (3.2)$$

де OA – сума оборотних активів підприємства,

HA – сума необоротних активів підприємства.

Перевищення питомої ваги оборотних активів вказує на досить мобільну структуру активів, що сприяє прискоренню оборотності коштів підприємства. Якщо частка необоротних активів у структурі активів висока (перевищує 40 – 50%) – підприємство має “важку” структуру активів, що свідчить про значні постійні витрати й високу чутливість прибутку до зміни доходу від реалізації продукції.

Співвідношення основних і оборотних активів визначається галузевими особливостями, рівнем автоматизації виробництва, політикою керівництва підприємства стосовно капіталовкладень, та конкретними умовами роботи підприємства.

Важливим показником структури активів підприємства є **коефіцієнт майна виробничого призначення** (Кмв), який розраховується за формулою:

$$K_{mv} = \frac{OBZ + HKI + BZ + HZB}{A} \quad (3.3)$$

де OBZ – вартість основних виробничих засобів підприємства;

HKI – вартість незавершених капітальних інвестицій;

BZ – вартість виробничих запасів;

НЗВ – вартість незавершеного виробництва;

А – активи.

Нормальне значення цього показника для промислових підприємств $\geq 0,5$. Збільшення активів виробничого призначення на кінець аналізованого періоду свідчить про підвищення виробничих можливостей, зростання виробничого потенціалу і навпаки.

Ще одним показником, що відображає рівень виробничого потенціалу підприємства, є *коефіцієнт реальної вартості майна* ($K_{рвм}$), який визначається за даними приміток до фінансової звітності і балансу за формулою:

$$K_{рвм} = \frac{ОВЗ + С + МШП + НЗВ}{А} \quad (3.4)$$

де С – сировина і матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі; МШП – малоцінні та швидкозношувані предмети.

Нормальне значення цього показника для промислових підприємств $\geq 0,5$. Цей показник визначає рівень виробничого потенціалу підприємства, забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва.

Показники майнового стану підприємства характеризують стан і структуру активів підприємства у сукупності з джерелами їх покриття.

Важливим показником такої спрямованості є індекс постійного активу ($K_{ПА}$), що показує частку необоротних активів у джерелах власних коштів за балансом:

$$K_{ПА} = \frac{НА}{ВК} \quad (3.5)$$

Бажаною для підприємства є тенденція до зменшення цього показника.

При аналізі необхідно мати на увазі, що для підприємства реального сектору прийнятним є суттєве переважання в структурі необоротних активів питомої ваги основних засобів як основи здійснення операційної діяльності.

3.3 Аналіз наявності, стану та ефективності використання основних засобів

Основні виробничі засоби є матеріально-технічною основою процесу виробництва на будь-якому підприємстві.

Аналіз розпочинають, як правило, з оцінки змін у наявності основних засобів на кінець звітного періоду порівняно з початком та визначення темпів зростання. Потім досліджують зміни, які відбулися в структурі основних засобів, враховуючи галузеву приналежність підприємства.

Особливу увагу слід приділити дослідженню й оцінці активної частини основних засобів, оскільки саме ці засоби характеризують виробничі можливості підприємства.

До **активної частини** основних засобів, як правило, відносять машини й устаткування, а також транспортні засоби. До **пасивної частини** – будівлі і споруди. Але в таких галузях, як нафтовидобувна, газова, електроенергетична, споруди включають до активної частини.

Зростання питомої ваги активної частини основних засобів вважається прогресивною тенденцією.

На підприємстві з метою вивчення стану основних засобів обчислюються такі коефіцієнти:

– **коефіцієнт зносу** характеризує частку вартості засобів, що перенесена на новостворений продукт (це співвідношення суми зносу основних засобів до їх початкової (первісної) вартості на кінець року);

– **коефіцієнти придатності**, який характеризує відповідно частку незношеної частини основних засобів.

Для оцінки інтенсивності накопичення зносу (амортизації) основних засобів використовують показник **середньої норми амортизації**, що обчислюється як відношення суми амортизаційних відрахувань за рік до первісної вартості основних засобів.

Для характеристики руху основних засобів використовують показники оновлення, вибуття і приросту основних засобів, які виступають загальною характеристикою інтенсивності цього процесу.

Позитивною ситуацією в діяльності підприємств є така, коли вартість введених в дію основних засобів перевищує вартість вибулих основних засобів, тобто коефіцієнт приросту має позитивне значення.

Визначивши вище перелічені показники за два суміжні періоди, оцінюють їх динаміку в цілому і за групами основних засобів та роблять висновки про загальну тенденцію та інтенсивність їх руху.

Характеристика та порядок розрахунку показників майнового стану наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Характеристика та порядок розрахунку показників майнового стану

Показник	Алгоритм розрахунку	Нормативне значення
Коефіцієнт зносу	$\frac{\text{Середньорічна величина зносу}}{\text{Середньорічна первісна вартість ОЗ}}$	<0,5
Коефіцієнт придатності	$1 - \text{Коефіцієнт зносу}$	>0,5
Коефіцієнт середньої норми амортизації	$\frac{\text{Сума амортизаційних відрахувань за рік}}{\text{Первісна вартість ОЗ}}$	В залежності від обраної амортизаційної політики

Продовження таблиці 3.2

Коефіцієнт оновлення	$\frac{\text{Вартість введених ОЗ}}{\text{Вартість ОЗ на кінець періоду (сервісна)}}$	збільшення
Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\frac{\text{Вартість виведених ОЗ}}{\text{Вартість ОЗ на початок періоду (первісна)}}$	зменшення
Коефіцієнт приросту основних засобів	$\frac{\text{Вартість введених} - \text{вартість виведених ОЗ}}{\text{Середньорічна вартість ОЗ (сервісна)}}$	>0
Фондовіддача	$\frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}{\text{Середнє значення вартості ОЗ}}$	збільшення
Фондомісткість	$\frac{\text{Середнє значення вартості ОЗ}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$	зменшення
Фондоозброєність	$\frac{\text{Середньорічна вартість ОВЗ}}{\text{Середньоспискова чисельність робітників}}$	збільшення

Для узагальненої характеристики ефективності використання основних засобів служать показники: фондовіддачі, фондомісткості, фондоозброєності (таблиця 3.2).

Між показниками віддачею основних засобів і фондоозброєністю продуктивності праці існує детермінований зв'язок у вигляді залежності:

$$\Phi_v = \frac{ВП}{ОЗ} = \frac{ВП}{Ч} \cdot \frac{ОЗ}{Ч} = \frac{ПП}{\Phi_{озб}} \quad (3.8)$$

де ВП – валова продукція за порівняльними цінами тис. грн.;

ОЗ – середьорічна вартість основних засобів, тис. грн.;

Ч – кількість робітників у найбільшій зміні, чол.;

ПП - продуктивність праці, грн./чол.;

Фозб – фондоозброєність праці, грн./чол.

3.4 Зміст, завдання та основні напрямки аналізу оборотних активів підприємства

Оборотні активи беруть одноразову участь у виробничому процесі, кардинально змінюючи при цьому свою натурально-речову форму. Водночас вартість оборотних активів повністю переноситься на новостворений продукт. Згідно з НС(П)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” під **оборотними активами** слід розуміти гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [14].

До оборотних активів відносять наступні:

- запаси;
- поточні біологічні активи;
- дебіторська заборгованість за продукцією, товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість за розрахунками;
- інша поточна дебіторська заборгованість;
- поточні фінансові інвестиції;
- гроші та їх еквіваленти;
- витрати майбутніх періодів;
- інші оборотні активи.

Необхідно зазначити, що структура оборотних активів підприємства суттєво впливає на ліквідність балансу. При цьому існує певна залежність ризику втрати ліквідності та ефективності діяльності підприємства від величини оборотних (поточних) активів: із зростанням розміру оборотних активів ризик втрати ліквідності зменшується.

Якщо грошові кошти, дебіторська заборгованість і виробничі запаси підтримуються на відносно низьких рівнях, то ймовірність суттєвого зниження ліквідності балансу велика.

Зовсім інший вид має залежність між прибутком і розміром оборотних активів підприємства. При мінімальному розмірі оборотних активів виробнича діяльність не підтримується належним чином, звідси – можлива втрата ліквідності, періодичні збої в роботі і низький прибуток. При оптимальному розмірі оборотних активів прибуток стає максимальним. Подальше підвищення розміру оборотних активів приведе до того, що підприємство буде мати у своєму розпорядженні тимчасово вільні, непрацюючі поточні активи, а також зайві витрати фінансування, що спричинить зниження прибутку.

Завданнями аналізу оборотних активів підприємства є вивчення змін, які відбулися в:

- складі, структурі та динаміці оборотних активів;
- співвідношенні темпів зростання оборотних активів та доходу від реалізації;
- якості оборотних активів та ефективності їх використання.

3.5 Основні завдання та методологія здійснення аналізу запасів та дебіторської заборгованості

Аналіз запасів здійснюється з метою забезпечення ритмічності виробництва продукції, оперативного регулювання відхилень від норм та ліквідації зайвих непродуктивних операцій.

Запаси – це активи, які:

- 1) зберігаються для продажу за умов звичайної господарської діяльності;
або
- 2) перебувають в процесі виробництва для такого продажу;
або
- 3) призначені для споживання у виробничому процесі чи при наданні послуг.

Запаси відображаються у балансі за найменшою з двох оцінок:

– *чиста вартість реалізації запасів* – очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізацію;

– *відновлювальна вартість* – сучасна собівартість придбання.

У процесі аналізу стану запасів необхідно встановити:

- 1) забезпеченість підприємства нормальними перехідними обсягами запасів сировини і матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції і товарів;
- 2) відповідність структури запасів виду господарської діяльності підприємства;
- 3) виявити зміни в динаміці запасів та визначити наявність наднормованих залишків.

Для характеристики стану запасів і витрат необхідно порівняти фактичні залишки за аналізований період з нормативом, розрахованим на підприємстві. В результаті порівняння одержують наднормативний залишок, або нестачу до нормативу.

Для оцінки структури запасів розраховується коефіцієнт накопичення (K_n) за формулою:

$$K_n = \frac{BЗ + НЗВ}{ГП + Т} \quad (3.9)$$

де ВЗ – виробничі запаси;

НЗВ – незавершене виробництво;

ГП – готова продукція;

Т – товари.

Цей коефіцієнт характеризує рівень мобільності запасів і при оптимальному варіанті він має бути меншим за 1. Дане співвідношення справедливе у тому разі, коли продукція підприємства конкурентоздатна і користується попитом. Якщо даний коефіцієнт не відповідає оптимальному значенню, необхідно з'ясувати причини збільшення запасів і витрат.

Зростання запасів, непропорційне зростанню доходів, може свідчити про уповільнення їх обороту, відволікання фінансових ресурсів і погіршення фінансового стану підприємства.

Дебіторська заборгованість аналізується з метою прийняття поточних управлінських рішень, спрямованих на її скорочення, і для застосування своєчасних заходів по стягненню сумнівної дебіторської заборгованості.

Відволікання коштів у дебіторську заборгованість може сформувати серйозні фінансові проблеми для підприємства, оскільки відчутним може стати нестача коштів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати, розрахунків з бюджетом, постачальниками. Окрім того, заморожування коштів призводить до уповільнення оборотності капіталу. Тому кожне підприємство повинно бути зацікавлене в скороченні термінів погашення платежів шляхом удосконалення розрахунків, своєчасного оформлення розрахункових документів, передоплати.

Завданням аналізу дебіторської заборгованості є вивчення та оцінка:

– складу та структури дебіторської заборгованості;

- питомої ваги дебіторської заборгованості в сумі оборотних активів підприємства;
- її реальності (правдивості);
- правильності оформлення дебіторської заборгованості;
- показників якості та ліквідності цієї заборгованості;
- впливу дебіторської заборгованості на фінансові результати діяльності підприємства;
- пошуку шляхів прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

Аналіз стану дебіторської заборгованості починають із загальної оцінки динаміки її обсягу в цілому та в розрізі статей.

Визначають питому вагу дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів підприємства.

Якщо на підприємстві зросла сумнівна дебіторська заборгованість і зросла загальна частка дебіторської заборгованості в оборотних активах, то можна зробити висновок про зниження ліквідності оборотних активів в цілому, і отже, погіршення фінансового стану підприємства.

Доцільно порівняти темп зростання дебіторської заборгованості підприємства з темпами зростання доходу від реалізації продукції. У нормально функціонуючого підприємства дохід від реалізації має зростати більш інтенсивно, ніж дебіторська заборгованість.

Після цього переходять до аналізу якісного стану дебіторської заборгованості. Такий аналіз дає змогу виявити та охарактеризувати динаміку абсолютного і відносного розміру невинуватої заборгованості.

Важливо дати оцінку показникам якості та ліквідності дебіторської заборгованості. Під якістю дебіторської заборгованості розуміють вірогідність одержання її в повній сумі.

Необхідно дати оцінку щодо реальної її вартості, вірогідності повернення. Вірогідність повернення визначається на основі даних минулих періодів та реальних умов. Тому в ході аналізу доцільно вивчити:

- який відсоток неповернення дебіторської заборгованості припадає на одного або кількох основних боржників, цей випадок характеризує концентрацію неповернення заборгованості;
- на який вид дебіторів припадає найбільша частка в загальній сумі заборгованості.

Наявність інформації за тривалий період дозволяє виявити загальні тенденції розрахункової дисципліни.

Ліквідність дебіторської заборгованості визначається її оборотністю.

Важливим в процесі аналізу дебіторської заборгованості є контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованостей з товарних операцій. З цією метою складається розрахунковий баланс підприємства.

Якщо дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги) перевищує відповідну кредиторську (активне сальдо), то підприємство надавало своїм покупцям безкоштовний комерційний кредит в розмірі, що перевищує кошти, отримані у вигляді відстрочок платежів комерційним кредиторам, якщо

навпаки ми маємо пасивне сальдо, то відбувалось фінансування своїх запасів й відстрочки платежів за рахунок неплатежів комерційним кредиторам. Проте, значне перевищення дебіторської заборгованості завжди створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і робить необхідним залучення додаткових ресурсів. Однак, за умови наявності у підприємства значних сум грошових коштів, можливо, що воно свідомо формує велике активне сальдо за розрахунковим балансом, оскільки бажає скористатися знижками за прискорення строків розрахунків з постачальниками, що дозволяє компенсувати упущену вигоду від невикористання безкоштовного кредиту.

3.6 Аналіз ефективності використання оборотних активів

Для характеристики ефективності використання оборотних активів на підприємствах використовуються різноманітні показники, найважливішим з яких є швидкість обороту, тобто період, за який оборотні активи підприємства здійснюють один оборот, проходячи всі стадії кругообігу на підприємстві (обчислюється в днях).

Період обороту (*Тоб*) розраховується як відношення добутку середньої вартості оборотних активів (*ОА*) на тривалість періоду (*T*), за який обчислюється оборотність, до чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (*ЧД*):

$$T_{об} = \frac{\overline{ОА} \cdot T}{ЧД} \quad (3.10)$$

Середню вартість оборотних коштів можна розрахувати як середню хронологічну, використовуючи дані того періоду (рік, півріччя, квартал тощо), щодо якого визначається оборотність.

Тривалість обороту коштів – це показник, здатний одночасно відображати результати процесу матеріального відтворення (обсяг реалізації виробленої продукції і наданих послуг за певний період) і ефективність використання в цьому процесі оборотних активів.

З метою проведення поглибленого аналізу показники оборотності можуть розраховуватись як у цілому щодо всіх оборотних активів, так і щодо їхніх окремих елементів, основними з яких є:

- термін обороту запасів;
- термін обороту поточної дебіторської заборгованості (термін погашення);
- термін обороту товарної дебіторської заборгованості (період інкасації).

Чим менше тривалість одного обороту, тим швидше майно здійснює свій кругооборот та ефективніше використовується підприємством.

Для характеристики ефективності використання оборотних активів використовують коефіцієнти оборотності (*Коб*), що визначаються як відношення обсягу реалізованої продукції до середньої вартості оборотних активів в цілому або за елементами:

$$Kоб = \frac{ЧД}{ОА} \quad (3.11)$$

Цей показник характеризує кількість оборотів, здійснених в середньому одиницею оборотних активів за період, що аналізується. Чим більше оборотів здійснюють оборотні активи, тим ефективніше вони використовуються.

У цілому, чим вище показник оборотності запасів, тим менше коштів зв'язано в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи й стійкішим є його фінансове становище.

Зменшення значення коефіцієнту оборотності запасів свідчить про уповільнення обороту запасів.

Іноді для внутрішнього контролю даний показник визначається іншим, більш точним способом, за яким замість величини доходу від реалізації продукції використовують обсяг собівартості реалізованої продукції:

$$Kобз = \frac{СРП}{ЗВ} \quad (3.12)$$

де $Kобз$ – коефіцієнт оборотності запасів;

$СРП$ – собівартість реалізованої продукції;

$\overline{ЗВ}$ – середня за період вартість запасів.

Зростання коефіцієнту оборотності готової продукції свідчить про збільшення попиту на продукції, а зниження – про затоварювання.

Чим вище коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, тим швидше підприємство одержує оплату по рахунках.

Показники оборотності товарної дебіторської заборгованості порівнюються з оборотністю товарної кредиторської заборгованості, що дозволяє зіставити умови комерційного кредиту, надаваного аналізованим підприємством своїм клієнтам з умовами кредитування, якими воно користується з боку постачальників.

На зміну оборотності в днях впливає низка факторів, серед яких факторами першого порядку є :

– зміни середніх залишків оборотних активів (кількісний фактор);

– зміни чистого доходу від реалізації (якісний фактор).

При проведенні факторного аналізу зміни тривалості обороту як всіх оборотних активів, так і окремих їх складових використовуються детерміновані кратні факторні моделі залежності періоду обороту від суми доходу від реалізації і середніх залишків оборотних активів (формули визначення періоду обороту). Для визначення впливу даних факторів використовується спосіб ланцюгових підстановок.

Економічний ефект у результаті прискорення оборотності оборотних активів виявляється у відносному вивільненні засобів з обороту, а також у

збільшення суми доходу від реалізації продукції і суми прибутку. В результаті поліпшується фінансовий стан, зміцнюється платоспроможність.

Відносно вивільнення оборотних активів (E_{OA}) в загальному випадку визначається за допомогою прийому перерахунку показників:

$$E_{OA} = OA_1 - OA_0 * I_{ВП} \quad (3.13)$$

де OA_1 , OA_0 – відповідно середньорічна вартість оборотних активів в базисному і звітному періодах;

$I_{ВП}$ – індекс обсягу виробництва продукції.

Величину вивільнення оборотних активів можна визначити і в інший спосіб:

$$E_{OA} = (Тоб_1 - Тоб_0) * ЧД_1 \quad (3.14)$$

де $ЧД_1$ – одноденний чистий дохід від реалізації продукції за звітній період;

$Тоб_1$, $Тоб_0$ – відповідно період обороту звітний і базисний.

Величину приросту обсягу реалізації продукції ($\Delta ЧД$) за рахунок прискорення оборотності активів можна визначити за формулою:

$$\Delta ЧД = (Коб_1 - Коб_0) * \overline{OA_1} \quad (3.15)$$

де $Коб_1$, $Коб_0$ – коефіцієнти оборотності оборотних активів відповідно за звітній та базисний період.

Вплив оборотності оборотних активів на прибуток ($\Delta ЧП$) розраховують за формулою:

$$\Delta ЧП = ЧП_0 \cdot \frac{Коб_1}{Коб_0} \quad (3.17)$$

де $ЧП_0$ – чистий прибуток базисного періоду.

Уповільнення оборотності оборотних активів призводить до залучення додаткових коштів для продовження господарської діяльності підприємства хоча б на рівні минулого року. Це негативно відбивається на фінансовій стійкості і платоспроможності підприємства. Обсяги додаткового залучення коштів в оборот визначаються аналогічно відносному вивільненню. При цьому фактична величина оборотних коштів підприємства перевищує їх розрахункову потребу, визначену як добуток фактичного доходу від реалізації та базисної швидкості обороту [19].

Тема 4. АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ

4.1. Завдання та методологія здійснення аналізу джерел формування капіталу підприємства.

4.2. Аналіз складу та структури власного капіталу.

4.3. Основні завдання та напрями аналізу позикового капіталу.

4.4. Аналіз кредиторської заборгованості.

4.1 Завдання та методологія здійснення аналізу джерел формування капіталу підприємства

Для здійснення своєї діяльності підприємство використовує як власні, так і залучені кошти, що формують його пасиви.

Метою аналізу джерел фінансування є оцінка фінансового ризику підприємства. Головними завданнями аналізу пасивів підприємства (капіталу, джерел фінансування) є:

- аналіз обсягу і динаміки капіталу підприємства;
- аналіз структури капіталу та її зміни в оцінках до зміни фінансового стану;
- аналіз складу та структурних змін власного і позикового (довгострокового і короткострокового) капіталу;
- оцінка впливу структурних змін джерел фінансування на показники фінансової стійкості та платоспроможності;
- пошук резервів збільшення капіталу, підвищення його віддачі та зміцнення фінансової стійкості підприємства.

Аналіз руху власного капіталу і зобов'язань ґрунтується на застосуванні балансового рівняння, яке є основою побудови адитивної факторної моделі й оцінки впливу її елементів на зміну залишків джерел фінансування:

$$K = BK + ДЗ + ПЗ \quad (4.1)$$

де K – капітал підприємства;

BK – власний капітал;

$ДЗ$ – довгострокові зобов'язання і забезпечення;

$ПЗ$ – поточні зобов'язання і забезпечення.

Структура капіталу підприємства є головним чинником, що визначає його фінансову стійкість. Якщо частка власного капіталу більша, ніж позикового, то фінансовий ризик кредиторів і інвесторів менший, підприємство є більш фінансово стійким, економічно незалежним.

Згідно із «золотим правилом фінансування» стан підприємства вважається стійким в короткостроковій і довгостроковій перспективі, рівень фінансового ризику є низьким, якщо всі необоротні активи (НА) й частина оборотних активів забезпечені власним капіталом (BK), тобто у підприємства є наявний власний оборотний капітал ($ВОК$):

$$BOK = BK - HA > 0 \quad (4.2)$$

До основних показників, що характеризують структуру джерел капіталу, відносять:

– **коефіцієнт автономії** (K_A) – характеризує частку коштів, вкладених власниками підприємства в загальний обсяг капіталу (K):

$$K_A = \frac{BK}{K} \quad (4.3)$$

Нормальне мінімальне значення коефіцієнта автономії орієнтовно оцінюється на рівні 0,5, що припускає забезпеченість всіх залучених коштів власними, тобто, реалізувавши майно, сформоване із власних джерел, підприємство зможе погасити зобов'язання. Проте, необхідно враховувати галузеву приналежність підприємства;

– **коефіцієнт фінансової залежності** – показник зворотній коефіцієнту автономії. Показує, яка сума загальної вартості активів підприємства припадає на 1 грн. власних коштів. Нормативне значення – менше 2. Чим менше значення коефіцієнта, чим ближче він до 1,0, тим менше фінансова залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Його зростання означає збільшення частки позикового капіталу й втрату фінансової незалежності;

– **коефіцієнт фінансування** – співвідношення позикового і власного капіталу. Характеризує суму позикового капіталу в розрахунку на 1 грн. власного. Зростання коефіцієнта свідчить про підвищення залежності підприємства від позикового капіталу, втрату фінансової автономії. Критичне значення – менше 1, а нормальним вважається таке значення, при якому лише третина активів підприємства формується за рахунок позикового капіталу.

4.2 Аналіз складу та структури власного капіталу

Аналіз власного капіталу має такі основні цілі:

- виявити основні джерела формування власного капіталу та визначити наслідки їх змін для фінансової стійкості підприємства;
- визначити правові, договірні та фінансові обмеження в розпорядженні поточним і нерозподіленим прибутком;
- оцінити пріоритетність прав на отримання дивідендів;
- виявити пріоритетність прав власників у разі ліквідації підприємства.

Власний капітал підприємства містить дві основні складові:

- а) *інвестований капітал* (капітал, що вкладений власниками в підприємство);
- б) *накопичений капітал* (створений на підприємстві).

Елементами власного капіталу, що формують його величину є:

- зареєстрований капітал;
- капітал у дооцінках;

- додатковий капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- неоплачений капітал;
- вилучений капітал.

Визначаються **абсолютне** та **відносне** зростання (коефіцієнт зростання) за окремими складовими власного капіталу підприємства.

Якщо коефіцієнт зростання власного капіталу менший від коефіцієнта зростання активів підприємства, то це свідчить про скорочення обсягів власних джерел фінансування діяльності підприємства (прибутку, використання резервів, уцінки активів тощо).

Якщо коефіцієнт зростання власного капіталу збільшується за рахунок проведеної дооцінки необоротних активів і коефіцієнт зростання до оцінки активів перевищує значення коефіцієнта зростання активів підприємства та/або значення коефіцієнта зростання власного капіталу, проводиться аналіз обґрунтованості проведеної дооцінки вартості активів з метою виявлення можливого штучного завищення власного капіталу.

Зростання частки додаткового, резервного капіталу та нерозподіленого прибутку свідчить про ефективну роботу підприємства.

На підставі даних звіту про власний капітал здійснюється детальна оцінка руху власного капіталу протягом року. За даними звіту про власний капітал за декілька років можливо провести порівняльний аналіз **показників інтенсивності руху власного капіталу**:

- *рівня надходження власного капіталу* – відношення суми всіх надходжень власного капіталу до його залишку на кінець періоду;
- *рівня вилучення та іншого зменшення власного капіталу* – відношення сум вилучення та іншого зменшення власного капіталу протягом року до його залишку на початок періоду;
- *коефіцієнт співвідношення оборотів з надходження і вилучення власного капіталу* – відношення рівня надходження до рівня вилучення та іншого зменшення.

4.3 Основні завдання та напрями аналізу позикового капіталу

Позиковий капітал являє собою правові і господарські зобов'язання підприємства перед третіми особами. Використання позикового капіталу дозволяє суттєво розширювати обсяги господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних фінансових фондів, а в кінцевому рахунку – підвищити ринкову вартість підприємства.

Аналіз позикових коштів вирішує такі завдання:

- виявлення основних джерел формування позикового капіталу;
- визначення впливу змін у складі та обсягах позикових коштів на фінансову стійкість підприємства;

– з'ясування пріоритетності погашення зобов'язань підприємства у разі його ліквідації.

Аналізуючи позиковий капітал, важливо оцінити зміну його обсягу та структури.

Аналіз структури позикових коштів дозволяє оцінити ризик втрати фінансової стійкості підприємства. Перевага короткострокового капіталу у структурі позикового капіталу є негативним фактом, що характеризує погіршення структури балансу й підвищення ризику втрати фінансової стійкості. Перевага довгострокового капіталу у структурі позикового капіталу є позитивним фактом, що характеризує формування більш стійкої структури балансу й зменшення ризику втрати фінансової стійкості.

Відсутність у джерелах фінансування довгострокових кредитів може бути з причин невідповідності їх залучення (за діючими умовами кредитування) або через недовіру банків до кредитоспроможності підприємства.

У разі, коли ціна банківського кредиту нижча, ніж рентабельність вкладення власного капіталу в активні операції підприємства, використання позикового капіталу є раціональним, оскільки забезпечує збільшення норми прибутку на вкладений капітал (ефект фінансового важелю).

4.4 Аналіз кредиторської заборгованості

Більш високі темпи зростання кредиторської заборгованості у порівнянні з темпами зростання активів підприємства свідчить про погіршення його платоспроможності. Зростання суми кредиторської заборгованості при збільшенні строку її погашення може свідчити про погіршення платоспроможності підприємства або про розширення комерційного кредиту з боку постачальників. Необхідно з'ясувати наявність простроченої кредиторської заборгованості (у платоспроможного підприємства вона відсутня) та залишків грошових коштів (у платоспроможного підприємства наявні значні обсяги і зростання грошових коштів).

Особливу увагу слід звернути на наявність простроченої заборгованості перед бюджетом, позабюджетними фондами, по страхуванню, по оплаті праці.

Оборотність кредиторської заборгованості визначається коефіцієнтом оборотності і періодом обороту.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує розширення або зниження комерційного кредиту, надаваного підприємству. Зростання коефіцієнту означає прискорення оплати заборгованості підприємства та скорочення терміну погашення, зниження – зростання покупок у кредит.

Згідно з більшістю методичних рекомендацій, він розраховується як відношення чистого доходу від реалізації до середньорічної суми кредиторської заборгованості.

Строк погашення кредиторської заборгованості (період обороту) визначається як відношення тривалості аналізованого періоду на коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

Аналіз стану поточних розрахунків з кредиторами завершують вивченням співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованості підприємства. Для поліпшення стану розрахунків з кредиторами важливе значення має дотримання розрахунково-платіжної дисципліни, пошук резервів оптимізації обсягу та структури заборгованості, недопущення виникнення невиправданих боргів, прискорення оборотності коштів у розрахунках [19].

Тема 5. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

5.1. *Сутність ліквідності та її значення при оцінці фінансового стану підприємства.*

5.2. *Класифікація активів за ознакою ліквідності і пасивів за ознакою терміновості погашення.*

5.3. *Зміст та послідовність аналізу ліквідності підприємства.*

5.4. *Система показників ліквідності: методика їх розрахунку та економічна інтерпретація.*

5.5. *Сутність платоспроможності та її значення при оцінці фінансового стану підприємства.*

5.6. *Аналіз платоспроможності підприємства.*

5.1 Сутність ліквідності та її значення при оцінці фінансового стану підприємства

При оцінці фінансового стану підприємства важливим є дослідження його ліквідності та платоспроможності. Розрізняють поняття *майнової (абсолютної)* і *фінансової (відносної)* ліквідності.

Фінансова ліквідність (або ліквідність підприємства) означає готовність і здатність підприємства виконувати свої зобов'язання в повному обсязі.

Ліквідність підприємства – це наявність у нього оборотних коштів, теоретично достатніх для погашення короткострокових зобов'язань, навіть з порушенням строків погашення, які передбачені контрактами.

Майнова ліквідність є ліквідністю активів. Під **ліквідністю активів** розуміють можливість підприємства вільно маневрувати та переміщувати їх із товарної форми в грошову, і навпаки, змінюючи структуру грошових коштів, запасів та дебіторської заборгованості з таким розрахунком, щоб кожна гривня перебувала в обігу і давала максимальну віддачу у формі доходу чи економії.

Від ступеня ліквідності балансу залежить платоспроможність підприємства. У той же час, ліквідність характеризує не тільки поточний стан підприємства (поточну платоспроможність), але й перспективний – фінансову стійкість.

Необхідність аналізу ліквідності виникає у зв'язку з необхідністю давати оцінку кредитоспроможності підприємства, тобто його здатності вчасно й повністю розраховуватися по всіх своїх зобов'язаннях.

Для підтримки оптимальної ліквідності необхідно врахувати такі аспекти: – у галузях, що швидко розвиваються, і мають високу оборотність (із часткою непередбачуваності) доцільно використовувати короткострокове фінансування;

- відповідність між короткостроковими й довгостроковими фінансовими інвестиціями: довгострокові інвестиції повинні фінансуватися довгостроковими кредитами;
- підприємство може мати прибуток, але бути низько ліквідним.

5.2 Класифікація активів за ознакою ліквідності і пасивів за ознакою терміновості погашення

В залежності від специфіки діяльності підприємства, рівня диверсифікації його активів та капіталу групування активів і пасивів може мати свої особливості.

Пропорція, в якій ці групи мають перебувати відносно один до одного, визначається:

- характером та сферою діяльності;
- швидкістю обороту коштів підприємства;
- співвідношенням поточних та довгострокових активів;
- сумою та строковістю зобов'язань, на покриття яких призначені статті активів;
- ступенем ліквідності поточних активів.

При проведенні внутрішнього аналізу таке групування можна зробити більш точним.

Традиційним є такий поділ активів та пасивів.

За рівнем ліквідності (мобільності) активи поділяють на 4 групи:

- найбільш ліквідні активи (А1) – ліквідні кошти, які перебувають у негайній готовності до реалізації (кошти і їхні еквіваленти, а також короткострокові фінансові інвестиції);
- активи, що швидко реалізуються (А2) – ліквідні кошти, які перебувають у розпорядженні підприємства (поточна дебіторська заборгованість);
- активи, що повільно реалізуються (А3) – запаси і витрати, інші поточні активи;
- активи, що важко реалізуються (А4) – необоротні активи.

Інколи готова продукція підприємства і товари можуть бути віднесені до швидко ліквідних активів, якщо існує сталий попит на них. Сумнівна дебіторська заборгованість, незавершене виробництво і витрати майбутніх періодів можуть бути віднесені до важко ліквідних активів.

Відповідно пасиви класифікуються на (таблиця 5.1):

- найбільш термінові зобов'язання (П1) – поточна кредиторська заборгованість, а також кредити й позики, не погашені в строк;
- короткострокові пасиви (П2) – поточні зобов'язання, крім тих, що увійшли до П1;
- довгострокові пасиви (П3) – довгострокові кредити й позикові кошти, довгострокові забезпечення (якщо вони не мають постійний характер);
- постійні пасиви (П4) – все інше, як правило, власний капітал, доходи майбутніх періодів.

Таблиця 5.1 - Класифікація активів та пасивів підприємства

Групи активів та їх умовне позначення	Характеристика	Група пасивів та їх умовне позначення	Характеристика
Найбільш ліквідні активи (А1)	Грошові кошти підприємства та поточні фінансові інвестиції	Найбільш термінові зобов'язання (П1)	Поточні зобов'язання за розрахунками, інші поточні зобов'язання
Активи, що швидко реалізуються (А2)	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, готова продукція, товари, векселі одержані	Короткострокові пасиви (П2)	Короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги
Активи, що повільно реалізуються (А3)	Поточна дебіторська заборгованість за виключенням товарної), запаси (за мінусом готової продукції і товарів), інші оборотні активи, витрати майбутніх періодів	Довгострокові пасиви (П3)	Довгострокові зобов'язання та довгострокові забезпечення
Активи, що важко реалізуються (А4)	Необоротні активи	Постійні пасиви (П4)	Власний капітал

5.3 Зміст та послідовність аналізу ліквідності підприємства

Від того, наскільки забезпечена відповідність між цими групами активів та пасивів, багато в чому залежить і платоспроможність підприємства.

Підприємство буде ліквідним, якщо його поточні активи перевищують короткострокові зобов'язання.

Кількісне оцінювання ліквідності здійснюється шляхом аналізу системи абсолютних і відносних показників ліквідності.

Якісне оцінювання ліквідності носить попередній характер і виконується через аналіз ліквідності балансу.

Отже, аналіз ліквідності підприємства передбачає два етапи:

- 1) групування активів і пасивів підприємства та їх аналіз;
- 2) розрахунок і аналіз основних показників ліквідності.

Під ліквідністю балансу розуміється ступінь забезпеченості зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань.

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні коштів по активах, згрупованих за ступенем їхньої ліквідності й розташованих у порядку спадання їх ліквідності, із зобов'язаннями, згрупованими за строками їх погашення, розташованими в порядку зростання строків.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо мають місце такі співвідношення:

$$\begin{aligned} A1 &\rangle P1 \\ A2 &\rangle P2 \\ A3 &\rangle P3 \\ A4 &\langle P4 \end{aligned} \quad (5.2)$$

У випадку, коли одна або кілька нерівностей мають знак, протилежний вищенаведеній умові, ліквідність балансу не є абсолютною.

В практиці абсолютно ліквідний баланс не є оптимальною ситуацією, тому що може говорити про недостатньо ефективне використання коштів і недостатнє використання кредиторської заборгованості як джерела фінансування діяльності. Аналіз нерівностей за декілька періодів дають уявлення про тенденції зміни фінансового стану підприємства.

Для завершальної оцінки ліквідності балансу розраховується загальний показник ліквідності ($K_{з.л.}$), до розрахунку якого існують два підходи:

$$K_{з.л.} = \frac{\sum m_i \times A_i}{\sum n_i \times P_i} \quad (5.3)$$

де m_i – питома вага i -ої групи активів (A_i) в їх структурі;

n_i – питома вага i -ої групи пасивів (P_i) в їх структурі;

або

$$K_{з.л.} = \frac{A_1 + 0,5 \cdot A_2 + 0,3 \cdot A_3}{P_1 + 0,5 \cdot P_2 + 0,3 \cdot P_3} \quad (5.4)$$

Середньозважена вартість оборотних активів має перевищувати середньозважену суму зобов'язань підприємства і на кінець, і на початок року.

Загальний показник ліквідності балансу відображає відношення суми всіх ліквідних коштів підприємства до суми зобов'язань за умови, що різні групи активів і пасивів зважені за коефіцієнтами, що враховують їх значимість із погляду строків надходження коштів і погашення зобов'язань. Даний показник дозволяє порівнювати баланси підприємства, що належать до різних звітних періодів, а також баланси різних підприємств.

5.4 Система показників ліквідності: методика їх розрахунку та економічна інтерпретація

Ліквідність підприємства оцінюється за допомогою абсолютних та відносних показників.

Серед абсолютних основним є показник, що характеризує величину робочого капіталу. В аналізі ліквідності робочий капітал підприємства дуже часто називають власними оборотним капіталом.

Значення цього показника для підприємства пов'язане не стільки з характеристикою співвідношення поточних активів і пасивів як деякою гарантією ліквідності, скільки з характером і причинами їх змін і тим безпосереднім впливом, який вони справляють на платоспроможність підприємства.

Показник чистого робочого капіталу характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів.

Існує два варіанти розрахунку цього показника:

$$\text{– перший варіант: } \quad ЧРК = ВК + ДЗ - НА \quad (5.5)$$

де ВК – власний капітал;
ДЗ – довгострокові зобов'язання;
НА – необоротні активи.

$$\text{– другий варіант: } \quad ЧРК = ОА - ПЗ \quad (5.6)$$

де ОА – оборотні активи;
ПЗ – короткострокові зобов'язання.

Показник чистого робочого капіталу показує, яка сума оборотних коштів залишається в розпорядженні підприємства після розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями.

Для того, щоб мати можливість порівнювати ступінь ліквідності різномасштабних підприємств, використовують відносні показники ліквідності.

Коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{П.Л.}$) (коефіцієнт покриття, коефіцієнт загального покриття) дає змогу встановити, якою мірою оборотні активи покривають поточні зобов'язання:

$$K_{П.Л.} = \frac{ОА}{ПЗ} = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{P_1 + P_2} \quad (5.7)$$

де ОА – оборотні активи;
ПЗ – поточні зобов'язання.

Логіка такого співвідношення полягає в тому, що підприємство погашає свої короткострокові зобов'язання здебільшого за рахунок оборотних активів; отже, якщо оборотні активи перевищують за величиною короткострокові пасиви, підприємство може розглядатися як успішно функціонуюче.

Нормальним значенням даного коефіцієнта вважається 1,5...2,5, але не менше 1.

Значення коефіцієнта, рівне 1, припускає рівність поточних активів і пасивів. Якщо ж значення коефіцієнта значно перевищує 1, то можна зробити висновок про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які сформувалися завдяки власним джерелам. При значенні показника менше 1 підприємство має дуже низьку ліквідність. Потрібен додатковий аналіз.

Для оцінки платоспроможності та задовільної структури балансу встановлено норматив цього показника 2. Однак, потрібно враховувати галузеві особливості.

Фактори, що підвищують поточну ліквідність підприємств:

- максимальне обмеження вкладень капіталу у важколіквідні та недопущення вкладень у неліквідні поточні активи;
- наявність “чистих” поточних активів (у вигляді грошових коштів, цінних паперів, які можуть бути перетворені на гроші негайно) у розмірі, достатньому для покриття фінансових зобов'язань, строки сплати за якими настали або настануть у найближчий час;
- залучення у господарський обіг позикових коштів на максимально тривалий час.

На відміну від інших показників ліквідності, коефіцієнт покриття відображає прогноз платоспроможності на відносно віддалену перспективу.

Коефіцієнт швидкої (термінової) ліквідності (проміжний коефіцієнт покриття) відображає прогнозовані платіжні можливості підприємства за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами й характеризує очікувану платоспроможність підприємства на період, що дорівнює середній тривалості обороту дебіторської заборгованості.

Теоретичне значення коефіцієнта оцінюється на рівні 0,8...1, за деякими джерелами допускається його зниження до 0,5.

Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{ш.л.}$) розраховується за формулою:

$$K_{ш.л.} = \frac{A_1 + A_2}{П_1 + П_2} \quad (5.8)$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{a.л.}$) (“кислотний тест”) є найбільш жорстким критерієм ліквідності і платоспроможності підприємства. Він указує, яка частка короткострокових зобов'язань може бути за необхідності погашена негайно за рахунок наявних грошових коштів та їх еквівалентів:

$$K_{a.л.} = \frac{A_1}{П_1 + П_2 + П_3} \quad (5.9)$$

Теоретично значення коефіцієнта вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,2...0,3.

Показники ліквідності відповідають інтересам різних зовнішніх користувачів аналітичної інформації. Для постачальників найцікавіший коефіцієнт абсолютної ліквідності, кредиторам, банкам – швидкої ліквідності. Потенційні й дійсні акціонери в більшій мірі оцінюють платоспроможність підприємства за коефіцієнтом покриття.

У процесі дослідження необхідно фактичні значення коефіцієнтів аналізованого підприємства за звітний рік порівняти з фактичними значеннями їх за минулий рік, а також за кілька попередніх років; з нормативами, які прийняті на підприємстві; з показниками підприємств-конкурентів, з галузевими показниками.

5.5 Сутність платоспроможності та її значення при оцінці фінансового стану підприємства

Платоспроможність означає наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення.

Основними ознаками платоспроможності є:

- наявність у достатньому обсязі коштів на поточному рахунку;
- відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Ліквідність та платоспроможність не тотожні поняття. Ліквідність менш динамічна порівняно з платоспроможністю. Це обумовлено тим, що на підприємстві у міру стабілізації його виробничої діяльності складається певна структура активів та джерел коштів, унаслідок чого коефіцієнти ліквідності залишаються незмінними або мають незначне відхилення від попереднього значення.

Навпаки, фінансовий стан підприємства з погляду платоспроможності характеризується різкими змінами і залежить від забезпеченості фінансовими ресурсами, виконання плану реалізації продукції, своєчасного надходження платежів від контрагентів тощо.

Платоспроможність підприємства виступає як зовнішній прояв фінансової стійкості, сутністю якої є забезпеченість оборотних активів суб'єкта господарювання джерелами формування.

В економічній літературі існують різні підходи щодо визначення видів платоспроможності в залежності від різних класифікаційних ознак (рис. 5.1).

Залежно від характеру та інформаційної бази дослідження стан платоспроможності може бути оцінено в статичності (статична платоспроможність) та в динаміці (динамічна платоспроможність).

Статична платоспроможність досліджується у певному часовому періоді й показує здатність підприємства до виконання планових платежів та термінових зобов'язань протягом періоду. Визначення її стану передбачає оцінку та порівняння розмірів грошових потоків підприємства (вхідного та вихідного). Інформаційною основою оцінки статичної платоспроможності є бухгалтерський баланс підприємств, в якому фіксується стан (залишки) активів

та пасивів підприємства. Оцінка **динамічної платоспроможності** проводиться на основі аналізу грошового обігу підприємства.

Рисунок 5.1 – Види платоспроможності підприємства

Залежно від періоду оцінки розглядають поточну та перспективну платоспроможність.

Поточна платоспроможність характеризує платіжні можливості підприємства на дату або протягом періоду оцінки, **перспективна** визначає потенційні можливості виконання платіжних зобов'язань і витрат.

Залежно від *характеру визначення обсягу платіжних засобів підприємства* можна виділити такі види платоспроможності, як:

- **грошова** – тільки за рахунок наявних грошових коштів;
- **розрахункова** – за рахунок наявних грошових коштів та можливих (реальних) джерел їх зростання (кошти в розрахунках, дебіторська заборгованість);
- **майнова (потенційна)** – за рахунок усіх видів оборотних активів підприємства (у разі їх умовного продажу);

Залежно від *характеру визначення необхідного обсягу витрачання грошових коштів* (платоспроможних потреб) платоспроможність може використовуватися для оцінки: можливості продовження фінансування поточної діяльності – фактична платоспроможність; ступеня покриття зовнішніх термінових зобов'язань та планових витрат – загальна платоспроможність.

5.6 Аналіз платоспроможності підприємства

Фінансовий аналіз платоспроможності підприємства полягає в абсолютному та відносному порівнянні активів як платіжних засобів із фінансовими ресурсами (зобов'язаннями), за рахунок яких відбулося її формування.

Для оцінювання платоспроможності підприємства використовується система відносних показників.

Так, **рівень поточної платіжної готовності** (r) підприємства визначається за такою формулою:

$$r = \frac{ГК}{(Кз - Дз)} \times 100\% \quad (5.10)$$

де ГК – залишок грошових коштів;

Дз – дебіторська заборгованість;

Кз – кредиторська заборгованість.

Коефіцієнт оперативної платоспроможності – це відношення суми платіжних коштів (грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість до надходження) до суми термінових зобов'язань.

Для оцінки платоспроможності на підприємстві складається платіжний баланс на певну дату, в якому порівнюють наявні кошти для покриття заборгованості (грошові кошти та їх еквіваленти, розрахунки з дебіторами) з негайними платежами (заборгованість за позиками, заборгованість кредиторам, векселі видані).

Для оцінки й прогнозу платоспроможності підприємства у вітчизняній практиці використовуються:

- коефіцієнт абсолютної платоспроможності – відношення грошових коштів і їх еквівалентів до поточних зобов'язань;
- коефіцієнт поточної ліквідності;
- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами – частка власного оборотного капіталу в оборотних активах підприємства (без врахування витрат майбутніх періодів);
- коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності.

Рішення про визнання структури балансу незадовільною, а підприємства – неплатоспроможним, приймається з урахуванням наявності реальної можливості підприємства відновити платоспроможність або реальної можливості втратити її протягом певного періоду часу. Тому в систему критеріїв оцінки структури балансу включений коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності, що характеризує наявність у підприємства можливості відновити (або втратити) через певний період часу свою платоспроможність.

Коефіцієнти відновлення та втрати платоспроможності характеризуються відношенням розрахункового значення коефіцієнта поточної ліквідності до його встановленого нормативного значення, що дорівнює 2.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності ($K_{в.п.}$) розраховується, якщо хоча б один з вищевказаних коефіцієнтів має значення, нижче нормативного. Він визначається за період, рівним шести місяцям, за формулою:

$$K_{в.п.} = \frac{K_{ПЛЛ} + \frac{6}{12} \cdot (K_{ПЛЛ} - K_{ПЛ0})}{2} \quad (5.11)$$

де $K_{ПЛЛ(0)}$ – значення коефіцієнта поточної ліквідності на кінець (на початок) звітного періоду;

6 – період відновлення платоспроможності в місяцях.

В цій формулі розрахунковий коефіцієнт поточної ліквідності визначається як сума фактичного значення коефіцієнта поточної ліквідності на кінець звітного періоду та зміни значення цього коефіцієнта між закінченням і початком звітного періоду в перерахунку на встановлений період відновлення платоспроможності.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності, що приймає значення більше 1, свідчить про наявність реальної можливості у підприємства відновити свою платоспроможність протягом півроку.

Якщо коефіцієнти відповідають нормативним значенням, розраховується **коефіцієнт втрати платоспроможності** за період, рівний трьом місяцям. Формула розрахунку аналогічна коефіцієнту відновлення платоспроможності, але період втрати дорівнює 3 місяці.

Коефіцієнт втрати платоспроможності, що приймає значення більше 1, свідчить про наявність реальної можливості в підприємства не втратити платоспроможність у найближчі три місяці.

Для своєчасного визначення формування незадовільної структури балансу, здатної в перспективі призвести до неплатоспроможності, для прибутково працюючого підприємства використовується коефіцієнт Бівера (K_B):

$$K_B = \frac{ЧП + Ам}{ПК} \quad (5.12)$$

де $ЧП$ - чистий прибуток,

$Ам$ – амортизація,

$ПК$ – позиковий капітал.

Якщо значення цього показника протягом тривалого часу (1,5-2 року) не перевищує 0,2, це свідчить про формування незадовільної структури балансу.

За міжнародними стандартами значення коефіцієнта Бівера:

– менше 0,17 дозволяє віднести підприємство до високої групи “ризик втрати платоспроможності”, тобто рівень його платоспроможності є низьким;

- від 0,17 до 0,4 дозволяє віднести підприємство до середньої групи “ризиків втрати платоспроможності”, тобто рівень його платоспроможності оцінюється як середній;
- понад 0,4 дозволяє віднести підприємство до низької групи “ризиків втрати платоспроможності”, тобто рівень його платоспроможності досить високий.

Оцінка платоспроможності підприємства передбачає вивчення й аналіз причин фінансових утруднень підприємства [19].

Тема 6. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

6.1. Сутність фінансової стійкості підприємства та необхідність її аналізу.

6.2. Характеристика типів фінансової стійкості та порядок їх визначення.

6.3. Методика розрахунку відносних показників фінансової стійкості підприємства.

6.4. Інтегральна оцінка фінансової стійкості підприємства.

6.1 Сутність фінансової стійкості підприємства та необхідність її аналізу

Фінансова стійкість характеризується достатньою фінансовою забезпеченістю поточної господарської діяльності й перспективного розвитку підприємства на основі зростання прибутків і власного капіталу при збереженні нормального рівня платоспроможності й кредитоспроможності.

У сучасній економічній літературі поняття фінансової стійкості підприємства розглядають за такими напрямками:

– як своєрідне перевищення доходів над витратами, що сприятиме наявності та стабільності джерел фінансування діяльності та розвитку підприємства;

– як стан підприємства, що характеризується мінімальним рівнем фінансового ризику, пов'язаного із структурою загального капіталу, що є в розпорядженні підприємства в певний момент часу і суттєво впливає на можливості його розвитку;

– як здатність підприємства в повному обсязі і у визначені строки виконувати фінансові зобов'язання, тобто ототожнюється з платоспроможністю та ліквідністю.

Фінансова стійкість підприємства – це динамічна інтегральна характеристика його спроможності до мобілізації фінансових ресурсів при мінімальному ризику для здійснення господарської діяльності, під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Загальний зміст поняття фінансової стійкості підприємства подано на рис. 6.1.

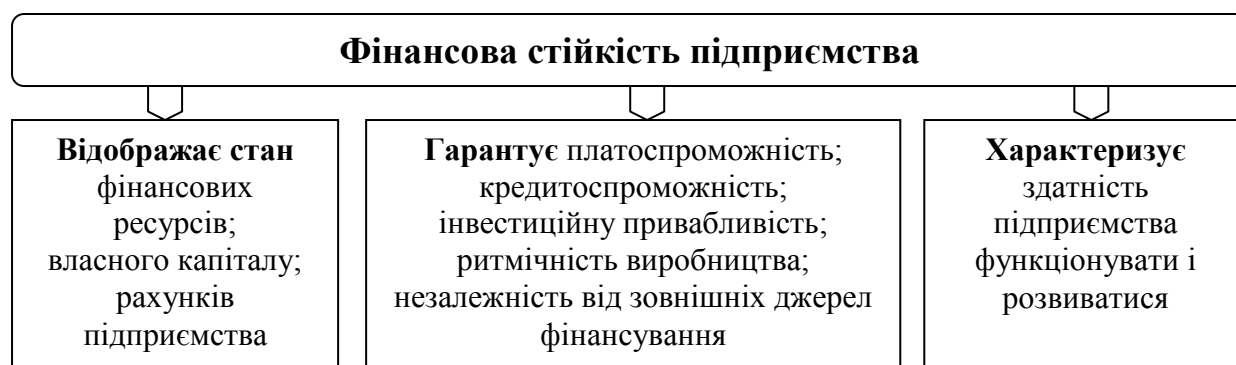

Рисунок 6.1 – Зміст поняття фінансова стійкість підприємства

Метою аналізу фінансової стійкості є визначення рівня фінансової стійкості підприємства та оцінка резервів підтримання її довгострокової платоспроможності.

Предметом аналізу фінансової стійкості є стан та рух фінансових ресурсів підприємства, ефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

До основних завдань, які комплексно розв'язуються у процесі оцінки фінансової стійкості підприємства, відносяться:

- а) встановлення ступеня забезпеченості підприємства оборотними активами, ефективності формування виробничих запасів, визначення оптимального рівня заборгованості, оцінка економічних і фінансових результатів;*
- б) виявлення шляхів і можливостей подальшого покращення результатів фінансової діяльності на основі співставлень фактичних та нормативних значень показників фінансової стійкості підприємства, також виявлення причин відхилень і розробка рекомендацій, спрямованих на досягнення належного рівня фінансової стійкості.*

Аналіз фінансової стійкості передбачає проведення розрахунку таких груп показників:

- абсолютних, які відображають рівень забезпеченості запасів джерелами формування;*
- відносних, які характеризують фінансову стійкість підприємства з точки зору структури і стану майна та джерел формування капіталу;*
- порогу рентабельності і запасу фінансової стійкості.*

Аналіз фінансової стійкості підприємства здійснюється з використанням горизонтального, вертикального, порівняльного, факторного методів дослідження економічних процесів та методу фінансових коефіцієнтів.

6.2 Характеристика типів фінансової стійкості та порядок їх визначення

Тип фінансової стійкості підприємства визначається на основі порівняння запасів та джерел їх фінансування.

Наявність *власного оборотного капіталу* розраховується за такою формулою:

$$BOK = BK - HA, \quad (6.1)$$

де *BK* – власний капітал;

HA – необоротні активи.

Цей показник характеризує обсяг власних фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення потреб поточної діяльності. Його збільшення в порівнянні з попереднім періодом свідчить про подальший розвиток діяльності підприємства.

Наявність *власних і довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат* (ВДДФ) розраховується за такою формулою:

$$ВДДФ = ВОК + ДК, \quad (6.2)$$

де *ДК* – довгострокові кредити.

Загальна величина основних джерел формування запасів і витрат (ДФЗ):

$$ДФЗ = ВДДФ + КК, \quad (6.3)$$

де *КК* – короткострокові позикові кошти.

Трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їх формування (різниця між відповідним джерелом і сумою запасів та витрат):

- надлишок (+) чи брак (–) власного оборотного капіталу;
- надлишок (+) чи брак (–) власних і довгострокових джерел формування запасів;
- надлишок (+) чи брак (–) загальної величини нормальних джерел формування запасів.

Залежно від співвідношення вартості запасів і витрат, суми власного оборотного капіталу й нормальних джерел фінансування запасів, можна виділити наступні типи поточної якісної оцінки фінансової стійкості підприємства:

1) **абсолютна фінансова стійкість** – наявний надлишок власного оборотного капіталу для фінансування запасів і витрат (далі З):

$$\left\{ \begin{array}{l} ВОК - З \geq 0 \\ ВОК + ДК - З \geq 0 \\ ВОК + ДК + КК - З \geq 0 \end{array} \right\} \quad (6.4)$$

а трикомпонентний показник фінансової стійкості (1,1,1).

Власний оборотний капітал забезпечує запаси й витрати.

Ситуація абсолютної фінансової стабільності не є оптимальною, оскільки в цьому випадку керівництво підприємства не вміє, не бажає або не має можливості використати зовнішні джерела коштів для фінансування основної діяльності.

2) **нормальна фінансова стійкість** – наявний надлишок власних і довгострокових позикових джерел для фінансування запасів і витрат:

$$\left\{ \begin{array}{l} ВОК - З < 0 \\ ВОК + ДК - З \geq 0 \\ ВОК + ДК + КК - З \geq 0 \end{array} \right\} \quad (6.5)$$

а трикомпонентний показник (0,1,1).

Запаси й витрати забезпечуються сумою власного оборотного капіталу та довгостроковими позиковими джерелами;

3) **нестійкий фінансовий стан** – наявний надлишок нормальних джерел фінансування запасів і витрат:

$$\left\{ \begin{array}{l} BOK - 3 < 0 \\ BOK + ДК - 3 < 0 \\ BOK + ДК + КК - 3 \geq 0 \end{array} \right\} \quad (6.6)$$

а трикомпонентний показник (0,0,1).

Запаси й витрати забезпечуються за рахунок власного оборотного капіталу, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат.

4) **критичний фінансовий стан** – має місце нестача нормальних джерел фінансування запасів і витрат:

$$\left\{ \begin{array}{l} BOK - 3 < 0 \\ BOK + ДК - 3 < 0 \\ BOK + ДК + КК - 3 < 0 \end{array} \right\} \quad (6.7)$$

а трикомпонентний показник (0,0,0).

Запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства.

6.3 Методика розрахунку відносних показників фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість підприємства характеризується системою фінансових коефіцієнтів, які розраховуються як співвідношення абсолютних показників активу і пасиву балансу. Аналіз фінансових коефіцієнтів полягає в порівнянні їх значень з базисними величинами, а також у вивченні їх динаміки протягом аналізованого періоду.

Систему відносних показників, що відображають рівень фінансової стійкості підприємства, можна поділити на такі групи: коефіцієнти капіталізації та коефіцієнти покриття (рис. 6.2).

До *коефіцієнтів капіталізації* належать такі показники: автономії, фінансової залежності, фінансування, фінансового ризику, фінансової стійкості, забезпеченості власними оборотними коштами, забезпеченості запасів та витрат власними оборотними коштами, співвідношення запасів і власних

оборотних коштів, маневреності власного капіталу, маневреності функціонального капіталу.

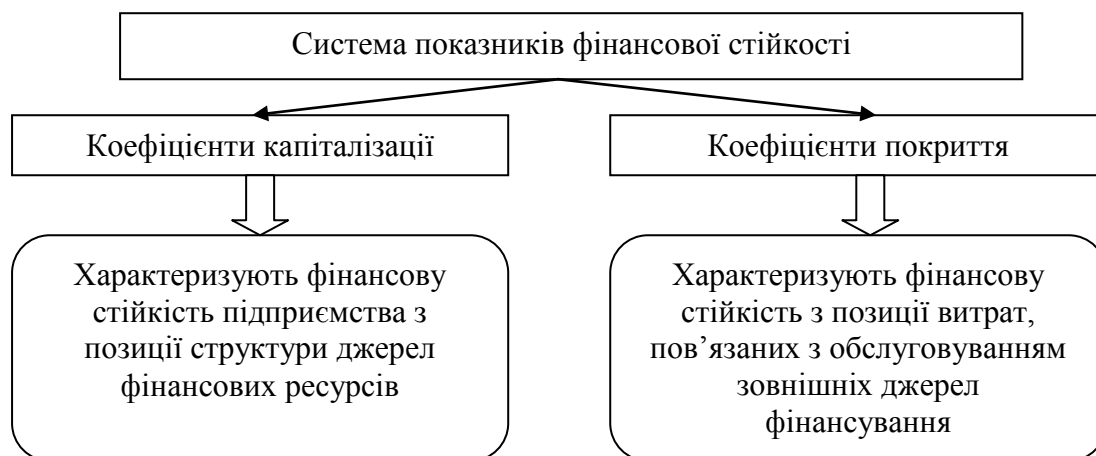

Рисунок 6.2 - Систематизація відносних показників фінансової стійкості підприємства

Групу *показників покриття* представляють коефіцієнти короткострокової заборгованості, покриття інвестицій, структури покриття довгострокових вкладень, структури довгострокових джерел фінансування, забезпеченості по кредитах. Порядок розрахунку зазначених коефіцієнтів фінансової стійкості наведено в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1 - Алгоритм розрахунку відносних показників фінансової стійкості підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку	Нормативне значення
<i>Коефіцієнти капіталізації</i>		
Коефіцієнт автономії	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	> 0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\text{Валюта балансу}}{\text{Власний капітал}}$	< 2
Коефіцієнт фінансування (фінансового левериджу)	$\frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$	< 1
Коефіцієнт фінансового ризику	$\frac{\text{Позиковий капітал (платний)}}{\text{Власний капітал}}$	< 0,3
Коефіцієнт фінансової стійкості	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Зобов'язання}}$	> 1
Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	$\frac{\text{Власний оборотний капітал}}{\text{Оборотні активи}}$	> 0,1
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власним оборотним капіталом	$\frac{\text{Власний оборотний капітал}}{\text{Запаси та витрати}}$	0,6 – 0,8

Продовження таблиці 6.1

Коефіцієнт співвідношення запасів і витрат до власного оборотного капіталу	$\frac{\text{Запаси та витрати}}{\text{Власний оборотний капітал}}$	>1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{Власний оборотний капітал}}{\text{Власний капітал}}$	>0,5
Коефіцієнт маневреності функціонального капіталу	$\frac{\text{Гроші та їх еквіваленти} + \text{Поточні фінансові інвестиції}}{\text{Власний оборотний капітал}}$	0-1
Коефіцієнти покриття		
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	$\frac{\text{Поточні зобов'язання}}{\text{Загальна сума позикового капіталу}}$	0,5-0,6
Коефіцієнт покриття інвестицій	$\frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгостроюві зобов'язання}}{\text{Валюта балансу}}$	0,75-0,9
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	$\frac{\text{Довгостроюві зобов'язання}}{\text{Необоротні активи}}$	зростання
Коефіцієнти структури довгострокових джерел фінансування: – коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів;	$\frac{\text{Довгостроюві зобов'язання}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгостроюві зобов'язання}}$	0,4-0,5
– коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгостроюві зобов'язання}}$	0,6-0,5
Коефіцієнт забезпеченості за кредитами	$\frac{\text{Фінансовий результат до оподаткування} + \text{Фінансові витрати}}{\text{Фінансові витрати}}$	зростання

Коефіцієнт автономії характеризує частку власного капіталу в загальній сумі коштів, авансованих у діяльність підприємства, та свідчить про перспективи зміни фінансового стану на найближчий період. У ході оцінки необхідно враховувати галузеву приналежність підприємства та дію факторів, що визначають структуру капіталу. Зростання коефіцієнта автономії свідчить про збільшення фінансової незалежності та зниження ризику фінансових труднощів в майбутніх періодах.

Коефіцієнт фінансової залежності – є оберненим до коефіцієнта автономії. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства і втрату фінансової незалежності.

Коефіцієнт фінансування (коефіцієнт фінансового левериджу) – це найвагомий показник, який свідчить про фінансову залежність підприємства від залучення позикових коштів. Він показує, скільки позикових коштів залучає підприємство на 1 грн. власного капіталу. Чим більше значення показника, тим

вищий ризик інвесторів, оскільки у разі невиконання зобов'язань зростає можливість банкрутства підприємства.

Коефіцієнт фінансового ризику – при розрахунку даного показника в якості позикового капіталу береться лише платний капітал підприємства (кредити банків). Оптимальне значення 0,3-0,5. Критичним значенням цього коефіцієнту вважається 1.

Коефіцієнт фінансової стійкості – є оберненим до коефіцієнта фінансового ризику. Перевищення власного капіталу над зобов'язаннями свідчить про достатній запас фінансової стійкості і відносну незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансових ресурсів.

Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом показує, яка частина оборотних коштів підприємства була сформована за рахунок власного капіталу. Відповідно до встановленого нормативу не менше 10 % поточних активів повинно бути профінансовано із власного капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власним оборотним капіталом характеризує наскільки матеріальні запаси і витрати майбутніх періодів покриті власними джерелами та обсяг потреби в залученні позикових коштів. Також може бути розрахований і коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат довгостроковими джерелами їх формування, який дорівнює відношенню суми власного оборотного капіталу і довгострокових кредитів до обсягу запасів і витрат підприємства. Нормальна межа цього показника становить 0,6 – 0,8.

Коефіцієнт співвідношення запасів і витрат до власного оборотного капіталу є оберненим до показника забезпеченості запасів і витрат. Значне перевищення нормативу за даним показником свідчить про погіршення стану, оскільки це означає, що має місце висока частка іммобілізованого в запасах капіталу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує частку власних коштів, вкладених в оборотні активи. Чітких рекомендацій у значенні цього показника не існує, але вважається, що його значення повинні бути не менше 0,2 – 0,5, що дозволяє забезпечити достатню гнучкість у використанні власного капіталу. Чим більше частка власного оборотного капіталу у загальній сумі власного капіталу, тим більша його мобільність, оскільки зростає величина високоліквідного капіталу.

Для оцінки впливу складу та структури оборотних активів на фінансову стійкість підприємства розраховується **показник маневреності функціонального капіталу**, який характеризує частку власного оборотного капіталу, що знаходяться в формі грошових коштів і поточних фінансових інвестицій, тобто показує рівень абсолютно ліквідних активів у загальному обсязі власного оборотного капіталу підприємства. Зростання показника в динаміці розглядається як позитивна тенденція.

Коефіцієнт короткострокової заборгованості виражає питому вагу короткострокових зобов'язань підприємства у загальному обсязі зобов'язань. Зростання даного показника, як правило, свідчить про погіршення фінансової стійкості підприємства та зниження поточної платоспроможності.

Коефіцієнт покриття інвестицій характеризує частку власного капіталу і довгострокових зобов'язань у загальній сумі джерел фінансування підприємства. У західній практиці прийнято вважати, що нормальне значення коефіцієнта дорівнює приблизно 0,9, критичним вважається його зниження до 0,75.

Оцінка структури довгострокових джерел фінансування здійснюється на основі розрахунку коефіцієнтів довгострокового залучення позикових коштів та фінансової незалежності капіталізованих джерел, сума яких має дорівнювати одиниці.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів дозволяє оцінити частку позикових коштів при фінансуванні капітальних вкладень. Зростання коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів, з одного боку, означає посилення залежності підприємства від кредиторів у довгостроковій перспективі, а з іншого боку, свідчить, що формується більш стабільна структура позикового капіталу якщо одночасно відбувається збільшення частки довгострокових зобов'язань у загальній сумі позикового капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості за кредитами показує ступінь захищеності кредиторів від несплати процентних платежів. Зменшення значення даного коефіцієнта в динаміці свідчить про збільшення витрат підприємства на виплату відсотків за кредит.

Більш повно ступінь залежності підприємства від позикових коштів відображається в **коефіцієнті співвідношення позикового і власного капіталу**. Він показує, які джерела фінансування на підприємстві використовуються більше – позикові чи власні, що обумовлює рівень фінансового ризику і ефективність використання власного капіталу. Припустимий рівень залежності визначається умовами функціонування кожного підприємства і, в першу чергу, швидкістю обороту оборотних коштів. Тому при аналізі цього коефіцієнта необхідно визначати швидкість обороту матеріальних оборотних коштів і дебіторської заборгованості за період, що аналізується. Якщо дебіторська заборгованість обертається швидше матеріальних оборотних коштів (запасів), це означає досить високу інтенсивність надходження коштів на рахунки підприємства, яка сприяє збільшенню власного капіталу. Тому при високій оборотності запасів та дебіторської заборгованості коефіцієнт фінансування може перевищувати одиницю.

При оцінці фінансового стану підприємства важливе значення має визначення **запасу фінансової стійкості**. Він характеризує рівень захищеності основної діяльності від зниження обсягів доходів та фінансових результатів, який склався на підприємстві на даний момент часу і яким можна скористатися на випадок форс-мажорних обставин. У той же час запас фінансової стійкості визначає захищеність кредиторів та постачальників від можливої несплати коштів за розрахунками.

Запас фінансової стійкості (ЗФС) показує величину, на яку фактичний або запланований обсяг реалізації перевищує поріг рентабельності.

При визначенні запасу фінансової стійкості підприємства використовують такі показники: чистий дохід від реалізації продукції, постійні (змінні) витрати, маржинальний дохід, поріг рентабельності.

Загальний алгоритм розрахунку запасу фінансової стійкості передбачає знаходження різниці між чистим доходом від реалізації та точкою беззбитковості. Коефіцієнт запасу фінансової стійкості характеризує його питому вагу у чистому доході від реалізації (рис. 6.3) та показує на скільки відсотків можуть бути знижені обсяги продажів у прибутковості підприємства за умови повної втрати прибутку від операційної діяльності з різних причин. Чим більша величина даного коефіцієнта, тим вищий рівень фінансової стійкості підприємства, і як наслідок, ризик збитковості є меншим.

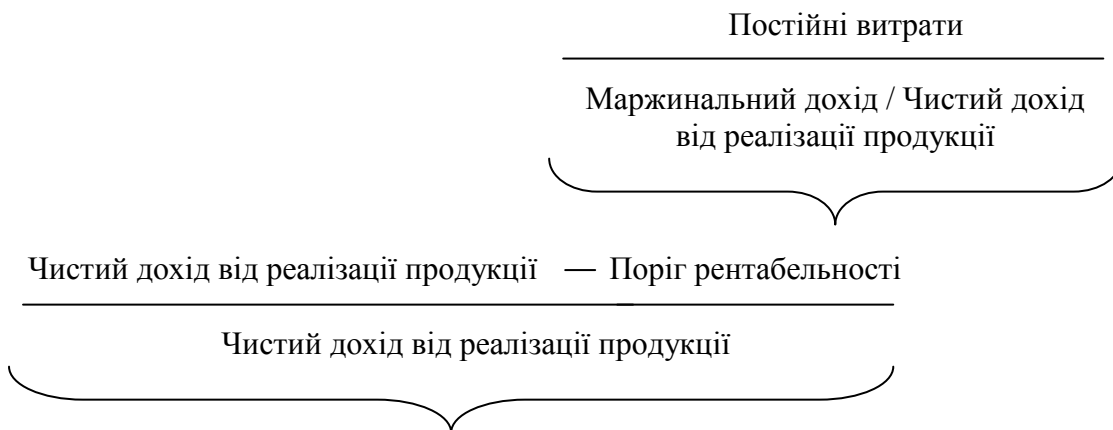

Рисунок 6.3 – Схема визначення порогу рентабельності та коефіцієнта запасу фінансової стійкості

Маржинальний дохід розраховується як сума постійних витрат та прибутку від операційної діяльності або як різниця між чистим доходом від реалізації продукції та загальними змінними витратами. Умовно постійними можна вважати адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати, інформацію про які можна отримати у Звіті про фінансові результати (Додаток Б).

Поріг рентабельності визначає такий обсяг реалізації продукції, що дозволяє підприємству відшкодувати всі змінні і постійні витрати, при цьому не одержуючи прибутку. Чим менша величина порогу рентабельності, тим більш фінансово стійким є підприємство.

6.4 Інтегральна оцінка фінансової стійкості підприємства

Інтегральна оцінка фінансової стійкості підприємства може бути здійснена з використанням таких методів: бальний, рейтинговий, експрес-аналізу, аналізу стабільного зростання.

Для проведення інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства може бути використана методика кредитного скорингу Д. Дюрана, відповідно до якої підприємства класифікуються за ступенем ризику, виходячи з фактичного рівня показників фінансової стійкості і рейтингу кожного показника, вираженого в балах на основі експертних оцінок (табл. 6.2).

Таблиця 6.2 – Групування підприємств за рівнем показників

Показник	Граничні значення класів відповідно до критеріїв				
	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас
Рентабельність сукупного капіталу %	30 % і більше – 50 балів	від 29,9 до 20 % – від 49,9 до 35 балів	від 19,9 до 10 %- від 34,9 до 20 балів	від 9,9 до 1 %- від 19,9 до 5 балів	менше 1 % – 0 балів
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0 і вище – 30 балів	від 1,99 до 1,7- від 29,9 до 20 балів	від 1,69 до 1,4- від 19,9 до 10 балів	від 1,39 до 1,1 - від 9,9 до 1 бали	1 і нижче – 0 балів
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,7 і вище – 20 балів	від 0,69 до 0,45 – від 19,9 до 10 балів	від 0,44 до 0,3- від 9,9 до 5 балів	від 0,29 до 0,2- від 5 до 1 бали	менше 0,2 – 0 балів
Граничні значення класів	100 балів	від 99 до 65 балів	від 64 до 35 балів	від 34 до 6 балів	0 балів

Рентабельність сукупного капіталу розраховується як відношення прибутку до оподаткування до загального капіталу підприємства (валюти балансу).

I клас – підприємства з гарним запасом фінансової стійкості, що дозволяє бути впевненим у поверненні позикових коштів.

II клас – підприємства, які демонструють деякий ступінь ризику по заборгованості, але ще не розглядаються як ризиковані.

III клас – проблемні підприємства.

IV клас – підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після вжиття заходів щодо фінансового оздоровлення.

V клас – підприємства найвищого ризику, практично фінансово неспроможні.

Інтегральний підхід оцінки фінансової стійкості Кондракова Н. П. ґрунтується на розрахунку рейтингового числа фінансової стійкості (R), що включає шість основних показників даної групи (формула 6.8):

$$R = \sqrt{K_A^2 + K_M^2 + K_{BOK}^2 + K_{CEZ}^2 + K_{ЧД}^2 + K_{B.A.}^2} \quad (6.8)$$

де K_A – коефіцієнт автономії;

K_M – коефіцієнт маневреності власного капіталу;

$K_{ВOK}$ – коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом;

$K_{CEЗ}$ – коефіцієнт стійкості економічного зростання, який розраховується за формулою:

$$K_{CEЗ} = \frac{\text{Чистий прибуток} - \text{Дивіденди, виплачені акціонерам}}{\text{Власний капітал}} \quad (6.9)$$

$K_{ЧД}$ – коефіцієнт чистого доходу, розрахунок якого здійснюється за таким алгоритмом:

$$K_{ЧД} = \frac{\text{Чистий прибуток} + \text{Амортизація}}{\text{Дохід від реалізації продукції}} \quad (6.10)$$

$K_{В.А.}$ – коефіцієнт співвідношення виробничих активів до вартості майна.

Рейтингове число визначається за минулий період (R_0) і за звітний період (R_1). Якщо $R_1 > R_0$, то фінансова стійкість підприємства покращується і навпаки.

Оцінка фінансової стійкості підприємства може бути проведена на основі аналізу стабільного зростання. Даний метод передбачає порівняння динамічного нормативу фінансової стійкості з фактичними показниками розвитку підприємства. Динамічний норматив фінансової стійкості можна представити у вигляді такої нерівності:

$$Tr(BK) > Tr(MGF) > Tr(M) > Tr(MHGF) > Tr(PK) \quad (6.11)$$

де $Tr(BK)$ – темп зростання власного капіталу;

$Tr(MGF)$ – темп зростання майна в грошовій формі;

$Tr(M)$ – темп зростання майна підприємства;

$Tr(MHGF)$ – темп зростання майна підприємства в негрошовій формі;

$Tr(PK)$ – темп зростання позикового капіталу.

Весь наведений ланцюг представляє собою нормативну послідовність показників, кожний з яких має свій нормативний ранг, при цьому найвищий ранг (1) надано власному капіталу, а найменший (5) – позиковому. Для здійснення порівняння нормативних рангів з фактичними доцільно здійснювати побудову шахматної таблиці, в якій нормативні ранги розмішувати на лівій діагоналі, а фактичні – відповідно до отриманих значень (табл. 6.3).

Порівняння фактичних результатів з динамічним нормативом надає можливість визначити наскільки стабільним є економічний розвиток досліджуваного підприємства.

Таблиця 6.3 - Динамічний норматив фінансової стійкості підприємства

Темп росту	Ранги				
	1	2	3	4	5
Тр(ВК)					
Тр(МГФ)					
Тр(М)					
Тр(МНГФ)					
Тр(ПК)					

Для оцінки фінансової стійкості підприємства можна використати інший інтегральний підхід, запропонований ще однією групою науковців, відповідно до якого розраховується узагальнюючий показник зміни фінансової стійкості (Φ_c) (формула 6.12):

$$\Phi_c = \frac{(1 + 2K\delta.n + 3з.о.к + 1 \div Kз.с + Kр.в + Kn.a)^T}{(1 + 2K\delta.n + 3з.о.к + 1 \div Kз.с + Kр.в + Kn.a)^0} - 1 \quad (6.12)$$

де $K\delta.n^1, K\delta.n^0$ – коефіцієнт довгострокового залучення коштів у звітному та попередньому періодах;

$Зв.о.к^1, Зв.о.к^0$ – коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власним оборотним капіталом у звітному та попередньому періодах;

$Kз.с^1, Kз.с^0$ – коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів у звітному та попередньому періодах;

$Kр.в^1, Kр.в^0$ – коефіцієнт реальної вартості майна у звітному та попередньому періодах;

$Kn.a^1, Kn.a^0$ – коефіцієнт постійного активу.

Коефіцієнт реальної вартості майна розраховується так:

$$Kр.в = \frac{\text{Основні засоби} + \text{Матеріальні оборотні активи}}{\text{Валюта балансу}} \quad (6.13)$$

Коефіцієнт постійного активу розраховується так:

$$Kn.a = \frac{\text{Необоротні активи}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}} \quad (6.14)$$

Критерії оцінки інтегрального показника фінансової стійкості наступні:

- якщо $\Phi_c > 0$ – збільшення фінансової стійкості підприємства;
- якщо $\Phi_c < 0$ – зниження фінансової стійкості підприємства [19].

Тема 7. АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

7.1. Економічна сутність, цілі та значення аналізу грошових потоків підприємства. Класифікація грошових потоків підприємства.

7.2. Характеристика основних етапів аналізу грошових потоків підприємства.

7.3. Методи розрахунку чистого грошового потоку.

7.4. Аналіз показників якості, ліквідності та ефективності грошових потоків підприємства.

7.1 Економічна сутність, цілі та значення аналізу грошових потоків підприємства. Класифікація грошових потоків підприємства

Однією з основних умов фінансової стійкості та стабільності підприємства є надходження грошей, які забезпечують покриття його зобов'язань. Важливим елементом руху грошових коштів є їх потік.

Грошовий потік підприємства – це сукупність розподілених в часі надходжень і витрачань грошей, які формуються в результаті його господарської діяльності.

Мета аналізу грошових потоків полягає в оцінці здатності підприємства акумулювати грошові кошти у необхідному обсязі і в установлені строки, необхідні для здійснення запланованих витрат.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчення обсягів та джерел грошей, що надходять на підприємство;
- дослідження основних напрямків використання грошей;
- аналіз достатності власних коштів для здійснення інвестиційної діяльності;
- виявлення причин невідповідності між величиною отриманого прибутку та фактичною наявністю грошей;
- оптимізація залишку грошей підприємства.

Грошовий потік підприємства формується в результаті надходжень та витрачань коштів внаслідок здійснення різних фінансово-господарських операцій,

У практиці фінансового аналізу найчастіше використовують класифікацію грошових потоків за видами діяльності (грошовий потік від операційної діяльності, грошовий потік від інвестиційної діяльності, грошовий потік від фінансової діяльності) і напрямками руху (вхідний, вихідний).

Інформаційною базою проведення аналізу руху, якості, збалансованості, ліквідності та ефективності грошових потоків підприємства є дані його фінансової звітності, а саме: Баланс (Звіт про фінансовий стан) (Додаток А), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (Додаток Б), Звіт про рух грошових коштів (Додаток В) та Примітки до річної фінансової звітності.

7.2 Характеристика основних етапів аналізу грошових потоків підприємства

Аналіз грошових потоків підприємства може здійснюватися з використанням горизонтального та вертикального методів:

– **вертикальний (структурний) аналіз** грошових потоків спрямований на дослідження структури грошових потоків в розрізі видів діяльності та окремих фінансово-господарських операцій і може здійснюватися як в цілому по підприємству так і в розрізі окремих структурних підрозділів (центрів відповідальності);

– **горизонтальний (часовий) аналіз** грошових потоків полягає у вивченні динаміки обсягу формування чистого грошового потоку в розрізі джерел надходжень та витрачань грошових коштів, а також передбачає визначення темпових показників та оцінку загальних тенденцій.

Дослідження грошових потоків підприємства передбачає дослідження різних параметрів їх формування, які можна поєднати в шість етапів аналізу:

1 етап. Аналіз обсягу та динаміки грошових потоків (визначення загальних обсягів потоків, основних тенденцій та пропорцій їх розвитку).

2 етап. Аналіз джерел формування та напрямів використання грошей (вивчення структури вхідного та вихідного грошового потоку в розрізі видів діяльності).

3 етап. Аналіз збалансованості грошових потоків (дослідження узгодженості надходжень і витрачань грошей).

4 етап. Аналіз ліквідності грошових потоків (дослідження можливостей підприємства щодо здійснення поточних платежів та виконання фінансових зобов'язань).

5 етап. Аналіз ефективності грошових потоків (визначення ефективності формування та використання грошових потоків).

6 етап. Аналіз факторів формування грошових потоків (проведення кількісної оцінки основних факторів, що впливають на формування грошових потоків).

Аналіз грошових потоків проводиться у розрізі підприємства в цілому, основних видів його господарської діяльності та за центрами відповідальності (за окремими структурними підрозділами).

При аналізі грошових потоків **попереднього періоду** виділяють таку **послідовність проведення аналітичних досліджень**:

1) аналіз вхідних грошових потоків передбачає оцінку динаміки грошових надходжень за джерелами їх утворення. На даному етапі темпи приросту вхідного грошового потоку зіставляються з темпами приросту активів підприємства, обсягу виробництва і реалізації продукції;

2) аналіз вихідних грошових потоків здійснюється на основі дослідження динаміки обсягу грошових виплат підприємства за видами діяльності;

3) оцінка збалансованості вхідного і вихідного грошових потоків у загальному обсязі, аналіз динаміки чистого грошового потоку;

- 4) оцінка синхронності формування вхідного та вихідного грошових потоків у розрізі окремих інтервалів звітного періоду, аналіз динаміки залишків грошових активів;
- 5) оцінка ефективності грошових потоків.

Здійснення *перспективного аналізу грошових потоків* передбачає визначення можливих джерел надходження та витрачання грошей і виконується в декілька етапів:

- 1) Розраховується обсяг можливих грошових надходжень. Виходячи з того, що основним джерелом надходження грошей є реалізація продукції, яка поділяється на продаж товару готівкою і в кредит, за допомогою балансового методу розраховуються величина грошових надходжень і зміна дебіторської заборгованості:

$$Дз_n + ЧД = Дз_k + ГН, \quad (7.1)$$

де $Дз_n, Дз_k$ – дебіторська заборгованість на початок і кінець періоду;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;

$ГН$ – грошові надходження.

За наявності інших суттєвих джерел надходження грошей, їх прогнозна сума додається до суми грошових надходжень від реалізації продукції.

- 2) Розраховується обсяг витрачання грошей, основним його складовим елементом є погашення кредиторської заборгованості. До інших напрямків використання грошей відносять заробітну плату, адміністративні та інші матеріальні витрати, а також капітальні інвестиції, сплату податків, дивідендів.

- 3) Розраховується чистий грошовий потік шляхом порівняння грошових надходжень і виплат, що прогнозуються.

- 4) Розраховується сукупна потреба в короткостроковому фінансуванні, що передбачає визначення розміру короткострокового банківського кредиту на плановий період, необхідного для забезпечення прогнозованого грошового потоку.

Визначення мінімально необхідної потреби в грошах (Γ_{min}) для здійснення поточної діяльності спрямоване на установлення нижньої межі залишків необхідних грошей у національній та іноземній валюті.

Існує два методи розрахунків:

$$\Gamma_{min} = \frac{ПО_{нл}}{Коб_{Г}} \quad \text{або} \quad \Gamma_{min} = \Gamma_k + \frac{ПО_{нл} - ПО_{ф}}{Коб_{Г}} \quad (7.2)$$

де Γ_k – залишок грошей на кінець звітного періоду;

$ПО_{нл}$ і $ПО_{ф}$ – відповідно плановий та фактичний обсяги платіжного обороту за поточними господарськими операціями;

$Коб_{Г}$ – оборотність грошей з урахуванням запланованих заходів щодо прискорення оборотності грошових активів.

Оскільки гроші підприємства являють собою один із випадків інвестування в товарно-матеріальні цінності, то під час аналізу до них можуть бути застосовані аналогічні моделі, які дають змогу оптимізувати величину грошових коштів.

7.3 Методи розрахунку чистого грошового потоку

У західній практиці чистий грошовий потік має назву Cash Flow. Він використовується, з одного боку, як індикатор фінансової стійкості підприємства (як показник оцінки потенціалу внутрішніх джерел фінансування), з іншого боку, як індикатор прибутковості.

Він може розглядатися як показник наявних внутрішніх фінансових джерел, а отже, відображати спроможність підприємства за рахунок власних фінансових ресурсів здійснювати інвестиційну діяльність, виконувати боргові зобов'язання та виплачувати дивіденди. У цьому випадку чистий грошовий потік визначається як сума чистого прибутку і амортизаційних відрахувань підприємства.

У широкому розумінні чистий грошовий потік є основним показником Звіту про рух грошових коштів і визначається як різниця між надходженням і витрачанням коштів за певний період часу.

Чистий грошовий потік за всіма видами діяльності визначається як сума чистих грошових потоків, визначених за операційною, інвестиційною і фінансовою діяльністю. Сальдо (чистий рух коштів) повинне бути рівним збільшенню (зменшенню) залишку коштів між двома звітними періодами.

Існує два методи розрахунку чистого грошового потоку підприємства: прямий та непрямий. Враховуючи, що Звіт про рух грошових коштів складається за прямим методом, то в процесі аналізу використовується значення чистого грошового потоку визначеного саме за цим підходом.

Формування грошових потоків у розрізі видів діяльності підприємства та чистого грошового потоку, як результативного показника, можна представити у формалізованому вигляді (табл. 7.2).

Таблиця 7.2 – Порядок визначення чистого грошового потоку підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку
Чистий грошовий потік від операційної діяльності (ЧГП _{Од})	<p>за прямим методом:</p> $ДРрп + Нп + ЦФ + И_{Од} - П_{ТМЦ} - ЗП - ПП - ИВ_{Од}$ <p>де ДРрп – доход від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); Нп – надходження від повернення податків і зборів; ЦФ – цільове фінансування; И_{Од} – сума інших надходжень від операційної діяльності; П_{ТМЦ} – сума коштів, виплачена за придбані товарно- матеріальні цінності; ЗП – сума виплаченої заробітної плати персоналу підприємства та відрахування на соціальні заходи; ПП – сума податкових платежів; ИВ_{Од} – сума інших виплат від операційної діяльності</p>

Продовження таблиці 7.2

	<p>за непрямым методом: $\Phi P_{\text{ОП}} + \Delta \text{Ам} + \Delta \text{Дз} + \Delta \text{Зтмц} + \Delta \text{Кз} + \Delta \text{ДМП} + \Delta \text{Р} + \Delta \text{АВ}_{\text{Од}} + \Delta \text{АВ}_{\text{В}}$, де $\Phi P_{\text{ОП}}$ – фінансовий результат до оподаткування; Ам – сума амортизації основних засобів і нематеріальних активів; $\Delta \text{Дз}$ – зміна суми дебіторської заборгованості; $\Delta \text{Зтмц}$ – зміна суми запасів і ПДВ за придбаними цінностями, що входять до складу оборотних активів; $\Delta \text{Кз}$ – зміна суми кредиторської заборгованості; $\Delta \text{ДМП}$ – зміна суми доходів майбутніх періодів; $\Delta \text{Р}$ – зміна суми резерву майбутніх витрат і платежів; $\Delta \text{АВ}_{\text{Од}}$ – зміна суми одержаних авансів; $\Delta \text{АВ}_{\text{В}}$ – зміна суми виданих авансів</p>
Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності (ЧГП _{Ід})	$N_{\text{Оз}} + N_{\text{НА}} + N_{\text{ДФА}} + N_{\text{ВА}} + D_{\text{Од}} + I_{\text{Ід}} - P_{\text{Оз}} - I_{\text{СКБ}} - P_{\text{НА}} - P_{\text{ДФА}} - P_{\text{ВА}} - I_{\text{Ід}}$, де $N_{\text{Оз}}$ – надходження від реалізації основних засобів; $N_{\text{НА}}$ – надходження від реалізації нематеріальних активів; $N_{\text{ДФА}}$ – надходження від реалізації довгострокових фінансових активів; $N_{\text{ВА}}$ – надходження від реалізації раніше викуплених акцій підприємства; $D_{\text{Од}}$ – сума одержаних дивідендів і процентів за довгостроковими цінними паперами; $I_{\text{Ід}}$ – сума інших надходжень від інвестиційної діяльності; $P_{\text{Оз}}$ – сума придбаних основних засобів; $I_{\text{СКБ}}$ – інвестиції на капітальне будівництво; $P_{\text{НА}}$ – сума придбання нематеріальних активів; $P_{\text{ДФА}}$ – сума придбання довгострокових фінансових активів; $P_{\text{ВА}}$ – сума викуплених власних акцій підприємства; $I_{\text{Ід}}$ – сума інших виплат від інвестиційної діяльності
Чистий грошовий потік від фінансової діяльності (ЧГП _{Фд})	$Z_{\text{Вк}} + Z_{\text{Дк}} + Z_{\text{Кк}} + I_{\text{Фд}} - I_{\text{Фд}} - B_{\text{Кк}} - B_{\text{д}} - I_{\text{Вфд}}$, де $Z_{\text{Вк}}$ – сума додатково залученого із зовнішніх джерел і власного капіталу; $Z_{\text{Дк}}$ – сума додатково залучених довгострокових кредитів і позик; $Z_{\text{Кк}}$ – сума додатково залучених короткострокових кредитів і позик; $I_{\text{Фд}}$ – сума інших надходжень від фінансової діяльності; $I_{\text{Фд}}$ – сума виплат основного боргу за довгостроковими кредитами і позиками; $B_{\text{Кк}}$ – сума виплат основного боргу за короткостроковими кредитами і позиками; $B_{\text{д}}$ – сума виплачених дивідендів; $I_{\text{Вфд}}$ – сума інших виплат від фінансової діяльності
Чистий грошовий потік (ЧГП _{ЗАГ})	$\text{ЧГП}_{\text{Од}} + \text{ЧГП}_{\text{Ід}} + \text{ЧГП}_{\text{Фд}}$

Один з аспектів аналізу грошових потоків є визначення достатності генерованого підприємством чистого грошового потоку з позиції фінансування його потреб. Для цього використовують *коефіцієнт достатності чистого грошового потоку* ($K_{\text{дчгп}}$), який розраховують за формулою:

$$K_{дчгп} = \frac{ЧГП}{K_{п} + \Delta BЗ + Д}, \quad (7.3)$$

де $ЧГП$ – сума чистого грошового потоку підприємства за аналізований період, тис. грн.;

$K_{п}$ – сума погашення довго- і короткострокових кредитів, тис. грн.;

$\Delta BЗ$ – приріст виробничих запасів, тис. грн.;

$Д$ – сума виплачених дивідендів, тис. грн.

Негативні наслідки для фінансового стану підприємства має як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки.

Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку виявляються у зниженні ліквідності активів і платоспроможності підприємства в цілому, в зростанні недопустимої кредиторської заборгованості, затримках у погашенні кредитів, а в кінцевому результаті – у зниженні рентабельності авансованого капіталу.

Негативні наслідки надлишкового грошового потоку виявляються у зниженні внаслідок інфляції реальної вартості надлишкових коштів, втраті прибутку від не залученого в обіг капіталу.

Для оптимізації дефіцитного грошового потоку застосовують систему прискорення залучення коштів і сповільнення їх видатків. Для оптимізації надлишкового грошового потоку використовують різні форми інвестиційної активності.

7.4. Аналіз якості, ліквідності та ефективності грошових потоків підприємства

Якість чистого грошового потоку – це узагальнена характеристика структури джерел формування чистого грошового потоку підприємства. Вона може бути оцінена двома методами: на основі співвідношень чистих потоків у розрізі окремих видів діяльності; на основі аналізу структури надходжень і витрачань коштів.

Відповідно до першого методу виділяють три види якості чистого грошового потоку, порядок оцінки яких та характеристика подано в таблиці 7.4.

При використанні другого методу оцінки якості чистого грошового потоку необхідно звернути особливу увагу на зміну суми і питомої ваги грошових надходжень від реалізації продукції:

– висока якість чистого грошового потоку характеризується зростанням питомої ваги чистого прибутку, отриманого за рахунок збільшення випуску продукції і зниження його собівартості;

– низька якість чистого грошового потоку – за рахунок збільшення частки чистого прибутку, пов'язаного зі зростанням цін на продукцію, здійсненням іншої операційної діяльності.

Таблиця 7.4 - Оцінка якості грошового потоку підприємства на основі співвідношень чистих потоків у розрізі видів діяльності

Вид якості	Алгоритм оцінки	Характеристика
Висока	$ЧП_{Од} > 0$ $ЧП_{Ід} < 0$ $ЧП_{Фд} < 0$ $ЧП_{ЗАГ} > 0$	операційна діяльність підприємства забезпечує достатню кількість коштів для здійснення операційних витрат, фінансування інвестиційних потреб і для здійснення платежів за фінансовою діяльністю
Нормальна	$ЧП_{Од} > 0$ $ЧП_{Ід} < 0$ $ЧП_{Фд} > 0$ $ЧП_{ЗАГ} > 0$	підприємство здійснює інвестиції за рахунок коштів отриманих від операційної діяльності і залучених кредитів або додаткових вкладень власників
Кризова	$ЧП_{Од} < 0$ $ЧП_{Ід} > 0$ $ЧП_{Фд} > 0$ $ЧП_{ЗАГ} < 0$	підприємство фінансує операційні виплати за рахунок надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності. Така структура грошових потоків припустима тільки для новостворених підприємств

Аналіз ліквідності чистого грошового потоку дозволяє дослідити можливість підприємства щодо здійснення необхідних платежів і виконання фінансових зобов'язань. Рівень ліквідності чистого грошового потоку підприємства оцінюється на основі показників, алгоритм розрахунку яких подано в таблиці 7.5.

Таблиця 7.5 - Характеристика показників ліквідності чистого грошового потоку підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
Коефіцієнти ліквідності грошових потоків підприємства		
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	$\frac{\text{Грошові надходження}}{\text{Грошові витрачання}}$ $\frac{\text{Сума валового вхідного грошового потоку} - (\text{Залишок коштів на кінець періоду} - \text{Залишок коштів на початок періоду})}{\text{Сума валового вхідного грошового потоку}}$	характеризує забезпеченість витрачання грошей їх надходженням. Якщо даний показник менше 1, то підприємству необхідно вживати заходи для додаткового залучення інвестиційних ресурсів
Коефіцієнт відношення грошових надходжень до чистого грошового потоку	$\frac{\text{Грошові надходження}}{\text{Чистий грошовий потік}}$	характеризує, який обсяг грошових надходжень потрібний для отримання 1 гривні чистого грошового потоку
Коефіцієнт інкасації дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Грошові надходження}}{\text{Дебіторська заборгованість}}$	характеризує ступінь обертання дебіторської заборгованості на основі грошових надходжень

Продовження таблиці 7.5

Коефіцієнт покриття кредиторської заборгованості надходженням грошей	$\frac{\text{Грошові надходження}}{\text{Кредиторська заборгованість}}$	характеризує здатність підприємства виконувати поточні зобов'язання за рахунок надходження грошей
Коефіцієнт поповнення грошових коштів	$\frac{\text{Грошові надходження}}{\text{Залишок грошових коштів}}$	характеризує ступінь збільшення залишку грошових коштів
Коефіцієнт обертання оборотних активів на основі грошових надходжень	$\frac{\text{Грошові надходження}}{\text{Оборотні активи}}$	характеризує ступінь обертання оборотних активів підприємства на основі грошових надходжень

Важливе значення має оцінка ефективності грошових потоків. Ефективне формування грошових потоків означає таке співвідношення між надходженнями і витрачаннями грошових коштів, яке формує вхідний чистий грошовий потік та забезпечує отримання чистого прибутку. У табл. 7.6 подано характеристику показників аналізу ефективності грошових потоків підприємства [19].

Таблиця 7.6 - Характеристика показників ефективності грошових потоків підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
Коефіцієнт притоку грошових коштів	$\frac{\text{Чистий грошовий потік}}{\text{Грошові надходження}}$	характеризує скільки гривень чистого грошового потоку генерує 1 гривня грошових надходжень
Коефіцієнт ефективності грошового потоку	$\frac{\text{Чистий грошовий потік}}{\text{Грошові витрачання}}$	характеризує скільки гривень чистого грошового потоку забезпечує 1 гривня грошових виплат
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	$\frac{\text{Чистий грошовий потік} - \text{Виплачені дивіденди}}{\text{Приріст реальних інвестицій} - \text{Приріст довгостроювих фінансових інвестицій}}$	показує частку чистого грошового потоку спрямованого на заміну активів зростання виробництва, і вважається достатнім на рівні 8-10%
Коефіцієнт покриття дебіторської заборгованості чистим грошовим потоком	$\frac{\text{Чистий грошовий потік}}{\text{Дебіторська заборгованість}}$	чистим грошовим потоком характеризує скільки гривень чистого грошового потоку припадає на 1 гривню майбутніх грошових надходжень

Продовження таблиці 7.6

Коефіцієнт забезпечення кредиторської заборгованості чистим грошовим потоком	$\frac{\text{Чистий грошовий потік}}{\text{Кредиторська заборгованість}}$	характеризує ступінь покриття кредиторської заборгованості чистим грошовим потоком підприємства
Коефіцієнт чистого поповнення грошових коштів	$\frac{\text{Чистий грошовий потік}}{\text{Залишок коштів}}$	характеризує ступінь поповнення залишку коштів підприємства за рахунок чистого грошового потоку
Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів на основі чистого грошового потоку	$\frac{\text{Чистий грошовий потік}}{\text{Оборотні активи}}$	характеризує розмір чистого грошового потоку, що генерується 1 гривнею оборотних активів підприємства

Коефіцієнт операційного левериджу - показник, який характеризує співвідношення постійних і змінних операційних витрат підприємства, а відповідно й інтенсивність впливу на операційний прибуток підприємства. Його обчислюють за формулою (7.4):

$$Kop.лев. = Vn / Vz \quad (7.4)$$

де Vn - сума постійних операційних витрат;

Vz - загальна сума операційних витрат.

Чим вище значення $Kop.лев.$ на підприємстві, тим більшою мірою воно спроможне прискорити темпи приросту операційного прибутку щодо темпів зростання реалізації продукції.

Тема 8. АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

8.1. *Сутність і значення аналізу ділової активності підприємства.*

8.2. *Фінансовий і операційний цикл підприємства.*

8.3. *Оцінка стійкості економічного зростання.*

8.1 Сутність і значення аналізу ділової активності підприємства

Ділова активність доволі широке поняття й охоплює практично всі аспекти роботи підприємства та передбачає оцінку ринкової ситуації, яка характеризується обсягом виробництва, інвестицій, кількістю і розміром угод, станом портфелю замовлень, динамікою зайнятості, цін, завантаження виробничих потужностей, що в кінцевому підсумку у фінансовому аспекті проявляється, передусім, у швидкості обороту його коштів. Виділяють ділову активність підприємств щодо мобілізації внутрішніх ресурсів економічного зростання та активність у зовнішньому економічному середовищі.

Внутрішня активність виражається у зростанні економічного потенціалу підприємств чи підвищенні ефективності його використання. Аналіз і оцінка внутрішньої ділової активності здійснюється у кількісному і якісному вимірах.

Кількісні параметри оцінки ділової активності виражені динамікою показників виробничо-фінансової діяльності підприємств, що характеризують зміну обсягів виробництва і реалізації продукції, витрат підприємства і швидкості обороту його коштів.

Кількісна оцінка і аналіз ділової активності можуть бути здійснені за двома напрямками:

- ступінь виконання плану за основними показниками, що забезпечують задані темпи їх зростання;
- рівень ефективності використання ресурсів.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті виявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки коефіцієнтів оборотності, які у загальному випадку являють собою відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньої за період величини коштів або їх джерел.

Якість економічного зростання може характеризуватися узагальнюючими показниками, які визначають ступінь окупності (оборотності) активів і капіталу. До них варто віднести такі показники:

- коефіцієнт оборотності вкладеного капіталу;
- коефіцієнт оборотності власного капіталу;
- коефіцієнт оборотності оборотних активів (мобільних активів, виробничих запасів, готової продукції, дебіторської заборгованості) (табл. 8.1).

Таблиця 8.1 – Алгоритм розрахунку показників ділової активності

Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення
Коефіцієнт оборотності вкладеного капіталу (коефіцієнт трансформації)	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість капіталу}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (коефіцієнт адекватності інвестування)	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна дебіторська заборгованість}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	$\frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість матеріальних запасів}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності основних засобів	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість кредиторської заборгованості}}$	збільшення

Коефіцієнт оборотності вкладеного капіталу (коефіцієнт трансформації) відображає швидкість обороту (у кількості оборотів за період) сукупного капіталу підприємства, тобто показує, скільки разів за аналізований період відбувається повний цикл виробництва й обігу, що приносить відповідний ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна одиниця активів. Під час аналізу цього коефіцієнту необхідно звертати увагу на те, чи пов'язане його збільшення зі зменшенням балансової вартості основних засобів. Якщо такий факт має місце, це може свідчити про можливі проблеми підприємства з інвестиціями.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу (коефіцієнт адекватності інвестування) розраховується як відношення чистого доходу від реалізації до середньорічної величини власного капіталу підприємства. Він свідчить про те, на скільки масштаб діяльності підприємства забезпечується власним капіталом. Якщо в аналізованого підприємства цей коефіцієнт значно перевищує середньо галузевий, це свідчить про те, що підприємство максимальною мірою використовує кожен гривню вкладених власниками коштів.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості надає можливість визначити, скільки разів протягом періоду обсяги надходжень від реалізації можуть вмістити в собі середній залишок боргових прав. Підвищення оборотності дебіторської заборгованості свідчить про покращення платіжної

дисципліни покупців: своєчасне погашення покупцями заборгованості перед підприємством і скорочення продажів з відстрочкою платежу.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості характеризує швидкість розрахунків з постачальниками та іншими кредиторами, які обслуговують поточну діяльність підприємства щодо придбання товарно-матеріальних цінностей. Підвищення даного показника в динаміці свідчить про покращення розрахунково-платіжної дисципліни підприємства у відносинах з постачальниками, бюджетом, позабюджетними фондами, персоналом підприємства, іншими кредиторами.

Позитивною тенденцією в організації розрахунків підприємства є перевищення коефіцієнтом оборотності дебіторської заборгованості коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості і навпаки, перевищення коефіцієнтом оборотності кредиторської заборгованості коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості є наслідком прорахунків підприємства в роботі з покупцями боржниками, зростанням обсягів комерційного кредитування.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів – показує число разів поповнення запасів за рік. Зростання значення даного показника в динаміці, свідчить про зменшення обсягів неліквідних статей оборотних активів, що сприяє покращенню структури оборотних активів підприємства в цілому та підвищення рівня його фінансової стійкості.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) характеризує ефективність використання основних засобів. Позитивною тенденцією значення даного коефіцієнту є його зростання в динаміці, а зниження фондовіддачі є результатом зменшення обсягу реалізації або занадто високої вартості капітальних вкладень.

Вагомою складовою внутрішнього аналізу ділової активності є оцінка додержання підприємством **«золотого правила економіки»** (див. тему 2: $Tr(ЧП) > Tr(ЧД) > Tr(ВК) > Tr(А)$). Можливе відхилення від нормативної залежності не варто розглядати як негативні аспекти в оцінці ділової активності. Причинами порушення системи нерівностей “золотого правила економіки” можуть бути: освоєння нових перспективних напрямів застосування капіталу, реконструкція та модернізація виробництв, упровадження нововведень тощо.

Оцінка ринкової позиції підприємства, тобто його активність у зовнішньому економічному середовищі може оцінюватися за такими кількісними параметрами:

- зміною питомої ваги підприємства на ринку продукції (робіт, послуг);
- масштабами партнерських відносин на внутрішньому та зовнішньому ринку країни;
- обсягом зовнішньоекономічного обороту;
- приростом кількості робочих місць;

– динамікою фондової активності, яка виражається збільшенням обсягу реалізації акцій, підвищенням коефіцієнта котирування, зростанням прибутковості та рівня дивідендного доходу акцій.

Якісними параметрами ділової активності підприємств у зовнішньому економічному середовищі можуть бути:

- імідж підприємства, його ділова репутація;
- соціальна активність підприємства, яка виражається у його участі в розв'язанні складних соціальних завдань подолання безробіття, соціального захисту, формуванні соціальної інфраструктури у районах його місцезнаходження;
- природоохоронна активність підприємства, яка виражається у створенні екологічно чистих виробництв, фінансуванні рекреаційних програм, боротьбі зі шкідливими викидами та забрудненням навколишнього середовища, здійсненні добровільних внесків на охорону природи.

8.2 Фінансовий і операційний цикл підприємства

Важливими показниками ділової активності підприємства є тривалість операційного та фінансового циклу.

Операційний цикл – інтервал часу, протягом якого поточні активи підприємства виконують повний оборот: від придбання запасів для здійснення діяльності до отримання коштів від реалізації виробленої з них продукції.

Тривалість операційного циклу розраховується як сума **тривалості виробничого циклу і періоду обороту дебіторської заборгованості**.

Виробничий цикл починається з моменту надходження матеріалів на склад підприємства, закінчується в момент відвантаження покупцеві продукції, що була виготовлена з даних матеріалів.

Тривалість виробничого циклу обчислюється як сума періодів обороту всіх нормованих складових оборотних коштів (запасів сировини, незавершеного виробництва, запасів готової продукції).

Фінансовий цикл – часовий інтервал, протягом якого власні оборотні кошти виконують один оборот. Фінансовий цикл починається з моменту оплати за придбані у постачальників матеріали (погашення кредиторської заборгованості) і закінчується в момент одержання грошей від покупців за відвантажену продукцію (погашення дебіторської заборгованості). Фінансовий цикл починається після закінчення періоду обороту кредиторської заборгованості. Але не слід розуміти, що в ряді випадків фінансовий цикл починається пізніше виробничого. Тривалість фінансового циклу менше тривалості операційного циклу на величину періоду обороту кредиторської заборгованості з врахуванням періоду обороту авансів, тобто більше на період обороту виданих авансів і менше на період обороту авансів отриманих.

Він здійснює вирішальний вплив на формування величини і структури власних оборотних коштів. У тих випадках, коли власні оборотні кошти мають від'ємне значення, поняття фінансового циклу не існує.

Сутність даного показника полягає в тому, що чим вище значення фінансового циклу, тим вище потреба підприємства в грошових коштах для придбання оборотних виробничих коштів.

Позитивне значення тривалості фінансового циклу виникає внаслідок значного зниження обсягів кредиторської заборгованості одночасно із зростанням дебіторської заборгованості, що призводить до «вимивання» грошей з підприємства, виникненню потреби в додатковому залученні капіталу для поповнення оборотних коштів.

Від'ємне значення тривалості фінансового циклу є свідченням того, що підприємство в середньому отримує від клієнтів гроші раніше, ніж здійснює платежі своїм кредиторам.

За умови, якщо фінансовий цикл підприємства дорівнює «0», терміни надходження грошових коштів від дебіторів підприємства співпадають із термінами їх повернення кредиторам. Така ситуація є прийнятною для забезпечення безперервного функціонування підприємства, однак, має певний недолік, пов'язаний із неможливістю накопичення грошових коштів на рахунках.

Загальна тривалість і структура операційного і фінансового циклів пов'язані зі специфікою роботи підприємства, зокрема з технологічними особливостями і сформованими традиціями в роботі з постачальниками і споживачами, але також можуть відображати і недоліки в управлінні поточними активами.

Для аналізу ділової активності необхідно не тільки розглянути співвідношення тривалості операційного і фінансового циклів, але і зробити оцінку структури цих циклів (порівняти між собою періоди обороту окремих складових (запасів сировини і матеріалів, незавершеного виробництва, запасів готової продукції, дебіторської і кредиторської заборгованості)) (рис. 8.1).

Одним з важелів покращення фінансового стану підприємства є скорочення фінансового циклу при збереженні певного балансу між рахунками дебіторів і кредиторів.

Оскільки тривалість операційного циклу більше тривалості фінансового циклу на період обороту кредиторської заборгованості, то скорочення фінансового циклу забезпечує, зазвичай, зменшення операційного циклу.

Забезпечення скорочення фінансового циклу залежить від термінів обороту його складових елементів. При прагненні до скорочення фінансового циклу підприємство звичайно має у своєму розпорядженні можливості зменшення періодів обороту запасів і готової продукції. Деякою мірою можливості підприємства обмежені при скороченні періоду обороту дебіторської заборгованості і збільшенні періоду обороту кредиторської заборгованості.

Одним з важелів покращення фінансового стану підприємства є скорочення фінансового циклу при збереженні певного балансу між рахунками дебіторів і кредиторів.

Оскільки тривалість операційного циклу більше тривалості фінансового циклу на період обороту кредиторської заборгованості, то скорочення фінансового циклу забезпечує, зазвичай, зменшення операційного циклу.

Забезпечення скорочення фінансового циклу залежить від термінів обороту його складових елементів. При прагненні до скорочення фінансового циклу підприємство звичайно має у своєму розпорядженні можливості зменшення періодів обороту запасів і готової продукції. Деякою мірою можливості підприємства обмежені при скороченні періоду обороту дебіторської заборгованості і збільшенні періоду обороту кредиторської заборгованості.

Рисунок 8.1 – Взаємозв’язок виробничого, операційного і фінансового циклів підприємства [19]

8.3 Оцінка стійкості економічного зростання

Пріоритетною є ділова активність стратегічного виміру, яка виражається за стійкістю економічного зростання.

Основні показники стійкого економічного зростання:

1) стабільні або зростаючі темпи приросту вартості підприємства. Важливо виділити вплив інфляції на зміну ціни капіталу підприємств;

- 2) приріст обсягу довгострокового фінансування (довгострокові інвестиції та довгострокове залучення капіталу) за параметрами реальної прибутковості й оптимістичного ризику;
- 3) збільшення обсягу власного капіталу (абсолютний приріст і стійкі темпи зростання) насамперед за рахунок акціонерної діяльності та фінансових результатів діяльності;
- 4) приріст оборотності активів і капіталу, що зумовлює їх вивільнення для розширення підприємницької діяльності.

Створення умов стійкого економічного зростання мінімізує ризик фінансової кризи та втрати конкурентоспроможності.

Враховуючи, що пріоритетним джерелом забезпечення стійкості економічного зростання є прибуток підприємства, то можливості підприємства у досягненні цієї мети можуть бути оцінені за зростанням **коефіцієнта реінвестування прибутку** (K_{PI}), який визначають з розрахунків:

$$K_{PI} = \frac{ЧП - Д}{ВК} \quad (8.1)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, грн.;

$Д$ – дивіденди, які виплачують акціонерам, грн.;

$ВК$ – власний капітал підприємства, грн.

Коефіцієнт реінвестування прибутку (або *коефіцієнт стійкості економічного зростання*) засвідчує, якими темпами в середньому збільшується власний капітал підприємства [19].

Тема 9. АНАЛІЗ ПРИБУТКОВОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

9.1. Значення та завдання аналізу формування фінансових результатів діяльності підприємства.

9.2. Аналіз рівня, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства. Аналіз рівня беззбитковості.

9.3. Факторний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.

9.4. Аналіз розподілу та використання чистого прибутку.

9.5. Розрахунок показників рентабельності.

9.1 Значення та завдання аналізу формування фінансових результатів діяльності підприємства

Фінансовий результат є визначальним критерієм ефективності господарювання та основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства і визначається як різниця між доходами і витратами, що виникають у процесі здійснення підприємницької діяльності.

Метою здійснення аналізу фінансових результатів є визначення результативності й ефективності господарської діяльності та загальної оцінки роботи підприємства, а також виявлення факторів, які впливають на фінансові результати для розробки системи заходів щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

Основними завданнями аналізу фінансових результатів є:

- дослідження рівня, складу та структури фінансових результатів у динаміці;
- контроль за процесом формування фінансових результатів за видами діяльності;
- оцінка абсолютних і відносних показників формування фінансових результатів від різних видів діяльності;
- виявлення факторів та причин, що справляють вплив на суму чистого фінансового результату і кількісний вимір їх впливу на результативний показник;
- оцінка ефективності розподілу чистого прибутку підприємства;
- виявлення резервів збільшення суми чистого прибутку і рентабельності;
- оцінка роботи підприємства по використанню можливостей збільшення прибутку та рентабельності;
- розробка заходів щодо використання виявлених резервів.

Аналіз фінансових результатів проводять на підставі стандартних **методів**:

- **горизонтального** (або трендового), при якому аналіз фінансових результатів базується на вивченні динаміки окремих його показників у часі;
- **вертикального** (або структурного), під час якого аналіз фінансових результатів пов'язаний із структурним розкладанням агрегованих показників формування, розподілу і використання;

- *порівняльного* аналізу фінансових результатів, що базується на зіставленні значень окремих груп аналогічних його показників з плановими чи нормативними даними, середньогалузевими значеннями чи даними підприємств-конкурентів;
- *факторного* аналізу фінансових результатів як методики комплексного системного вивчення та виміру впливу факторів на величину результативного показника, а саме прибутку підприємства.

Таким чином, аналіз фінансових результатів є підґрунтям для прийняття фінансових і економічних рішень, спрямованих на попередження і скорочення збитків і втрат від різних видів діяльності, ефективне використання ресурсів, вибір якнайкращого варіанта інвестицій, розробки перспективних планів розвитку підприємства.

9.2 Аналіз рівня, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства. Аналіз рівня беззбитковості

Джерелом інформації для здійснення аналізу фінансових результатів є форма 2 “Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)” (Додаток Б), затверджена Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”.

Фінансові результати у Звіті про фінансові результати визначають за **видами діяльності**:

- основна діяльність – валовий прибуток (збиток);
- фінансовий результат від операційної діяльності – прибуток (збиток);
- фінансовий результат до оподаткування – прибуток (збиток);
- чистий фінансовий результат – чистий прибуток (збиток).

Обов’язковими елементами дослідження фінансових результатів діяльності підприємства є:

- аналіз змін кожного показника за поточний аналізований період (горизонтальний аналіз показників фінансових результатів за звітний період);
- аналіз структури відповідних показників та її змін (вертикальний аналіз);
- дослідження динаміки зміни показників фінансових результатів за ряд звітних періодів (трендовий аналіз).

Комплексне системне виявлення і вимірювання впливу факторів на формування фінансових результатів здійснюють за допомогою адитивних моделей їх розрахунку.

Валовий прибуток (збиток) (ВП(З)) підприємства розраховують як різницю між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (ЧД) та собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (СРП):

$$ВП(З) = ЧД - СРП, \quad (9.1)$$

Фінансовий результат (прибуток, збиток) від операційної діяльності (ФРОД) визначається як алгебраїчна сума валового прибутку

(збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат:

$$\Phi P_{Од} = ВП(З) + ІОД - АВ - ВЗ - ІОВ, \quad (9.2)$$

де ІОД – інші операційні доходи;

АВ – адміністративні витрати;

ВЗ – витрати на збут;

ІОВ – інші операційні витрати.

Фінансовий результат до оподаткування (ФРДО) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків) за мінусом фінансових та інших витрат (збитків):

$$\Phi P_{До} = \Phi P_{Од} + ДУК + ІФД + ІД - ФВ - ВУК - ІВ, \quad (9.3)$$

де ДУК – дохід від участі в капіталі, тобто дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі;

ІФД – інші фінансові доходи, тобто доходи за депозитними сертифікатами, дивіденди одержані, відсотки одержані, інші доходи, отримані від фінансових операцій;

ІД – інші доходи, тобто доходи від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності;

ФВ – фінансові витрати, тобто витрати, пов'язані з залученням позикового капіталу;

ВУК- втрати від участі в капіталі;

ІВ – інші витрати, до яких відносять втрати від неопераційних курсових різниць та від уцінки необоротних активів, собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності.

Чистий фінансовий результат (прибуток, збиток) (ЧФР) визначають як алгебраїчна сума фінансового результату до оподаткування, витрат (доходу) з податку на прибуток, прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування.

$$\text{ЧФР} = \Phi P_{До} \pm В(Д)ПП, \quad (9.4)$$

де В(Д)ПП – витрати (дохід) з податку на прибуток.

Під час аналізу фінансових результатів здійснюють оцінку загальної величини валового прибутку та його структури в розрізі основних складових, якими є:

- фінансовий результат від операційної діяльності;
- фінансовий результат до оподаткування;

– чистий фінансовий результат.

У ході аналізу основну увагу необхідно акцентувати на валовому та чистому прибутках, як основних складових фінансових результатів підприємства.

Позитивна зміна всіх доходних складових та скорочення всіх втратних статей при формуванні чистого прибутку призводить до його зростання в розмірі, що дорівнює цій зміні. Додатково проводиться розрахунок і аналіз відносного показника частки зміни за певним фактором до загальної зміни прибутку, що дозволяє виявити провідні фактори.

Взаємозв'язок показників доходу від реалізації продукції, витрат та прибутку можна встановити на основі проведення операційного аналізу, який базується на розрахунку таких показників як: маржинальний дохід та точка беззбитковості. Характеристика показників та алгоритм їх розрахунку подано в табл. 9.1.

Таблиця 9.1 - Алгоритм розрахунку показників беззбитковості підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність показника
Маржинальний дохід ($M\delta$)	$M\delta = ЧД - ЗВ = ПВ + П_{o.d.}$	характеризує обсяг доходу від реалізації, якого достатньо для покриття постійних витрат і формування фінансового результату від операційної діяльності
Коефіцієнт маржинального доходу ($k_{M\delta}$)	$k_{M\delta} = \frac{M\delta}{Ц \times O} = \frac{Ц - ЗВ_{од}}{Ц}$	показує частку маржинального доходу у сумі чистого доходу від реалізації
Точка беззбитковості: – у натуральному вираженні (T_n)	$T_n = \frac{ПВ}{Ц - ЗВ_{од}} = \frac{ПВ}{M\delta}$	показує обсяг продажу продукції, при якому забезпечується беззбиткова діяльність
- у вартісному вираженні (T_v)	$T_v = \frac{ПВ}{k_{M\delta}}$	
Обсяг реалізації, необхідний для отримання певної суми прибутку (O_b)	$O_b = \frac{ПВ + П}{k_{M\delta}}$	показує обсяг доходу від реалізації, досягнення якого забезпечує отримання запланованої суми прибутку

$ЗВ$ – загальні змінні витрати;

$ЗВ_{од}$ – питомі змінні втрати (на одиницю продукції),

$ПВ$ – постійні витрати;

$П_{o.d.}$ – прибуток від операційної діяльності;

$Ц$ – ціна,

$П$ – плановий прибуток.

У процесі аналізу показники беззбитковості досліджуються в динаміці.

9.3 Факторний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

На формування фінансових результатів підприємства впливають різноманітні фактори. **Внутрішні фактори** впливу на фінансові результати можна поділи на **виробничі**, до числа яких відносяться: обсяг необоротних і оборотних активів; рівень фондоддачі та оборотності оборотних активів; сума власних та позикових фінансових ресурсів й рівень їх використання; чисельність персоналу та рівень продуктивності праці; фонд робочого часу; час роботи устаткування та **невиробничі**: постачальницько-збутова діяльність; соціальні умови праці; облікова політика; стадія життєвого циклу підприємства та продукції; фактори, пов'язані з порушенням господарської дисципліни, що призводять до штрафних санкцій та інші. Систему **зовнішніх факторів**, що впливають на фінансові результати діяльності підприємства становлять: соціально-економічні умови; рівень інфляції; ціни на виробничі ресурси; рівень насиченості ринків товарами; рівень конкуренції в галузі; державне регулювання цін, тарифів; фінансово-кредитна та податкова політика держави; рівень розвитку зовнішньоекономічних зв'язків; природні умови тощо.

Факторний аналіз фінансових результатів проводиться у розрізі видів діяльності підприємства. Важливе місце в процесі факторного аналізу фінансових результатів відводиться аналізу валового прибутку, як ключовому показнику, що характеризує результати здійснення основної діяльності.

Методика проведення факторного аналізу валового прибутку визначається цілями аналізу, а відповідно, і складом інформаційних джерел, що використовуються при даному аналізі. Так, **внутрішній аналіз** валового прибутку дозволяє оцінити вплив факторів більш детально, у той час як при **зовнішньому аналізі**, при якому обсяг інформації, що використовується для його проведення значно менший, і це дозволяє окреслити тільки основні тенденції щодо впливу факторів.

Методичні положення **зовнішнього аналізу** валового прибутку передбачають оцінку впливу таких **факторів**:

- 1) обсягу реалізації продукції в натуральному вираженні;
- 2) структури й асортименту реалізованої продукції;
- 3) рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції.

Розрахунок здійснюється в такому порядку:

1. Вплив зміни обсягу реалізації ($\Delta ВП_{OP}$) визначається за формулою:

$$\Delta ВП_{OP} = ВП_0 \times \left(\frac{СРП_1}{СРП_0} - 1 \right), \quad (9.5)$$

де $ВП_0$ – валовий прибуток базисного періоду;

$СРП_1$, $СРП_0$ – собівартість реалізованої продукції звітного і базисного періодів відповідно;

2. Вплив зміни структури й асортименту реалізованої продукції ($\Delta ВП_{стр}$) визначається за формулою:

$$\Delta ВП_{стр} = ВП_0 \times \left(\frac{ЧД_1}{ЧД_0} - \frac{СРП_1}{СРП_0} \right), \quad (9.6)$$

де $ЧД_1$, $ЧД_0$ – чистий дохід від реалізації звітнього і базисного періодів відповідно;

3. Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції ($\Delta ВП_{РВ}$) визначається за формулою:

$$\Delta ВП_{РВ} = ЧД_1 \times \left(\frac{СРП_0}{ЧД_0} - \frac{СРП_1}{ЧД_1} \right), \quad (9.7)$$

Найбільш імовірною причиною скорочення фінансових результатів від реалізації продукції є погіршення кон'юнктури ринку, внаслідок чого відбувається зниження обсягу реалізації в натуральному вираженні, і підприємство змушене знижувати ціни.

Більш точно оцінити вплив факторів на зміну валового прибутку дозволяє внутрішній аналіз. Традиційна методика **внутрішнього аналізу** дає можливість визначити вплив наступних **факторів**:

- обсягу реалізації в натуральному вираженні,
- структури реалізованої продукції;
- рівня цін реалізації;
- собівартості реалізованої продукції (табл. 9.2).

Таблиця 9.2 - Розрахунок впливу внутрішніх факторів на обсяг валового прибутку підприємства

Фактор	Модель оцінки впливу фактора на зміну валового прибутку
Зміна фізичного обсягу реалізації	$\Delta ВП_{ФОР} = ВП_0 \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0} - ВП_0 = \left(ЧД_0 - СРП_0 \right) \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0} - \left(ЧД_0 - СРП_0 \right)$
Зміна структури й асортименту реалізованої продукції	$\Delta ВП_{стр} = \left(ЧД_{ум} - СРП_{ум} \right) - \left(ЧД_0 - СРП_0 \right) \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0} =$ $= \left(\sum K_1 \times C_0 \right) - \sum K_1 \times C_0 \Rightarrow \left(ЧД_0 - C_0 \right) \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0}$
Зміна цін реалізації	$\Delta ВП_{ц} = \left(ЧД_1 - C_{ум} \right) - \left(ЧД_{ум} - C_{ум} \right) =$ $\left(ЧД_1 - C_1 - \sum K_1 \times C_0 \right) - \left(\sum K_1 \times C_0 - \sum K_1 \times C_0 \right)$
Зміна собівартості	$\Delta ВП_{с} = \left(ЧД_1 - C_1 \right) - \left(ЧД_1 - C_{ум} \right) =$ $\left(ЧД_1 - C_1 \right) - \left(ЧД_1 - \sum K_1 \times C_0 \right)$

$ЧД_{ум}$, $C_{ум}$ – чистий дохід від реалізації і собівартість реалізованої продукції звітнього обсягу реалізації при базисному рівні цін відповідно;

K_0, K_1 – обсяг реалізації продукції i -го виду в натуральному вираженні за базисний та звітний періоди відповідно;

Π_0 – ціна реалізації i -го виду продукції базисного періоду,

C_1, C_0 – собівартість реалізованої i -го виду продукції звітної і базисного періодів відповідно.

Наступним етапом є проведення факторного аналізу чистого фінансового результату. Розмір чистого фінансового результату підприємства може залежати від наступних факторів: обсягу реалізації, собівартості реалізованої продукції, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних доходів інших операційних витрат, фінансових результатів від інвестиційної та фінансової діяльності.

Вплив факторних показників на чистий фінансовий результат (прибуток чи збиток) підприємства можна подати у вигляді адитивної моделі (9.8):

$$\text{ЧФР} = \text{ЧД} - \text{СРП} + \text{ІОД} - \text{АВ} - \text{ВЗ} - \text{ІОВ} + \text{ДУК} + \text{ІФД} + \text{ІД} - \text{ФВ} - \text{ВУК} - \text{ІВ} - \text{ПП}, \quad (9.8)$$

Алгоритм розрахунку впливу представлених у моделі 9.8 факторів на чистий фінансовий результат підприємства подано в табл. 9.3.

Таблиця 9.3 – Розрахунок впливу внутрішніх факторів на формування чистого фінансового результату підприємства

Фактор	Модель оцінки впливу фактора на зміну чистого фінансового результату
Чистий дохід від реалізації продукції: – загальна зміна	$\Delta \text{ЧД}_{\text{заг}} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0$
- за рахунок зміни ціни	$\Delta \text{ЧД}_u = \text{ЧД}_1 - \frac{\text{ЧД}_1}{I_u}$ I_u – індекс середньої ціни реалізації
- за рахунок зміни обсягу реалізації	$\Delta \text{ЧД}_{\text{о рн}} = \frac{\text{ЧД}_1}{I_u} - \text{ЧД}_0$
Собівартість реалізованої продукції: – загальна зміна	$\Delta \text{СРП}_{\text{заг}} = \text{СРП}_1 - \text{СРП}_0$
- за рахунок зміни ціни	$\Delta \text{СРП}_u = \text{СРП}_1 - \frac{\text{СРП}_1}{I_u}$
- за рахунок зміни обсягу реалізації	$\Delta \text{СРП}_{\text{о рн}} = \frac{\text{СРП}_1}{I_u} - \text{СРП}_0$
Зміна інших операційних доходів	$\Delta \text{ЧФР}_{\text{дод}} = \text{ІОД}_1 - \text{ІОД}_0$
Зміна адміністративних витрат, витрат на збут і інші операційні витрати*	$\Delta \text{ЧФР}_{\text{вюд}} = - \left[\text{АВ}_1 + \text{ВЗ}_1 + \text{ІОВ}_1 \right] - \left[\text{АВ}_0 + \text{ВЗ}_0 + \text{ІОВ}_0 \right]$

Продовження таблиці 9.3

Зміна величини доходів від інвестиційної та фінансової діяльності	$\Delta ЧФР_{ДФД} = \left[\left(ЧУК_1 + IФД_1 + Д_1 \right) - \left(ЧУК_0 + IФД_0 + Д_0 \right) \right]$
Зміна витрат від інвестиційної та фінансової діяльності*	$\Delta ЧФР_{ВФД} = - \left[\left(ВУК_1 + ФВ_1 + ІВ_1 \right) - \left(ВУК_0 + ФВ_0 + ІВ_0 \right) \right]$
Зміна величини сплаченого податку на прибуток*	$\Delta ЧФР_{ПП} = - \left(ПП_1 - ПП_0 \right)$ ПП ₁ , ПП ₀ – сума сплаченого податку на прибуток

* витрати є факторами зворотного впливу на чистий фінансовий результат підприємства, що враховується знаком мінус у відповідних моделях.

9.4 Аналіз розподілу та використання чистого фінансового результату

Завдання аналізу розподілу чистого прибутку полягає у виявленні відповідності між розподілом чистого прибутку та результатами роботи підприємства.

Інформація про розподіл прибутку міститься у формах № 1 “Баланс” (Додаток А), № 2 “Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи)” (Додаток Б), № 4 “Звіт про рух власного капіталу” (Додаток Д) та фінансовому плані.

Розподіл прибутку визначається об’єктивними і суб’єктивними факторами.

До *об’єктивних* належить зміна нормативно-правової бази відрахувань з прибутку за ставками оподаткування, зміна структури пільг в оподаткуванні, зміна граничних рівнів рентабельності при ціноутворенні.

Суб’єктивні – це зміни політики дивідендних виплат і реінвестування.

Напрями розподілу чистого прибутку зазначаються у статуті чи установчих документах підприємства і можуть передбачати створення наступних фондів:

- резервного;
- фонду сплати дивідендів;
- фонду розвитку виробництва;
- фонду заохочення;
- фонду соціального розвитку та ін.

У процесі аналізу виявляються пропорції розподілу чистого прибутку та тенденції їх зміни протягом аналізованого періоду, тобто здійснюється структурний аналіз розподілу чистого прибутку в розрізі основних напрямів (виплата дивідендів, реінвестований прибуток, інші цілі).

Причинами виявлених змін в розподілі прибутку можуть бути:

- зміна прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства;
- зміна коефіцієнта відрахування з прибутку.

Суму розподіленого прибутку за відповідним напрямом (Сп) можна визначити як:

$$C_n = ЧП \times K_v, \quad (9.9)$$

де ЧП – чистий прибуток;

K_v – коефіцієнт відрахування з прибутку за відповідним напрямом.

9.5 Розрахунок показників рентабельності. Факторний аналіз показників рентабельності

Показники рентабельності характеризують відносну дохідність чи прибутковість, яка визначається у відсотках до витрат коштів чи майна.

Місце показників рентабельності у системі економічних категорій подано на рис. 9.1.

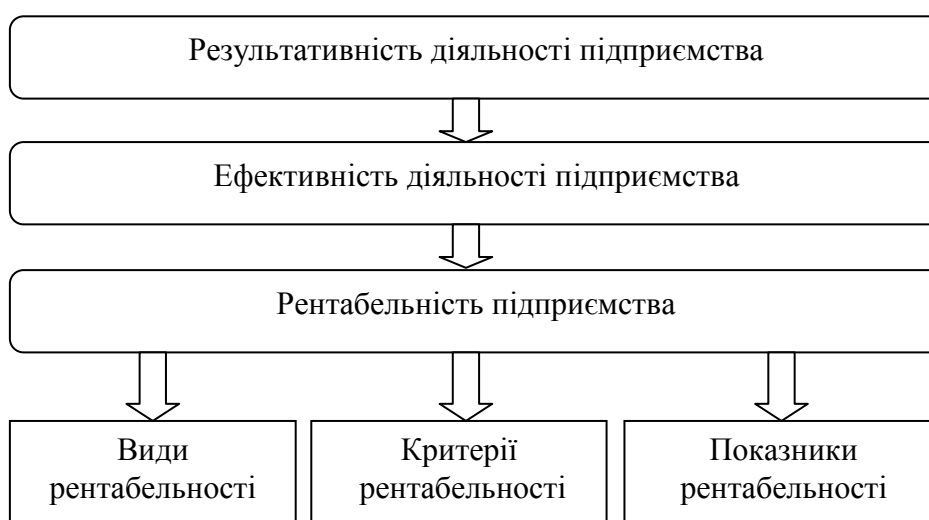

Рисунок 9.1 – Місце рентабельності в системі економічних категорій

Показники рентабельності можна об'єднати в кілька груп:

- 1) показники, що характеризують рентабельність (окупність) витрат виробництва й інвестиційних проектів;
- 2) показники, що характеризують рентабельність продажів;
- 3) показники, що характеризують прибутковість капіталу і його складових.

Рентабельність можна розраховувати на основі валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, прибутку до оподаткування й чистого прибутку.

Розрахунок показників рентабельності здійснюється за середньорічними показниками капіталу або майна. В окремих випадках, наприклад, факторний аналіз рентабельності, допускається їх розрахунок на початок та на кінець аналізованого періоду (табл. 9.4).

Таблиця 9.4 - Характеристика показників рентабельності підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
Показники, що характеризують рентабельність (окупність) витрат виробництва та інвестиційних проектів		
Рентабельність виробничих витрат	$\frac{\text{Валовий прибуток (збиток)}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$	показує, скільки валового прибутку (збитку) припадає на 1 гривню виробничих витрат. Повинна зберігати тенденція до зростання
Рентабельність операційних витрат	$\frac{\text{Валовий прибуток (збиток)}}{\text{Операційні витрати}}$	характеризує рівень прибутку, отриманого в результаті здійснення операційних витрат
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	$\frac{\text{Чистий дохід від реалізації}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$	за скільки обертів окупаються витрати
Показники, що характеризують рентабельність продажів		
Рентабельність продажів (комерційна рентабельність, ROS)	$\frac{\text{Чистий фінансовий результат (чистий прибуток)}}{\text{Чистий дохід від реалізації}}$	показує, наскільки ефективно й прибутково підприємство веде свою діяльність
Рентабельність реалізованої продукції	$\frac{\text{Валовий прибуток} + \text{Інші операційні доходи} - \text{Інші операційні витрати}}{\text{Собівартість реалізованої продукції} + \text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	характеризує рівень прибутковості операційної діяльності
Показники, що характеризують прибутковість капіталу і його складових		
Рентабельність сукупних активів (рентабельність сукупного капіталу, економічна рентабельність, ROA)	$\frac{\text{Фінансовий результат до оподаткування}}{\text{Сума активів}}$	характеризує рівень прибутку, генерованого всіма активами підприємства, що перебувають у його використанні за балансом. Зменшення рівня рентабельності активів може свідчити про скорочення попиту на продукцію підприємства та про перенагромадження активів
Рентабельність власного капіталу (фінансова рентабельність, ROE)	$\frac{\text{Чистий фінансовий результат (чистий прибуток)}}{\text{Власний капітал}}$	характеризує рівень прибутковості власного капіталу, тому найбільший інтерес представляє для наявних і потенційних власників й акціонерів

Продовження таблиці 9.4

Рентабельність виробничих активів	$\frac{\text{Чистий фінансовий результат (чистий прибуток)}}{\text{Середньорічна вартість основних виробничих засобів і матеріальних оборотних коштів}}$	показує рівень прибутковості основних і оборотних виробничих активів
-----------------------------------	--	--

Залежно від виду прибутку, що використовується в процесі аналізу, виділяють валову, операційну й чисту рентабельність продажів.

Валова рентабельність продажів (коефіцієнт валового прибутку) показує ефективність виробничої діяльності і цінової політики підприємства.

Операційна рентабельність продажів характеризує здатність підприємства генерувати прибуток. Високий рівень даного показника вказує на те, що дохід зростає швидше, ніж операційні витрати.

Чиста рентабельність продажів характеризує ефективність всіх видів діяльності підприємства, відображає повний вплив структури капіталу й фінансування підприємства на його рентабельність.

Зміни у рівні показників рентабельності реалізації продукції можуть відбуватися під впливом змін структури реалізації продукції та індивідуальної рентабельності окремих видів продукції (робіт, послуг).

На зміну рентабельності виробничих активів (КРВа) впливають зміни рівнів фондівіддачі та обертання матеріальних оборотних коштів, а також рентабельності (дохідності) обсягу реалізації продукції:

$$K_{PBA} = \frac{ЧП}{ОВЗ + МОА} = \frac{\frac{ЧП}{ЧД}}{\frac{ОВЗ}{ЧД} + \frac{МОА}{ЧД}}, \quad (9.10)$$

де ОВЗ – вартість основних виробничих засобів;

МОА – вартість матеріальних оборотних активів.

Усі перелічені коефіцієнти доцільно застосовувати для оцінювання ефективності використання прибутку в динаміці за ряд періодів. Результати аналізу дають змогу зробити висновок про можливість максимізації прибутку підприємства.

Використовуючи детерміновані факторні моделі і методи елімінування, можна визначити ступінь впливу факторів на рентабельність підприємства [19].

Тема 10. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

10.1. Сутність, завдання та етапи проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

10.2. Методи узагальнюючої оцінки фінансового стану підприємства.

10.1 Сутність, завдання та етапи проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення фінансового потенціалу суб'єкта господарювання, вона дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в економічному середовищі.

Комплексний фінансовий аналіз використовується власниками для обґрунтування рішень стратегічного характеру, менеджерами підприємств – для інформаційного забезпечення потреб оперативного фінансового планування.

Такий аналіз є складовою інструментарію антикризового управління та методологічною базою провадження справи про банкрутство.

Результативні показники комплексного аналізу потенційним інвесторам підприємства необхідні для розроблення інвестиційних проектів та прийняття рішень щодо фінансування, кредиторам – для обґрунтування рішень про надання кредиту, його обсягів та умов.

Вважається, що цей вид аналізу, який уможливорює проведення як ретроспективної, так і перспективної оцінки фінансового стану підприємства, оптимально відповідає вимогам виконання таких завдань:

- залучення фінансових ресурсів;
- пошук високорентабельних проектів;
- оцінка надійності партнерів;
- оцінка доцільності інвестування;
- оптимізація фінансової діяльності підприємства;
- комплексне фінансове оздоровлення суб'єкта господарювання.

В організації процесу комплексного фінансового аналізу можна виділити кілька взаємопов'язаних етапів (рис. 10.1).

Інструментарій, що може бути використаний виконавцем комплексного аналізу для обробки вхідної фінансової інформації, можна об'єднати у три великі групи:

- ранжування фінансових показників та коефіцієнтів;
- розрахунок інтегрального показника фінансового стану підприємства;
- порівняння розрахункових показників з еталонними величинами.

Рисунок 10.1 – Етапи комплексного фінансового аналізу

10.2 Методи узагальнюючої оцінки фінансового стану підприємства

Сучасна практика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства нараховує значну кількість методичних рекомендацій щодо комплексної оцінки фінансового стану підприємства – від класичних моделей Альтмана, Лісу, Спрингейта, Тафлера, Чессера, Конана і Гольдера до адаптованих до вітчизняних умов господарювання, розроблених Р.С. Сайфулінім і Г.Г. Кадиковим, О. О. Терещенком та ін. Характеристика основних науково-методичних підходів до здійснення комплексної оцінки фінансового стану підприємства представлена в таблиці 10.1.

Таблиця 10.1 – Методики комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Назва методики	Розрахункова формула	Фактори, що включені в модель
Модель Альтмана	Для підприємств – емітентів (1968 рік): $Z_5 = 1,2K_1 + 1,4K_2 + 3,3K_3 + 0,6K_4 + 1,0K_5$	K_1 – частка чистого оборотного капіталу (оборотні активи за мінусом поточних зобов'язань) в активах; K_2 – відношення накопиченого (чистого) прибутку до активів;
	Для підприємств - не емітентів (1983 рік):	K_3 – рентабельність активів (відношення прибутку до оподаткування до активів);

Продовження таблиці 10.1

	$Z_5=0,717K_1+0,847K_2+3,107K_3+0,42K_4+0,998K_5$	<p>K_4 – відношення ринкової вартості емітованих акцій (ринкова вартість капіталу) до власних та довгострокових залучених коштів;</p> <p>K_5 – відношення чистого доходу від реалізації продукції до активів підприємства;</p> <p>K_4 (для не емітентів) – відношення балансової вартості власного капіталу до залученого капіталу (цей показник часто використовується у всіх випадках)</p>
Модель Таффлера	$Z=0,53K_1+0,13K_2+0,18K_3+0,16K_4$	<p>K_1 – відношення валового прибутку (або прибутку від реалізації продукції) до короткострокових зобов'язань;</p> <p>K_2 – відношення оборотних активів до середньорічної величини зобов'язань;</p> <p>K_3 – відношення короткострокових зобов'язань до суми активів;</p> <p>K_4 – відношення чистого доходу від реалізації продукції до суми активів</p>
Модель Ліса	$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4$	<p>X_1 – частка оборотних активів у вартості активів;</p> <p>X_2 – рентабельність активів (відношення прибутку від реалізації до активів);</p> <p>X_3 – нерозподілений прибуток до суми активів;</p> <p>X_4 – відношення власного капіталу до зобов'язань</p>
Коефіцієнт Бівера	$K_B = \frac{ЧП + Ам}{ПК}$	де $ЧП$ - чистий прибуток, $Ам$ – амортизація, $ПК$ – позиковий капітал.

Нормативи значень для *моделі Альтмана* (для емітентів):

$Z \leq 1,80$ – дуже висока імовірність банкрутства;

$Z: 1,81 - 2,70$ - висока імовірність банкрутства;

$Z: 2,71 - 2,90$ - можливе банкрутство;

$Z: \geq 2,91$ – дуже низька імовірність банкрутства.

Нормативи значень для *моделі Альтмана* (для не емітентів):

$Z < 1,23$ – банкрутство;

$Z: 1,23 - 2,89$ – ситуація невизначена;

$Z: > 2,90$ – ситуація стабільна.

Також у 1993 році Альтманом була запропонована модель Альтмана для невиробничих компаній.

Мінімальне значення для моделі Таффлера $Z < 0,2$ (дуже висока імовірність банкрутства). При $Z > 0,3$ існує дуже низька імовірність банкрутства.

Мінімальне значення для моделі Ліса $Z < 0,037$.

Система показників діагностики банкрутства Бівера представляє собою наступне (таблиця 10.2):

при значенні коефіцієнта Бівера 0,4-0,45 – добрий фінансовий стан;

при значенні коефіцієнта 0,17 – за 5 років до банкрутства;

при значенні коефіцієнта -0,15 – за рік до банкрутства.

Ознакою формування незадовільної структури балансу є таке фінансове становище підприємства, у якого протягом тривалого часу (1,5 – 2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2, що відображає небажане скорочення частки прибутку, яка направляється на розвиток виробництва.

Таблиця 10.2 – Система показників діагностики банкрутства підприємств за У.Бівером

Показник	Розрахунок показника	Значення показників		
		Стійка компанія	За 5р. до банкрутства	За 1р. до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток + Амортизація) / Зобов'язання	0,4 - 0,45	0,17	- 0,15
Рентабельність активів	(Чистий прибуток / Активи)100	6 - 8	4	- 22
Коефіцієнт фінансової залежності	Зобов'язання / Активи	$\geq 0,37$	$\geq 0,50$	$\geq 0,80$
Частка власних оборотних коштів в активах	Власний оборотний капітал / Активи	0,4	$\geq 0,3$	0,06
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / Короткострокові зобов'язання	$\geq 3,2$	≥ 2	≥ 1

Методологічна база комплексного аналізу повинна базуватись на таких методиках, які давали б змогу в обмежені строки оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання. Слід відзначити, що за тривалістю процедура проведення комплексного аналізу серед інших видів фінансового аналізу підприємства посідає друге місце, поступаючись лише експрес-аналізу.

Якщо експрес-аналіз протягом одного-двох днів, то комплексний фінансовий аналіз протягом двох-трьох тижнів має на меті не тільки ідентифікувати проблеми, а й зробити обґрунтовані висновки щодо формування тенденції зміни фінансового стану суб'єкта господарювання в цілому.

Залежно від поставленого завдання щодо організації комплексного фінансового аналізу конкретного об'єкта (підприємства) необхідно насамперед визначитись з оптимальною базою для порівняння значень аналітичних індикаторів – фінансових показників. Так, базою для забезпечення порівняльного аналізу можуть слугувати такі показники: середньогалузеві значення показників; показники фінансово-господарської діяльності

підприємств, що є лідерами у галузі, до якої належить об'єкт дослідження; певні нормативні значення фінансових показників відповідно до законодавчих та/або внутрішніх нормативних документів, рекомендацій науковців; цільові значення фінансових показників, визначені потенційними інвесторами або замовниками дослідження: оптимальні та/або критичні значення фінансових показників, розраховані аналітиками для підприємства, яке аналізується, враховуючи специфіку та особливості його фінансово-господарської діяльності; усереднені за часом значення фінансових показників, обчислені за даними фінансово-господарської діяльності підприємства у найбільш сприятливі періоди його функціонування.

При проведенні фінансового аналізу за коефіцієнтами мають враховуватися галузеві особливості підприємств (табл. 10.3).

Таблиця 10.3 – Оцінка ефективності діяльності підприємства з урахуванням галузевої специфіки

Коефіцієнт оборотності активів	Коефіцієнт рентабельності діяльності	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Оцінка з урахуванням галузевої специфіки
Високе значення	Високе значення	Високе значення	Задовільно для всіх підприємств
Низьке значення	Високе значення	Середнє значення	Задовільно для підприємств видобувної промисловості
Низьке значення	Середнє значення	Середнє значення	Задовільно для підприємств сільського господарства
Середнє значення	Високе значення	Низьке значення	Задовільно для будівельних підприємств
Високе значення	Низьке значення	Середнє значення	Задовільно для підприємств переробної, харчової промисловості, торгівлі
Низьке значення	Низьке значення	Низьке значення	Незадовільно для всіх підприємств

Ефективність комплексного аналізу значною мірою залежить від можливості побудови адекватної системи однозначності інтерпретації результатів з метою попередження та уникнення двозначності висновків [19].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз : теорія та практика : навчальний посібник / О. Я. Базилінська. – 2-ге вид.. – К. : ЦУЛ, 2011. – 328 с.
2. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз : теорія і практика : навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл.) – К. : Центр учбової літератури, 2009. - 328 с.
3. Грабовецький Б. Є. Фінансовий аналіз та звітність : навчальний посібник / Б. Є. Грабовецький, І. В. Шварц.- Вінниця : ВНТУ, 2011. - 281 с.
4. Гушко С. В. Фінансовий аналіз : навч. посібник. / С. В. Гушко, А. В. Шайкан, Н. П. Шайкан, О. А. Гушко. – Вид. 2-е, пе-рероб. і допов. – Кривий Ріг : Чернявський Д. О., 2011. – 174 с.
5. Дієва Н. М., Дедіков О. І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. - К. : Центр учбової літератури, 2007. - 328 с.
6. Кодекс України з процедур банкрутства. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст.74. Дата оновлення: 19.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1753> (дата звернення 12.05.2020).
7. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз : Навчальний посібник. - Х. : Фактор, 2007. – 784 с.
8. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр учбової літератури, 2008 – 392 с.
9. Косова Т. Д. Фінансовий аналіз : навч. посібник. / Т. Д. Косова, І. В. Сіменко та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2013 – 440 с.
10. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз : Навчальний посібник - К. : «Хай – Тек Прес», 2008. - 336 с.
11. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : підручник / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К. : КНТУ, 2014. – 536 с.
12. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз : Навч. посібник.- К. : Центр навчальної літератури, 2007. - 488 с.
13. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 1995 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 40, ст.365. Дата оновлення: 30.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 12.05.2020).
14. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ МФУ від 07.02.2013 № 73. Дата оновлення: 31.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17> (дата звернення: 12.05.2020).
15. Тринька Л.Я., Іванчук (Липчанська) О.В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2014. – 768 с.
16. Фінансовий аналіз : Навчально-методичний посібник / Л. С. Селіверстова, О. В. Скрипник / За ред. С. М. Безрутченка. – К. : ЦУЛ, 2012. – 274 с.

17. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського; ред.: Т.Д. Косова, І.В. Сіменко. – К. : ЦУЛ, 2013. – 440 с.
18. Хома І. Б. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / І. Б. Хома, Н. І. Андрушко, К. М. Слюсарчик ; 2-ге вид. — Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. — 339 с.
19. Школьник І. О. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І. О. [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.
20. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / За заг. ред. І. О. Школьник та В. М. Кремень [І. О. Школьник, В. М. Кремень, С. М. Козьменко та ін.]. К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 488 с.
21. Яценко В. М. Фінансовий аналіз : навч. посібник / В. М. Яценко, О. М. Шинкаренко, Н. М. Бразілій. – Черкаси : ЧДТУ, 2010. – 267 с.

ДОДАТОК А

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку
1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

	Дата (рік, місяць, число)	КОДИ
Підприємство _____	за ЄДРПОУ	01
Територія _____	за КОАТУУ	
Організаційно-правова форма господарювання _____	за КОПФГ	
Вид економічної діяльності _____	за КВЕД	
Середня кількість працівників ¹ _____		
Адреса, телефон _____		

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма N 2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку «v» у відповідній клітинці):
за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на _____ 20__ р.

Форма № 1 Код за ДКУД

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000		
первісна вартість	1001		
накопичена амортизація	1002		
Незавершені капітальні інвестиції	1005		
Основні засоби	1010		
первісна вартість	1011		
знос	1012		
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045		
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095		
II. Оборотні активи			
Запаси	1100		
Поточні біологічні активи	1110		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125		
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130		

Продовження додатка А

1	2	3	4
з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155		
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165		
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190		
Усього за розділом II	1195		
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300		
Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400		
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420		
Неоплачений капітал	1425	()	()
Вилучений капітал	1430	()	()
Усього за розділом I	1495		
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515		
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615		
розрахунками з бюджетом	1620		
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630		
Поточні забезпечення	1660		
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690		
Усього за розділом III	1695		
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900		

Керівник

Головний бухгалтер

¹ Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

ДОДАТОК Б

Підприємство _____

(найменування)

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ

КОДИ	
	01

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за 20__ р.

Форма № 2 Код за ДКУД 1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	()	()
Валовий:			
прибуток	2090		
збиток	2095	()	()
Інші операційні доходи	2120		
Адміністративні витрати	2130	()	()
Витрати на збут	2150	()	()
Інші операційні витрати	2180	()	()
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190		
збиток	2195	()	()
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220		
Інші доходи	2240		
Фінансові витрати	2250	()	()
Втрати від участі в капіталі	2255	()	()
Інші витрати	2270	()	()
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290		
збиток	2295	()	()
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350		
збиток	2355	()	()

Продовження додатка Б

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400		
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465		

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500		
Витрати на оплату праці	2505		
Відрахування на соціальні заходи	2510		
Амортизація	2515		
Інші операційні витрати	2520		
Разом	2550		

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Керівник

Головний бухгалтер

ДОДАТОК В

Підприємство _____
(найменування)

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ

КОДИ		

Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) за 20__р.

Форма № 3 Код за ДКУД 1801004

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000		
Повернення податків і зборів	3005		
у тому числі податку на додану вартість	3006		
Цільового фінансування	3010		
Інші надходження	3095		
Витрачання на оплату:			
Товарів (робіт, послуг)	3100	()	()
Праці	3105	()	()
Відрахувань на соціальні заходи	3110	()	()
Зобов'язань з податків і зборів	3115	()	()
Інші витрачання	3190	()	()
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195		
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності			
Надходження від реалізації:			
фінансових інвестицій	3200		
необоротних активів	3205		
Надходження від отриманих:			
відсотків	3215		
дивідендів	3220		
Надходження від деривативів	3225		
Інші надходження	3250		
Витрачання на придбання:			
фінансових інвестицій	3255	()	()
необоротних активів	3260	()	()
Виплати за деривативами	3270	()	()
Інші платежі	3290	()	()
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295		
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності			
Надходження від:			
Власного капіталу	3300		
Отримання позик	3305		
Інші надходження	3340		
Витрачання на:			
Викуп власних акцій	3345	()	()
Погашення позик	3350		
Сплату дивідендів	3355	()	()
Інші платежі	3390	()	()
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395		
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400		

Продовження додатка В

1	2	3	4
Залишок коштів на початок року	3405		
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410		
Залишок коштів на кінець року	3415		

Керівник

Головний бухгалтер

ДОДАТОК Г

Підприємство _____
(найменування)

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ

КОДИ		

Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) за 20 р.

Форма № 3-н Код за ДКУД 1801006

Стаття	Код рядка	За звітний період		За аналогічний період попереднього року	
		надходження	видаток	надходження	видаток
1	2	3	4	5	6
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності					
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	3500				
Коригування на:					
амортизацію необоротних активів	3505		X		X
збільшення (зменшення) забезпечень	3510				
збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць	3515				
збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій	3520				
Зменшення (збільшення) оборотних активів	3550				
Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань	3560				
Грошові кошти від операційної діяльності	3570				
Сплачений податок на прибуток	3580	X		X	
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195				
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності					
Надходження від реалізації: фінансових інвестицій	3200		X		X
необоротних активів	3205		X		X
Надходження від отриманих: відсотків	3215		X		X
дивідендів	3220		X		X
Надходження від деривативів	3225		X		X
Інші надходження	3250		X		X
Витрачання на придбання: фінансових інвестицій	3255	X		X	
необоротних активів	3260	X		X	
Виплати за деривативами	3270	X		X	
Інші платежі	3290	X		X	
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295				

Продовження додатка Г

1	2	3	4	5	6
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності			X		X
Надходження від: Власного капіталу	3300				
Отримання позик	3305		X		X
Інші надходження	3340		X		X
Витрачання на:	3345	X		X	
Викуп власних акцій					
Погашення позик	3350	X		X	
Сплату дивідендів	3355	X		X	
Інші платежі	3390	X		X	
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395				
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400				
Залишок коштів на початок року	3405		X		X
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410				
Залишок коштів на кінець року	3415				

Керівник

Головний бухгалтер

Продовження додатка Д

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Вилучення капіталу: Викуп акцій (часток)	4260								
Перепродаж викуплених акцій (часток)	4265								
Анулювання викуплених акцій (часток)	4270								
Вилучення частки в капіталі	4275								
Інші зміни в капіталі	4290								
Разом змін у капіталі	4295								
Залишок на кінець року	4300								

Керівник

Головний бухгалтер